

T.C.

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN KAYNAŞTIRMA
EĞİTİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN VE
AİLE GEREKSİNİMLERİNİN SOSYAL HİZMET
PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan TAŞDEMİR

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Ankara, 2016

T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN KAYNAŞTIRMA
EĞİTİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN VE
AİLE GEREKSİNİMLERİNİN SOSYAL HİZMET
PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan TAŞDEMİR

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Ankara, 2016

T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİNDE
KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN VE AİLE GEREKSİNİMLERİNİN SOSYAL
HİZMET PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hakan TAŞDEMİR

Yüksek Lisans Tezi

Tez Savunma Sınav Tarihi

12 Ağustos 2016

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Çiğdem ARIKAN

Prof. Dr. Vedat IŞIKHAN

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Tezi Onaylayanın Adı Soyadı

Prof. Dr. Özen ÖZENSÖY GÜLER

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

12 Ağustos 2016

Hakan TAŞDEMİR

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın hazırlanmasında başlangıcından bitimine kadar her an yanımda olan, her konuda desteğini esirgemeyen, sosyal hizmetin profesyonel müdahale becerisi olan uygulamalı bir meslek olduğunu öğreten ve mesleğimi bana yeniden sevdiren değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER'e,

Yüksek lisans eğitimim sürecinde bilgi ve tecrübeleri ile yanımda olan değerli hocalarım Doç. Dr. Rıza GÖKLER ve Yrd. Doç. Dr. Esra Çalık VAR'a,

Araştırmanın yöntem bölümünün oluşturulmasına ve istatistiksel değerlendirmesine katkı veren Araştırma Görevlisi Onur TOKA'ya,

Verilerin toplanmasına yardımcı olan kurum yöneticilerine ve personeline, anket ve ölçeğin doldurulmasında emek ve zaman harcayan anne babalara teşekkürlerimi sunarım.

Tanıdığım ilk günden beri sevgi ve desteğini benden esirgemeyen sevgili eşim Deniz TAŞDEMİR'e, işlerim ve tez çalışmam süresince zaman zaman ihmal ettiğim canım kızım İlkin Doğa TAŞDEMİR'e gösterdikleri anlayıştan dolayı sonsuz teşekkürler.

Hakan TAŞDEMİR

Ankara, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	v
TABLolar DİZİNİ	vi
1.GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER.....	6
2.1. Zihinsel Engel	6
2.1.1. Tanım.....	6
2.1.2. Sınıflandırma	9
2.1.3. Zihinsel Engelin Oluşma Nedenleri	12
2.2. Kaynaştırma	14
2.2.1. Tanım.....	14
2.2.2. Kaynaştırmanın Temel Unsurları	15
2.2.3. Kaynaştırma Eğitimi Modelleri	21
2.2.4. Kaynaştırma Eğitiminin Türkiye’deki Gelişim Süreci.....	22
2.3. Sosyal Hizmet ve Okul Ortamındaki Uygulamaları	26
2.4. Zihinsel Engelli Çocukların ve Ailelerinin Kaynaştırma Eğitimine ve Aile Gereksinimlerine İlişkin yapılan Araştırmalar.....	30
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	41
3.1. Araştırmanın Amacı	41
3.2. Araştırmanın Önemi	44
3.3. Araştırmanın Sayıtları	45
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	45
3.5. Tanımlar	46
3.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	47

3.7. Veri Toplama Araçları.....	48
3.7.1. Bilgi Formu	48
3.7.2. Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA)	49
3.8. Veri Toplama Süreci	51
3.9. Verilerin Analizi.....	51
4. BULGULAR.....	53
4.1. Ailelerin Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özelliklerine İlişkin Bulgular	54
4.2. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular	61
4.3. Aile Gereksinimi Belirleme Aracına İlişkin Bulgular.....	80
5. TARTIŞMA	102
6. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	106
7. KAYNAKLAR	113
8. EKLER.....	124
Ek-1. Bilgi Formu	124
Ek-2. Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA)	133
Ek-3. Etik Kurul Kararı	137
Ek-4. İzin Belgesi (1)	138
Ek-5. İzin Belgesi (2)	139
Ek-6. Özgeçmiş	140

ÖZET

Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunların ve Aile Gereksinimlerinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi

Bu araştırma, hafif dereceli zihinsel engelli çocukların kaynaştırma eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve aile gereksinimlerinin belirlenerek sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veriler, Ankara’da en az 10 yıldır hizmet veren ve sosyal hizmet uzmanları tarafından işletilen 11 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden 96 hafif dereceli zihinsel engelli çocuğun anne ve babaları ile 2 Mart – 23 Mayıs 2015 tarihleri arasında görüşerek toplanmıştır.

Araştırma kapsamında görüşülen anne babaların çoğunluğu ilk ve orta dereceli okul mezunudur. Annelerin tamamına yakını ev hanımıdır. Babaların büyük çoğunluğu da işçi ve memur olarak çalışmaktadır. Bu nedenle sosyal yardımlardan yararlanan ailelerin sayısı oldukça düşüktür. Araştırmada, anne babaların çoğunluğunun kaynaştırma eğitimi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları saptanmıştır. Kaynaştırmaya devam eden çocukların sadece %60.4’üne bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlanırken ailelerin yarıya yakınının bu sürece katılmadıkları belirlenmiştir. Araştırmada, ailelerin yarıdan fazlasının, çocuklarının tedavisi, özel eğitimi ve bakımı için maddi yardıma gereksinim duydukları bulunmuştur. Ebeveynlerin yaş, çocuğun eğitim haklarıyla ilgili bilgilendirilme, okul öncesi dönemde eğitim alma, çocuğa BEP hazırlanma, ailenin BEP sürecine katılımı, çocuğun BEP’den yararlanması ve sınıf öğretmeniyle işbirliği yapılması gibi değişkenler ile anne babaların bilgi gereksinimi alt ölçeği puan ortalamaları arasında da anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Sonuç olarak, özel gereksinimli çocukların ve ailelerinin psikososyal sorunlarının ekip çalışması anlayışıyla daha iyi ele alınabilmesi için özel eğitim kurumlarında ve okullarda sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesinin yararlı olacağı önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel engelli çocuk, kaynaştırma eğitimi, sosyal hizmet, okul sosyal hizmeti, engellilik, sosyal politika.

ABSTRACT

Assessment of The Problems Encountered by Children with Intellectual Disabilities in Mainstreaming Education and Their Families' Needs from Social Works' Perspective

This research has been carried out in order to determine the problems of children with mild intellectual disabilities that they encounter during mainstreaming education process and their families' needs from a social works' perspective. Research data was collected between March 2nd-May 23rd 2015, via interviews and questionnaires conducted with families of 96 children with mild intellectual disabilities attending to 11 separate special education and rehabilitation centers that are directed by social workers with at least 10 years' experience in Ankara.

The majority of parents which were interviewed within the research was primary or secondary school graduate. Almost all of the mothers were housewives. The majority of fathers were working as laborers or government employees. Therefore, the number of families benefiting from social aid is very low. It was determined that the majority of parents did not have enough information about mainstreaming education. Only 60.4% of the children who continue to be part of the mainstreaming education had an Individualized Education Program (IEP) and it is found that half of the families did not participate in the preparation process of these IEPs. Also it was found that more than half of the families needed financial aid for the treatment, special education and care of their children. There was no significant relationship between average scores for information need sub-scale and variables such as the parents' age, families' situation of being informed about their child's educational rights, presence of pre-school children education, IEP preparation status, family's participation in the IEP process, child's benefit from IEP and cooperation between families and class teachers. As a result, it could be suggested that it would be efficient to employ social workers in special education centers and schools in order to get a better understanding of the psycho-social problems of children with special needs and their families with an understanding of multidisciplinary team working.

Keywords: Children with intellectual disability, mainstreaming education, social work, school social work, disability, social policy.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AGBA: Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı

BEP: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

ÖEHY: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

TABLolar DİZİNİ

Tablo 4.1.	Anne – Babaların Yaşı.....	54
Tablo 4.2.	Anne –Babaların Eğitim Durumu.....	55
Tablo 4.3.	Anne – Babaların Mesleği	56
Tablo 4.4.	Ailenin Gelir Durumu.....	57
Tablo 4.5.	Ailenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı.....	57
Tablo 4.6.	Ailenin Oturduğu Konutun Türü	58
Tablo 4.7.	Ailenin Oturduğu Konutun Mülkiyet Durumu.....	58
Tablo 4.8.	Ailenin Tabi Olduğu Sağlık Sigortasının Türü	59
Tablo 4.9.	Ailenin Yararlandığı Sosyal Yardım Hizmetlerinin Türü	60
Tablo 4.10.	Ailede Eşler ve Çocuklar Dışında Yaşayan Birey Durumu	60
Tablo 4.11.	Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Okul Öncesi Dönemde Eğitim Alma Durumu	61
Tablo 4.12.	Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Okul Öncesi Dönemde Eğitim Almama Nedenleri.....	62
Tablo 4.13.	Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Okul Öncesi Dönemde Eğitime Devam Etme Süresi	63
Tablo 4.14.	Ailenin Okul Öncesi Eğitim Sürecinde Bilgilendirilme Durumları ve Aldıkları Profesyonel Destekler	64
Tablo 4.15.	Çocuğun Okul Öncesi Eğitim Sürecinde Eğitim Ortamına Uyumu ve Sosyal Kabulü İle İlgili Sorunlarla Karşılaşma Durumu.....	65
Tablo 4.16.	Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Okul Öncesi Eğitim Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar	66
Tablo 4.17.	Anne Babaların Engelli Çocukları İle İlgilenme Durumları	66
Tablo 4.18.	Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Eğitim Hakları İle İlgili Anne Babaların Bilgilendirilme Durumu	67
Tablo 4.19.	Anne Babaların Çocuklarının Kaynaştırma Eğitimindeki Haklarına İlişkin Bilgileri Hangi Kaynaklardan Elde Ettikleri.....	68

Tablo 4.20.	Anne Babaların Çocuklarının Kaynaştırma Eğitimindeki Haklarıyla İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Olma Durumu	68
Tablo 4.21.	Kaynaştırma Eğitimine Devam eden Çocukların Sınıflarında Bulunan Öğrenci Sayısı	69
Tablo 4.22.	Kaynaştırma Eğitimine Devam eden Çocukların Okul Ortamında Karşılaştıkları Sorunlar.....	70
Tablo 4.23.	Kaynaştırma Eğitimine Devam eden Çocuğun Sınıfında Yapılan Fiziksel ve Eğitimsel Düzenlemeler.....	71
Tablo 4.24.	Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğa Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanma Durumu	72
Tablo 4.25.	Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını Kimin Hazırladığı	72
Tablo 4.26.	Ailelerin Çocuğun Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının Hazırlanması Sürecine Katılma Durumu.....	73
Tablo 4.27.	Çocuğun Bireyselleştirilmiş Eğitim Programından Yararlanmasına İlişkin Anne Babaların Görüşleri.....	74
Tablo 4.28.	Ailelerin Sınıf Öğretmeni ile Düzenli İşbirliği Yapma Durumu.....	74
Tablo 4.29.	Ailelerin Sınıf Öğretmeni ile Görüşme Sıklığı.....	75
Tablo 4.30.	Anne Babaların Sınıf Öğretmeninin Çocuklarına Yönelik Tutum ve Davranışlarını Değerlendirme Durumu	76
Tablo 4.31.	Anne Babalara Göre Kaynaştırma Eğitimi Sürecinde Destek Aldıkları Kişiler	77
Tablo 4.32.	Çocuğun Devam Ettiği Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinin Okul ile İşbirliği Yapma Durumu.....	78
Tablo 4.33.	Ailelerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ile Okulun İşbirliği Yapmasına İlişkin Görüşleri.....	78
Tablo 4.34.	Ailelerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde ve Okulda Uygulanan Eğitim Programının Uyumluluğuna İlişkin Görüşleri	79
Tablo 4.35.	Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracının Maddi Gereksinimler Alt Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı	80

Tablo 4.36.	Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracı Çevreye Açıklama Alt Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı.....	82
Tablo 4.37.	Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracının Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı	83
Tablo 4.38.	Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracının Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı.....	85
Tablo 4.39.	Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	86
Tablo 4.40.	Anne Babaların Yaşlarına Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	87
Tablo 4.41.	Anne Babaların Eğitim Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	87
Tablo 4.42.	Anne Babaların Mesleklerine Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	88
Tablo 4.43.	Ailenin Aylık Gelirine Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	89
Tablo 4.44.	Anne Babaların Yaşlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	89
Tablo 4.45.	Anne Babaların Eğitim Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	90
Tablo 4.46.	Çocuğun Okul Öncesi Dönemde Eğitim Alıp Almama Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	90
Tablo 4.47.	Anne Babanın Çocuğun Eğitim Hakları Konusunda Bilgilendirilme Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	91
Tablo 4.48.	Çocuğa Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanma Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	91

Tablo 4.49.	Anne Babanın Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanma Sürecine Katılma Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	92
Tablo 4.50.	Çocuğun Bireyselleştirilmiş Eğitim Programından Yararlanma Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	93
Tablo 4.51.	Sınıf Öğretmeni ile Anne Babanın Düzenli İşbirliği Yapma Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	93
Tablo 4.52.	Ailenin Sosyal Yardım Alıp Almama Durumuna Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	94
Tablo 4.53.	Ailenin Aylık Gelirine Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	95
Tablo 4.54.	Anne Babanın Mesleklerine Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	95
Tablo 4.55.	Anne Babanın Yaşlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	96
Tablo 4.56.	Anne Babanın Eğitim Durumuna Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	97
Tablo 4.57.	Ailenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	97
Tablo 4.58.	Ailede Eşler ve Çocuklar Dışında Yaşayan Diğer Bireylerin Olma Durumuna Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	98
Tablo 4.59.	Ailenin Oturduğu Konutun Mülkiyet Durumuna Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	98
Tablo 4.60.	Anne Babanın Yaşlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	99
Tablo 4.61.	Anne Babanın Eğitim Durumuna Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	99

Tablo 4.62.	Anne Babanın Yaşlarına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	100
Tablo 4.63.	Anne Babanın Eğitim Durumuna Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	100
Tablo 4.64.	Ailede Eşler ve Çocuklar Dışında Yaşayan Diğer Bireylerin Olma Durumuna Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması	101

1. GİRİŞ

Yeni kuşakların toplum yaşamında yerlerini almaları için gereken bilgi, beceri ve anlayışları edinmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme eğitim olarak tanımlanmaktadır (1). Eğitim yoluyla davranışlarda değişme yaratarak bireylerin hayata hazırlanması hedeflenmektedir. Engelli bireylerin eğitiminde amaç ise onların temel becerileri kazanarak kendi kendilerine yeterli olmaları, başta ailelerine ve diğer insanlara bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürmeleri ve toplumla bütünleşmelerinin sağlanmasıdır (2).

Eğitimin her çocuk için bir hak olduğu ve bu hakkın özellikle engelli çocuklar için hayata geçirilmesi gerektiği gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde gerçekleştirilen hukuki düzenlemelerle kabul edilmiştir. Çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarına ilişkin evrensel ilkelerin yer aldığı *Çocuk Hakları Sözleşmesinin* 28 inci maddesinde; çocukların eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmiş, 23 üncü maddesinde ise; engelli çocukların saygınlıklarını koruyarak özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin katılımlarını sağlayan eğitim düzenlemelerini taraf devletlerin eksiksiz yapmaları gerektiği vurgulanmıştır (3). Yine ülkemizin de taraf olduğu *Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin* 24 üncü maddesinde; engellilerin eğitim hakkı taraf devletlerce tanınmış, bu hakkın her seviyedeki engelliye kapsaması, engelli bireylerin genel eğitim sisteminden dışlanmaması, eğitimlerin bütünleştirici bir şekilde ve sürekli olarak uygulanması zorunlu kılınmıştır (4).

Ulusal düzeydeki düzenlemelere bakıldığında; 1982 Anayasasının 42 nci maddesiyle kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı ve devletin durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alması anayasal zorunluluk olmuştur (5). 1997 yılında kabul edilen 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim

görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esaslar düzenlenmiştir (6). Yine 2005 yılında yürürlüğe giren Engelliler Hakkında Kanunun 15 inci maddesinde genel eğitim sistemi içinde engellilerin her seviyede eğitim almasını sağlayacak bütünleştirici planlamalara yer verilmesi gerektiği yer almaktadır (7).

Engelli çocuklara yönelik eğitimsel haklar başta olmak üzere ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen diğer düzenlemelere rağmen, ülkemizde anne ve babalar engelli çocuklarının eğitimlerinde, tedavilerinde ve günlük bakımlarında önemli güçlükler yaşamaya devam etmektedirler. Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları güçlükleri ve gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapılan araştırmalarda; ailelerin çocuklarının engeli konusunda doğru bilgi edinmede, çocuklarının gelişim özelliklerini ve gereksinimlerini bilmede, şu anda ve ileriki yaşamlarında yararlanabilecekleri kurumları öğrenmede, çocuklarının davranışlarını kontrol edebilmede, onlara yaşam becerileri kazandırabilmede ve çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurabilmede daha fazla bilgiye ve yoğun desteğe gereksinim duydukları bulunmuştur. Yine aynı araştırmalarda ailelerin; çocuklarının kendilerine bağımlı yaşamaları nedeniyle gelecek kaygısı taşıdıkları, çocuklarının sürekli biçimde kaza geçirme ve yaralanmaları korkusu taşıdıkları görülmüştür. Ayrıca aileler, çocuklarının tedavi, terapi, özel eğitim ve ulaşım giderlerinin karşılanmasında maddi zorluk çektikleri belirlenmiştir (8,9,10,11,12,13,14,15).

Engelli çocukların temel yaşam becerileri kazanabilmeleri, ailelerine veya başka bir bireye bağımlı olmadan yaşamalarını sürdürebilmeleri, ancak yetersizlik durumlarına uygun verilecek eğitimler yoluyla sağlanabilir. Bu eğitim yöntemlerinden biri de kaynaştırma eğitimidir. Engelli çocukların en iyi biçimde ve başarı seviyelerini arttıracak ortamlarda eğitim almasını hedefleyen kaynaştırma eğitimi genel olarak; özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin, en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ilkesine uygun, genel eğitim sınıflarında, tam ya da yarı zamanlı olarak yetersizliği bulunmayan öğrencilerle birlikte, öğretmen ve öğrencilerin gereksinim duyabilecekleri destek hizmetlerin sağlanması yoluyla eğitim almaları şeklinde tanımlanabilir (16). Tanımdan da anlaşıldığı gibi kaynaştırmanın asıl amacı; genel ve özel eğitimi birbirinden ayıran sınırları ortadan kaldırmak, kaynaştırma öğrencilerinin kendilerini diğer normal öğrenciler gibi hissetmelerini sağlayarak genel eğitim sınıfının aktif bir üyesi yapmaktır (17). Yani

engelli öğrencileri akranlarıyla akademik ve sosyal yönden bütünleştirerek sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktır (18).

Ülkemizde ilk kez 1980'li yıllarda uygulanmaya başlayan kaynaştırma eğitimleri her geçen gün yaygınlaşmakta ve yararlandırılan engelli öğrenci sayısı hızla artmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının 2015-2016 öğretim yılı örgün eğitim verilerine göre halen 202.541 çocuk genel eğitim sınıflarında kaynaştırma eğitimi almaktadır (60). Bu kadar kısa süre içinde önemli sayıda engelli çocuğa ulaşılması, uygulamada birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Ülke genelinde kaynaştırma eğitimi yapılan ilköğretim okullarında gerçekleştirilen geniş katımlı ve kapsamlı iki araştırma bu sorunları açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Öğretmen, yönetici ve engelli çocukları normal sınıflara devam eden velilerin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerine başvurarak var olan durumu belirlemeyi amaçlayan çalışmaya 2566 kişi katılmıştır. Araştırma sonucunda; öğretmenlerin ve okul müdürlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin eğitim almadıkları, velilerin de büyük çoğunluğuna çocuklarının eğitimlerini evde desteklemeye yönelik eğitim verilmediği bulunmuştur. Araştırmada, anne babaların tamamına yakınının çocuklarının eğitimine yönelik bilgi ve yardıma gereksinim duydukları bulunmuştur. Bu gereksinimler özellikle yeni bilgi ve beceriyi çocuklarına nasıl öğretecekleri, gelecekteki ve şimdiki eğitim olanaklarının neler olduğu ve çocuklarındaki olumsuz davranışları nasıl ortadan kaldıracakları şeklindedir. Araştırmada, öğretmenlerin çoğunluğunun sınıflarındaki engelli öğrencilere yönelik bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlamadığı ve sadece mevcut müfredat programını uyguladıkları saptanmıştır. Diğer önemli sorunlar ise sınıflardaki öğrenci sayısının kalabalık olması ve engelli öğrencilerin çoğunluğuna destek hizmet verilmemesi olarak bildirilmiştir (19).

İlköğretim okullarındaki kaynaştırma uygulamalarının değerlendirilmesi ve karşılaşılan sorunları ortaya koymak amacıyla 26 ilde bulunan 400 ilköğretim okulundaki okul yöneticileri, sınıf öğretmenleri ve kaynaştırma öğrenci velileri ile gerçekleştirilen diğer araştırmada; okul yöneticileri ve sınıf öğretmenlerinin yarıdan fazlasının kaynaştırma konusunda eğitim almadıkları, eğitim alanların ise kısa süreli ve yeterli olmayan hizmet içi eğitimlere katıldıkları bulunmuştur. Araştırmada,

yönetici, öğretmen ve velilerin büyük çoğunluğunun kaynaştırma ile ilgili bilgilenmeye ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Araştırmada, kaynaştırma eğitiminin uygulanma aşamasında destek veya yardım almadıkları bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre; okulların tamamına yakınında özel eğitim öğretmeni bulunmamakta olup kaynaştırma öğrencilerine verilen destek eğitimler yetersizdir. Yine aynı araştırmada mevzuat gereği kaynaştırma öğrencilerine bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlandığı, ancak araştırmaya katılan öğretmenlerin sınıflarının kalabalık olması nedeniyle programın uygulamasında zaman sorunu yaşadıkları, velilerin ise hazırlanan programın kısmen uygulandığını belirttikleri bulunmuştur. Ayrıca ailelerin kaynaştırma eğitimi sürecine dahil olarak programın uygulanmasında – evdeki etkinlikler ve yardımlar konusunda - öğretmenlerle işbirliği içinde hareket etmedikleri ve sonuç olarak kaynaştırma uygulamalarının velilerin beklentilerini yeterince karşılamadığı görülmüştür (20).

Kaynaştırma eğitiminde karşılaşılan çok boyutlu sorunların çözümü, farklı disiplinlerin bilgi ve becerilerinden yararlanmayı gerekli kılmaktadır. Bu yaklaşımı destekleyen ve son dönemde özel eğitim alanında kullanılan modellerden biri “geçişli disiplinler modeli” dir. Ekip çalışmasına vurgu yapılan modelde, sorumluluğun paylaşılması amaçlanır. Her bir ekip üyesi kendi disiplinleri ile ilgili diğer üyelere bilgi ve beceriler öğretmekle görevli olup uygulama ve değerlendirme aşamalarında üyeler etkili işbirliği yaparlar (21). Okul ortamında çok disiplinli eğitim ekibinde yer alan ve etkin görevler üstlenen disiplinlerden biri de sosyal hizmettir.

Sosyal hizmet disiplini, koruyucu hizmetler, risk altındaki nüfus gruplarına yönelik hizmetler, korumacı bakım hizmetleri, günlük bakım hizmetleri, ilaç ve alkol konusunda danışmanlık, yoksulluk karşıtı programlar, evlilik danışmanlığı, aile planlaması, rehabilitasyon merkezlerinde hizmetler, tıbbi ve ruhsal hastanelerde sosyal hizmet gibi çok çeşitli alanlarda hizmet vermekte olup okul ortamında sosyal hizmet uygulamaları da önemli bir çalışma alanıdır (22). Okul sosyal hizmeti, özellikle çocukların ve gençlerin akademik başarılarına ve okul performanslarına etki eden biyopsikososyal etkenler üzerine yoğunlaşır. Aileye ve öğrencilere yönelik okul sosyal hizmet uygulamaları, öğrencinin akademik başarısızlıkları azaltma, ailelerin eğitim sürecine katılımının desteklenmesi ve okulun erken dönemde bırakılmasını önleme üzerine odaklanmaktadır (23). Sosyal hizmet, öğrencilerde görülen sosyal,

davranışsal ve duygusal sorunların tanınmasını, bu öğrencilere ve ailelerine danışmanlık verilmesini ve müdahale sürecinde uygun kaynakların kullanılmasını içerir (22).

Sosyal hizmet mesleği okul ortamında, engelli öğrencinin okula uyumunun ve sosyal kabulünün sağlanmasında; okul başarısının artırılması ve arkadaş ilişkilerinin geliştirilmesinde; bireysel eğitim programının hazırlanması ve uygulanması aşamalarında çocuğun sadece eğitim açısından değil gelişimsel özelliklerine ve gereksinimlerine göre değerlendirilmesinde; öğrencinin uygun eğitim programına yerleştirilmesinde, ailelerin hakları konusunda bilgilendirilmesinde; ailelerin eğitim sürecine katılımlarının desteklenerek ve okul dışı zamanlarda da çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmelerinin sağlanmasında önemli roller üstlenmektedir.

Bu araştırma ile engelli çocukların eğitim sürecinde ne tür sorunlar yaşadıklarını ve ailelerinin gereksinimlerini ortaya koyarak uygun önlemlerin alınmasında ve sorunların çözümünde eğitim sistemimizde henüz yeterli uygulama alanı bulamayan sosyal hizmet disiplinin gerekliliği düşüncesiyle oluşmuştur.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Zihinsel Engel

2.1.1. Tanım

Zihinsel engel, çocukta doğum öncesi, doğum sırası ya da doğum sonrası nedenlere bağlı olarak yapısal, genetik ve sosyokültürel faktörlerin etkileşimi ile oluşan; anlama, konuşma, öğrenme, kavrama hatırlama, dikkat gibi zihinsel işlevler ile sosyal uyum ve becerilerde belirgin bir geriliğin olduğu, aynı zamanda bedensel gelişimin yavaş ve motor becerilerde de yetersizliklerin görülebildiği bir bozukluktur (24,25).

Amerikan Zihin ve Gelişim Bozuklukları Derneğinin (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities AAIDD) 1992 yılındaki yönergesinde zeka geriliği olarak kavramlaşan ve genel kabul gören tanım şu şekildedir:

“Zeka geriliği, mevcut fonksiyonlardaki önemli derecede sınırlılıklardır. Ortalamanın altında zihinsel fonksiyonların yanı sıra iletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal ve toplumsal yaşam, öz yönetim, sağlık ve güvenlik, boş zaman ve iş gibi uyumsal becerilerden en az ikisinde sınırlılık olması ile karakterize edilen bir engellilik halidir. 18 yaşından önce ortaya çıkar.”

Tanımın kabul edilmesine temel oluşturacak 4 varsayım bulunmaktadır. Bunlar (26);

1- Geçerli bir değerlendirmede; iletişim ve davranış kalıplarındaki farklılıklar kadar kültürel ve dile özgü farklılıklarda göz önünde bulundurulur.

2- Uyumsal becerilerdeki sınırlıkların ve destek gereksinimlerinin belirlenmesinde; aynı toplumsal çevrede yaşayan ilgili yaş grubunun sergiledikleri davranışlar ile uyum becerilerinin düzeyi belirleyicidir.

3- Tanımlamada; spesifik uyumsal yetersizliklerin yanında bireyin kişisel özellikleri, kapasitesi ve diğer alanlardaki uyumsal becerilerindeki güçlü yanların birlikte ele alınması önemlidir.

4- Uzun süre sağlanan desteklerle zeka geriliği olan bireyin yaşamsal fonksiyonları genellikle gelişir.

1992 yılında dernek zeka geriliğinin tanılamasındaki revizyon çalışmasında, ZB puanının kullanılmasını da vurgulamıştır. Bu yaklaşık 70-75 ya da daha altında bir değeri ifade eder (26).

AAIDD'nin 2002 yılında yayınladığı yönergesinde ise "zeka geriliği" zihinsel engel olarak adlandırılmış ve tanım değişen koşullara göre yeniden düzenlenmiştir. Buna göre zihinsel engel:

"Bireyin hem zihinsel fonksiyonlarında (mantık, öğrenme, problem çözme) hem de günlük sosyal ve pratik becerileri kapsayan uyumsal davranışlarında ortaya çıkan önemli derecedeki sınırlılık ile karakterize edilen bir engellilik halidir. 18 yaşından önce ortaya çıkar" (27).

Tanımda yer alan zihinsel fonksiyonlar genel zihinsel kapasiteye işaret etmektedir. Uyumsal davranışlar insanların günlük yaşamlarında öğrendikleri ve ortaya koydukları; a) kavramsal (dil ve okuryazarlık; para, zaman ve sayı kavramları ve özyönetim), b) sosyal (sosyal sorumluluk, özsaygı, kolay aldatılma, ihtiyat, sosyal problem çözme ve kurallara /yasalara uyma ve mağdur olmaktan kaçınma) ve c) pratik (günlük yaşam aktiviteleri -kişisel bakım-, mesleki becerileri sağlık bakımı, ulaşım, program/rutin, güvenlik, para kullanımı, telefon kullanımı) becerilerin toplamıdır. Engelliliğin 18 yaşından önce ortaya çıkması ise bozukluğun belirtilen gelişim aşamasında görülmesi ile ilgilidir (28).

1992 yönergesinde 4 varsayım var iken 2002 yönergesinde 5 varsayım bulunmaktadır. Tanıma açıklık getiren ve uygulanması açısından önemli olan bu varsayımlar aşağıda yer almaktadır:

1- Zihinsel engelli bireyin yetersizliklerini ve uyumsal becerilerini değerlendirirken bireyin içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel vrenin özellikleri göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Bireyin hangi alanlarda yeterli ya da yetersiz olduğuna karar verirken, aynı toplumsal vrede bulunan ve aynı yaş grubunun uyumsal beceri kapasitelerine göre değerlendirme standartları oluşturulmalıdır. Toplumsal vre; ev, mahalle, okul, iş ve benzer yaş gruplarından insanların genellikle gündelik hayatlarını birlikte yaşadıkları, oyun oynadıkları, çalıştıkları ve iletişim kurdukları ortamları içermektedir. Benzer yaş grubu kavramı aynı zamanda aynı kültürel ve dilsel geçmişe sahip bireyleri kapsamalıdır.

2- İyi bir değerlendirmede; iletişim, duysal, motor ve davranışsal faktörlerin farklılıkları kadar sosyal, kültürel özellikler ve o toplumun dili dikkate alınır.” Bunun yanı sıra bireysel farklılıklar ve kendine özgü özellikler de önemlidir. Diğer bir deyişe; geçerli bir değerlendirme yapabilmek için, bireyin ait olduğu kültür veya etnik kimlik; evde kullanılan dil, sözsüz iletişim biçimleri ve değerlendirme sonuçlarını etkileyebilecek gelenekler de göz önünde bulundurulmalıdır.

3- Bireydeki sınırlılıklar genellikle bireyin güçlü yönleriyle bir aradadır. Bunun anlamı zihinsel engelli bireylerin yetersizlikleri kadar kendilerini özel kılan olası yeteneklere sahip, karmaşık insani özellikleri olduğudur. Diğer tüm insanlar gibi, bazı Őeyleri genellikle diğer insanlara göre dahi iyi yapabilirler. Dolayısıyla bu bireylerin zihinsel engellerinden bağımsız olarak, çeşitli alanlarda yetenekleri ve güçlü yanları olabilir. Bu durum sosyal, fiziksel ve bazı uyumsal beceri alanlarında görülebileceği gibi tamamen yetersiz olabilecekleri bir becerinin bir yönünde güçlü olmayı içerebilir.

4- Sınırlılıkları tanımlamanın önemli amaçlarından biri de bireyin hangi alanlarda ne tür desteklere gereksinimi olduğuna ilişkin profil geliştirmektir. Bunun anlamı, bireyin sınırlılıklarını analiz etmenin tek başına yeterli olmadığı, işlevselliği arttırma için gereksinim duyulan bireysel desteğe ilişkin önlemleri belirlemenin gerekli olduğudur. Bu ise zihinsel engel tanısı almış bireyin gerçek gereksinimleri ile hangi alanlarda ne tür yeterlilik ve yetersizliklerinin ortaya konulması gibi bir yarar sağlar.

5- Belirli bir süre sunulan uygun bireyselleştirilmiş destek ile zihinsel engele sahip bireyin yaşam fonksiyonları genellikle artacaktır. Bunun anlamı zihinsel engelli bireye durumuna uygun destekler sağlanırsa bunun sonucunda yaşamsal fonksiyonlarında gelişim olacaktır. Bu fonksiyonların istenilen ölçüde gelişmemesi, gereksinim duyulan destek profilinin yeniden değerlendirilmesine yol açabilir. Bununla birlikte nadir durumlarda, uygun destekler sağlansa bile sadece mevcut fonksiyonların korunması, gerilemenin sınırlanması veya durdurulması gerçekleşebilir. Ancak burada önemli olan nokta, zihinsel engelli bireylerin asla gelişim gösteremeyecekleri yönündeki eski kalıplaşmış düşüncelerin doğru olmadığı ve nadir görülen durumlar dışında, uygun desteklerin sağlanmasıyla fonksiyonlarda artışın beklenmesidir (27).

Diğer bir tanımlama ise Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yapılmıştır. Birliğin tanı ölçütleri (DSM IV- TR) kitabına göre zihinsel engelliliği tanılayabilmek için, bozukluğun 18 yaşın önce başlaması, bireysel olarak uygulanan standart zeka testinde zeka bölümünün 70 veya altında olması, iletişim, kendine bakım, ev yaşamı, toplumsal/kişiler arası beceriler, toplumun sağladığı olanakları kullanma, kendi kendini yönetip yönlendirme, okulla ilgili işlevsel beceriler, iş, boş zamanlar, sağlık ve güvenlik gibi uyumsal davranışların en az ikisinde eş zamanlı yetersizliklerin görülmesi gereklidir (29).

2.1.2. Sınıflandırma

Zihinsel engelli bireyler birbirinden farklı ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılarak sınıflandırılmaktadır.

2006 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde zihinsel yetersizliği olan bireyler hafif, orta, ağır ve çok ağır olmak üzere 4 gruba ayrılmıştır (30). Aşağıda yer alan sınıflandırma zihinsel engelli bireylerin eğitimsel gereksinimlerine de işaret etmektedir.

1. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: “Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan bireyi” ifade eder.

Bu gruptaki bireyler tanımdan da anlaşıldığı gibi özel eğitim veya normal sınıflarda kaynaştırma eğitimi alabilir. 6. sınıf düzeyinde okul becerileri kazanabilir, basit iş becerisi edinir ve yetişkinlikte bağımsız bir birey olarak yaşamalarını sũrdũrebilirler (25). Zihinsel yetersizliği olan çocukların birçok özelliği normal akranlarıyla benzerlikler göstermekte olup yaklaşık %90’ı bu grupta yer almaktadır (31).

2. Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: “Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, gũnlũk yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun şekilde ihtiyaç duyan bireyi” ifade eder.

Genellikle özel sınıflarda eğitim grũrler. z bakımları dũřũk ve başkalarına bağımlıdırlar. Konuşmaları gecikmeli ve kavramada sorun yaşarlar. Okuma yazma becerileri sınırlı olup akademik dũzeyleri en çok 2. sınıf dũzeyidir. Yardımla ve gözetim altındaki işleri yapabilir (25).

3. Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: “Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle öz bakım becerilerinin ğretimi de dahil olmak ũzere yaşam boyu sũren, yaşamın her alanında tutarlı ve yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyaı olan bireyi” ifade eder.

Bu gruptaki bireylerde zihinsel yetersizliğe eşlik eden başkaca bedensel bozukluklar bulunmaktadır. Gũnlũk temel bakımlarında ve tehlikelere karşı korunmada tam bağımlıdırlar. Sũrekli gözetim altında tutulmalıdırlar. Bu bireylerin zihinsel kapasiteleri 3 yaş dũzeyindedir ve iletişim becerileri zayıftır (24).

4. Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: “Bireyin zihinsel yetersizliği yanında başka yetersizlikleri bulunması nedeniyle öz bakım, gũnlũk yaşam ve temel

akademik becerileri kazanamaması nedeniyle yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan bireyi” ifade eder.

Zihinsel yetersizliği olan bireyler içinde sayıca en azıdır. Bu bireylerin anlama ve kavrama düzeyleri çok geridir. Bedensel aktiviteleri çok sınırlıdır. Genellikle idrar ve dışkı kontrolü olmayabilir. Yaşamlarının sonuna kadar bakım ve gözetim altında bulunmalıdırlar (25).

Zihinsel engelli bireylerin zeka bölümlerini temel alan ve zeka testi kullanılarak gerçekleştirilen yöntem psikolojik sınıflandırmadır. Amerikan Psikiyatri Birliği ve Amerikan Zihin ve Gelişim Bozuklukları Derneğince de kabul edilen yöntemde engelli bireyler zeka testinden aldıkları puanlara göre 4 gruba ayrılır. Zeka düzeylerinin Wechsler zeka testi puanlarına göre dağılım aşağıdaki şekildedir (32):

- a. Hafif derecede zihinsel engel: Zeka bölümü 55-69 arasındadır. Görülme sıklığı %89’dur.
- b. Orta derecede zihinsel engel: Zeka bölümü 40-54 arasındadır. Görülme sıklığı %7’dir.
- c. Ağır derecede zihinsel engel: Zeka bölümü 25-39 arasındadır. Görülme sıklığı %3’dür.
- d. İleri derecede zihinsel engel: Zeka bölümü 0-24 arasındadır. Görülme sıklığı %1’dir.

Zihinsel engelli bireylerin sınıflandırılmasında kullanılan diğer bir yöntem de gereksinim duyulan desteği ölçüt alan “Destek Sistemi” dir. Amerikan Zihin ve Gelişim Bozuklukları Derneğinin 1992 yılındaki yönergesinde yer alan sınıflandırma yönteminde, zihinsel engelli bireyin yetersizlikleri yerine toplum içinde yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan gereksinimlerine odaklanılmaktadır. Zihinsel engelliler aralıklı, sınırlı, yoğun ve yaygın desteğe gereksinim duyan bireyler olarak ayrılmıştır.

1. Aralıklı desteğe gereksinimi olan bireyler: Kısa süreli desteğe gereksinim duyan bireylerdir. Bu gruptaki engelli bireye yaşam döngüsü içinde

karşılaşabileceği ekonomik boyutlu veya geçici sağlık sorunları gibi durumlarda dönemsel destek sağlanır.

2. Sınırlı desteğe gereksinimi olan bireyler: Aralıklı destek türünden farklı olarak belirli süre ile sınırlı desteğe gereksinim duyan bireylerdir. Engelli bireyler yetişkinliğe geçişte veya çalışma hayatına uyum sağlamada kısa süreli eğitim desteğine gereksinim duyabilirler. Yoğun desteğe göre daha az işgücü ve maliyet gerektiren destek türüdür.
3. Yoğun desteğe gereksinimi olan bireyler: Ev, okul, iş gibi çeşitli ortamlarda düzenli ve sürekli olarak desteğe gereksinimi olan bireylerdir. Herhangi bir zaman sınırlaması olmadan yoğun biçimde destek verilir.
4. Yaygın desteğe gereksinimi olan bireyler: Her türlü yaşam ortamında sürekli ve yoğun desteğe gereksinimi olan bireylerdir. Diğer destek türlerine göre daha fazla personel ve maliyet gerektirebilir (33).

2.1.3. Zihinsel Engelin Oluşma Nedenleri

Zihinsel engelin oluşmasında doğum öncesi ve esnası nedenlerin yanı sıra doğum sonrasında edinilmiş ve çevresel etkenlere bağlı nedenler etkili olabilmektedir.

1- *Doğum öncesi nedenler*; Zihinsel engelin oluşumunda doğum öncesi nedenlere bakıldığında genetik bozukluklar önemli yer tutmaktadır. Özellikle ileri derecede zihinsel engelli bireylerin % 60'ından fazlasında kalıtsal bozukluk tanımlanmıştır. Kalıtsal bozukluklar 3 gruba ayrılır (32):

1. Kromozomal bozukluklar: Kromozomun yapısında değişiklik olması sonucu oluşur. En sık görülen nedeni down sendromudur.
2. Tek-gen bozuklukları: Çalışmayan genler nedeniyle oluşur. Metabolizma bozuklukları tek genin neden olduğu bir durumdur.

3. Multifaktöriyel bozukluklar: Genetik ve çevresel faktörler eş zamanlı rol oynar. Otizm en tipik örneğidir.

Annenin gebelik sürecinde kızamıkçık geçirmesi, anneye sitomegalovirus, toksoplazmozis virüsü bulaşması veya doğmalık sifiliz, grip hastalığı ve mikoplazma gibi gebelik enfeksiyonlarına maruz kalması doğum öncesi nedenler arasında gösterilebilir. Ayrıca, gebeliğin ilk döneminde annenin röntgen ışınlarından ya da yoğun radyasyondan etkilenmesi, annenin cıva ve kurşun gibi ağır metallerle süregelen zehirlenmesi ya da alkol bağımlılığı gibi durumlar zihinsel engele neden olabilir (32).

2- *Doğum Esnası Nedenler:* Doğumun gerçekleşmesi anında meydana gelen olumsuzluklara bağlı oluşmaktadır. Doğumda çeşitli nedenlerle bebeğin yeterli oksijen alamaması (anoksiya), bebeğin gelişimini tamamlamadan normalin altında ağırlıkla (prematüre) doğması, güç doğum olması ve uzun sürmesi, doğumun uygun müdahale ile yapılmaması veya yanlış doğum araçları kullanılarak gerçekleşmesi sonucunda bebeğin kafatasının basınca maruz kalması (beyin zedelenmesi) gibi durumlar zihinsel engelin oluşmasında doğum esnası nedenler olarak gösterilebilir (35).

3- *Doğum Sonrası Edinilen ya da Çevresel Etkenlere Bağlı Nedenler:* Doğum sonrasında bebeğin menenjit hastalığı geçirmesi, enfeksiyona bağlı beyin iltihabı oluşması, ciddi kafa yaralanmaları sonucu beyin kanaması geçirilmesi, cıva veya kurşun gibi maddelere bağlı zehirlenmelerin yaşanması zihinsel engele neden olabilmektedir.

Yoksulluğa bağlı beslenme yetersizlikleri, sağlıksız ortamlarda yaşama zorunluluğu veya yeterli tıbbi bakım alamama gibi nedenler zihinsel engele yol açabilmektedir. Yine ebeveyn yokluğu, uyaran eksikliği, sosyal ve duygusal yoksunluklar ile ihmal ve istismar gibi uygun olmayan koşullarda diğer çevresel etkenler arasında sayılabilir (33).

2.2. Kaynaştırma

2.2.1. Tanım

Engelli bireylerin eğitiminde bir yöntem olarak kullanılan kaynaştırma genel olarak; sınıf öğretmenine ve/veya engelli öğrenciye destek özel eğitim hizmetleri sağlanması koşulu ile engelli öğrencilerin normal akranlarıyla birlikte aynı ortamlarda eğitim alması şeklinde tanımlanmaktadır (36). Diğer bir ifadeyle kaynaştırma yoluyla eğitim; “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır” (30). Tanımlardan da anlaşıldığı gibi engelli bireylerin kaynaştırılması ancak belirli koşulların yerine getirilmesiyle ve yapılandırılmış ortamlarda gerçekleştirilebilir. Bu doğrultuda, 2006 yılında kabul edilen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde 14 maddede sunulan “kaynaştırma uygulamalarında dikkat edilmesi gereken hususlar” şu şekilde özetlenebilir:

1. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, yetersizliği olmayan akranlarıyla aynı ortamlarda eğitimleri sağlanır. Eğitim aynı sınıfta tam zamanlı sürdürebileceği gibi özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak da sürdürebilirler. Yarı zamanlı kaynaştırma engelli bireyin yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta ya da ders dışı etkinliklere birlikte katılmaları yoluyla yapılır.
2. Kaynaştırmaya tam zamanlı devam eden öğrencilere kayıtlı buldukları okulda uygulanan eğitim programı, yarı zamanlı olarak özel eğitim sınıflarında devam eden öğrencilere ise yetersizlik türüne göre eğitim programı uygulanır. Ayrıca öğrencilerin takip ettikleri programlar temel alınarak eğitim performansı ve ihtiyaçları doğrultusunda Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlanır.

3. Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulaması yapılan okul ve kurumlarda, BEP geliştirme birimi oluşturulur.
4. Bir sınıfta en fazla iki kaynaştırma öğrencisi bulunur.
5. Kaynaştırma öğrencisinin yetersizliğine uygun fiziksel, sosyal, psikolojik ortam düzenlemeleri yapılır. Öğrencilerin yetersizlik türü, eğitim performansı ve ihtiyacına göre; araç-gereç, eğitim materyalleri, öğretim yöntem ve teknikleri ile ölçme ve değerlendirmede gerekli tedbirler alınır. Ayrıca destek eğitim odası açılır.
6. Kaynaştırma öğrencilerinin destek eğitim hizmeti almaları sağlanır. Bu hizmetler sınıf içi yardım şeklinde olabileceği gibi destek eğitim odalarında da verilebilir.
7. Kaynaştırmaya devam eden özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin özellikleri hakkında okul personeli, diğer öğrenciler ve onların aileleri Rehberlik Araştırma Merkezi veya BEP geliştirme birimince bilgilendirilir (30).

2.2.2. Kaynaştırmanın Temel Unsurları

Etkili ve başarılı bir kaynaştırma eğitimi belirli unsurların gerçekleşmesine bağlıdır. Bunlar, kaynaştırma eğitime karşı okul idaresi ve sınıf öğretmenlerinin uygun tutum göstermeleri, normal öğrencilerin sınıftaki engelli çocuğun durumu konusunda bilgilendirilmeleri, engelli öğrencilerin kaynaştırma sürecine hazırlanmaları, normal ve engelli ailelerinin işbirliği yapmalarıdır. Ayrıca sınıf içi fiziksel düzenlemeler ve destekleyici özel eğitim hizmetleri sunulması da diğer unsurlar arasında sayılabilir (37,38).

Okul yöneticilerinin kaynaştırma eğitime yönelik olumlu bakış açılarının olması sistemin işleyişini kolaylaştıran bir durumdur. Okul yöneticilerinin; engelli çocuğa sahip ailelerin yasal haklarının sağlanması ve korunmasında, öğretmenlerin

kaynaştırma eğitimi ile ilgili kendilerini geliştirmelerinde ve ihtiyaç duyduklarında destek almalarında, okul içinde eğitimsel ve fiziksel düzenlemelerin yapılarak ideal eğitim ortamının hazırlanmasında, kaynaştırma eğitimine ilişkin bilgilendirmeye yönelik seminer ve çalıştaylar düzenlenmesinde, engelli öğrencilere karşı olumlu tutumların geliştirilmesinde ve eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlara çözüm bulmada ve rehberlik etmede önemli rolleri vardır (37,39).

Okul yöneticilerinin bu rolleri yerine getirebilmeleri ancak belirli özellikleri taşımaları ile mümkün olabilir. Nitekim, Amerika Birleşik Devletlerinde okul yöneticilerine yönelik hazırlanan ve 3 yıl süre ile uygulanan hizmet içi eğitim programı ile aşağıda belirtilen hususlarda yeterlilik kazanarak uzmanlaşmaları amaçlanmıştır (40):

- a) Özel eğitim öğrencilerinin öğrenme ve davranış özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaları,
- b) Kaynaştırma sınıfında görevli personelin kontrolü ile ilgili bilgi ve beceri kazanmaları,
- c) Özel eğitim programlarının yönetimi ve finansal analizi konusunda beceri kazanmaları,
- d) Özel Eğitim Kanunu hakkında bilgi sahibi olmaları,
- e) Kaynaştırma programları ile ilgili en iyi uygulama ve araştırma örneklerine ilişkin bilgi sahibi olmaları,
- f) Özel eğitim öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanan müfredat ve öğretimin düzenlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesine yönelik bilgilerinin olması,
- g) Engelli öğrencilerin sınıf ortamına uyum sağlamasını kolaylaştırıcı müdahaleler konusunda bilgi sahibi olmaları,
- h) Diğer okul yöneticileri, görevli öğretmenler, öğrencilerin ebeveynleri ve topluma özel eğitim ile ilgili yasal haklar ve en iyi öğretim tekniklerinin yaymaya yönelik bilgi ve beceri kazanmaları.

Sınıf öğretmenleri kaynaştırma eğitimi sürecinde başat unsurdur. Öğretmenlerin kaynaştırma uygulaması konusunda önceden bilgi sahibi olmaları ve yeterli donanımlarının bulunması kaynaştırma sürecini olumlu yönde etkilemektedir (41). Diğer bir anlatımla öğretmenlerin kaynaştırma konusunda bilgi sahibi olmaları tutumları pozitif yönde değiştirmekte (42), öğretmenlerin olumlu tutum içinde olmaları ise kaynaştırma eğitimindeki başarıyı etkilemektedir (43).

Sınıf öğretmenleri kaynaştırma eğitiminde olumlu tutumlara sahip olmanın yanı sıra, sınıfın fiziksel çevresini, programı ve öğretim yöntemlerini farklı gereksinimlere göre uyarlama ve etkili sınıf yönetimi tekniklerini kullanma açısından da gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalıdır (39).

Sınıf öğretmenleri kaynaştırma eğitiminde birçok sorunla karşı karşıya kalabilmektedir. Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine başvuru yapılan çalışmalarda; Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması, genellikle öğretimle ilgili sorunların yaşanması, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi konusunda bir kurs veya eğitim programına katılmaması, kaynaştırma öğrencilerine bireyselleştirilmiş eğitim programının uygulanmaması, okul yönetiminin ve diğer personelin yeterli desteği vermemesi, okullarda özel eğitim uzmanı ve kaynak oda gibi destek hizmetlerin olmaması, ailelerin konu ile ilgili eğitimsiz olmaları ve çocuklarının durumunu kabullenmemeleri nedeniyle işbirliğinin yeterli düzeyde kurulamaması başlıca sorunlar olarak görülmektedir (44, 45, 46).

Kaynaştırma eğitiminde diğer önemli unsur; engelli çocukla aynı sınıfta eğitim gören normal öğrencilerdir. Engelli öğrencinin normal öğrencilerle etkileşim içinde olması ve sınıf içinde kabul görmesi öğrenmeyi kolaylaştıran bir durum yaratabilmektedir (39). Bunun sağlanabilmesi için normal öğrencilerin kaynaştırmaya hazırlanması gerekmektedir. Öncelikle normal öğrencilerin engel türleri ve özellikleri konusunda bilgilendirilmelidir. Sınıf öğretmeni tarafından düzenli toplantılar yapılarak normal öğrencilerin kaynaştırma eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin düşünceleri ve gereksinimlerinin karşılanmasına çalışılmalıdır. Normal öğrencilere sınıf içerisinde çeşitli etkinlikler yaptırılarak engelli bireylerin engelleri nedeniyle yaşadığı zorluklar ile ne tür destekler sağlanabileceği anlatılmalıdır (37).

Kaynaştırma eğitiminden doğrudan etkilenen temel unsur engelli oğrencidir. Kaynaştırma eğitimi, engelli oğrencinin eğitimsel yetersizliklerini gidermek için yapılmaktadır. Buradaki asıl amaç, engelli oğrenciyi iyileştirmek veya normale döndürmek olmayıp, çocuğun ilgi, yetenek ve temel yaşam becerilerini geliştirerek toplum içinde bağımsız yaşayabilmesini sağlamak, yani onu hayata hazırlamaktır. Kaynaştırma eğitiminin engelli oğrenciye yararları aşağıda sıralanmıştır;

- 1) Engelli oğrencinin gelişimsel ve eğitsel gereksinimlerine uygun hazırlanmış bireyselleştirilmiş eğitim programı ile oğrenciye özgü eğitim verilmesi sağlanır.
- 2) Kaynaştırma eğitimi sürecinde engelli oğrencide görülen eksiklikler destek eğitimlerle giderilir.
- 3) Kaynaştırma ncesi ve esnasında gerçekleştirilen etkinliklerle engelli oğrencilerde temel yaşam becerileri oluşur ve sosyal uyumları artar.
- 4) Engelli oğrencinin durumuna uygun ğretim materyalleri, sınıf içi düzenlemeler ve sosyal aktiviteler yapıldığından akademik başarıları ve sosyal bütünleşmeleri artar.
- 5) Engelli oğrenciler normal oğrencilerle bir arada olduklarından akran ilişkileri gelişir ve örnek alma yoluyla yeni sosyal beceriler edinirler.
- 6) Engelli oğrenciler sınıf içi ve dışı aktivitelerde normal oğrencilerden olumlu yönde etkilenerek öğrenmeye yönelik motivasyonları artar.
- 7) Engelli oğrencinin eğitim performansına ve öğrenme hızına uygun düzenlenen eğitim programlarının yanı sıra sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler ile anne baba eğitimleri gibi ek destekler sunularak farklı alanlarda gelişimleri sağlanır (47).

Kaynaştırma sınıfına devam eden engelli çocuğa sahip aileler ve diğer ailelerin etkileşim içinde olmaları ve eğitim sürecine dahil edilmeleri, hem tüm oğrencilere olumlu yansıyacak hem de öğretmenin işini kolaylaştıracak önemli bir unsurdur. Özellikle engelli çocuğun ebeveynleri, çocuğun eğitimsel açıdan değerlendirilmesi ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanması aşamalarından

başlamak üzere eğitimin her aşamasında aktif katılım göstermelidir (48). Çünkü çocuğun bilişsel, fiziksel, duygusal, davranışsal ve sosyal özellikleri ile gelişimsel gereksinimlerini en iyi bilen ailedir ve doğru bir eğitim programı hazırlanması ve uygulanmasında bu bilgiler gereklidir. Üstelik okulda çocuğa kazandırılan bilgi, beceri ve davranışların okul dışında pekiştirilmesi, uygulanan programın ev ortamında da devamının sağlanmasında ailelere önemli görevler düşmektedir (39).

Normal çocuk ailelerinin kaynaştırma eğitimine karşı tutumları ve engelli çocuğa karşı tepkileri farklılıklar gösterebilmektedir. Normal gelişim gösteren çocuk annelerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinin araştırıldığı bir çalışmada ailelerin kaynaştırma eğitimine karşı olumlu tutum içinde oldukları görülürken, (49) diğer bir çalışmada engelli çocuğa sahip olmayan anne babaların kaynaştırma eğitimine olumsuz baktıkları tespit edilmiş olmakla birlikte normal çocuğun kaynaştırma sınıfında uzun süreli eğitim almasının bu olumsuz tutumu tersine çevirdiği de bulunmuştur (50). Aslında normal çocuğa sahip ailelerin engelli çocuğu kabul edici olmaları ve eğitimi desteklemeleri çocuklarının tavırlarını da etkilemektedir. Bu sayede normal çocuklarda; engelli arkadaşlarını daha iyi tanıyarak bireysel farklılıkları anlaması, onlara yardımcı olmayı öğrenerek dayanışma duygusunun gelişmesi, hoşgörülü olma ve sorumluluk alma gibi sosyal becerilerinin gelişmesi sağlanabilir (41,47).

Kaynaştırma eğitimine devam eden engelli öğrencilere, normal öğrencilere uygulanan müfredattan farklı olarak bireysel durumlarına uygun eğitim programları hazırlanmaktadır. Bu program bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) olarak adlandırılmakta olup, genel olarak özel eğitim hizmetlerinden yararlanmasına karar verilen engelli öğrencinin var olan performans düzeyinin, eğitimin hangi ortamda ve ne tür materyallerle verileceğinin, başlama ve bitiş tarihinin, eğitimden kimlerin sorumlu olduğunun ve eğitimin kısa ve uzun dönemli amaçlarının yer aldığı bir plandır (51). Diğer bir ifadeyle; “ her bir engelli çocuk için yazılı olarak, bölge eğitim kurumu veya eğitim ünitesi tarafından geliştirilmiş olan ve engelli çocukların, öğretmenlerin, ana-babaların ya da koruyucu ailelerin özel gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş özel öğretim programlarıdır” (21).

2006 yılında kabul edilen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğiyle (30) bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması yasal zemine kavuşmuştur. Yönetmeliğin 69. Maddesinde BEP; “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır. “ şeklinde tanımlanmış olup yine aynı maddede programın içeriğinde nelerin olması gerektiği aşağıda sıralanmıştır:

- a) Eğitim planında yer alan yıllık amaçlar ve öğrencinin takip ettiği eğitim programı / programları temel alınarak belirlenen kısa dönemli amaçlar,
- b) Öğrencinin alacağı destek eğitim hizmetinin türü, süresi, sıklığı ve bu hizmetin kimler tarafından nasıl sağlanacağı,
- c) Öğretim ve değerlendirmede kullanılacak yöntem ve teknik, araç-gereç ve eğitim materyalleri,
- d) Eğitim ortamına ilişkin düzenlemeler,
- e) Davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik tedbirler ile uygulanacak yöntem ve teknikler,
- f) Öğrencinin kişisel bilgileri.

Bireyselleştirilmiş eğitim programları, eğitim ile ilgili konuların yanı sıra engelli çocuğa uygun psiko-sosyal destek ve hizmetleri de içermektedir. Dolayısıyla çok farklı disiplinlerden oluşan bir ekip tarafından hazırlanması gerekmektedir. Özel eğitim hizmetleri yönetmeliğine göre BEP ekibi; okul/kurum müdürü veya görevlendireceği müdür yardımcısının başkanlığında; gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen, rehber öğretmen, eğitim programları hazırlamakla görevlendirilen öğretmen, öğrencinin sınıf öğretmeni, öğrencinin dersini okutan ilgili alan öğretmenleri, öğrencinin velisi ve öğrenciden oluşmaktadır (30).

Sınıf ortamının engelli öğrencinin ihtiyaçlarına ve kaynaştırma uygulamasına göre düzenlenmesinin eğitim başarısında önemli etkileri vardır. Bunun için, sınıf büyüklüğünün ve sınıfta bulunan eşyaların yeterliliği, sıra ve masaların grup

oluşturacak ve öğrencilerin birbirleriyle etkileşimlerini artıracak biçimde uyarlanabilmesi, sınıfın ses, havalandırma, ısı ve ışık açısından uygun olması sağlanmalıdır. Ayrıca sınıfta eğitim sırasında kullanılacak destek materyaller bulundurulması ve öğrencinin en iyi yararlanabileceği şekilde kullanılması gerekmektedir (37,52).

Yukarıda kaynaştırma eğitiminin olmazsa olmaz unsurlarına değinilmiştir. Bu unsurlardan birinin eksik ya da yetersiz olması kaynaştırma eğitimi sürecini olumsuz yönde etkileyecek ve dolayısıyla elde edilmek istenen faydayı azaltacaktır.

2.2.3. Kaynaştırma Eğitimi Modelleri

Kaynaştırma eğitimleri, engelli öğrencinin durumuna göre farklı biçimlerde verilebilmektedir. Bunlar tam zamanlı kaynaştırma, yarı zamanlı kaynaştırma ve tersine kaynaştırma olmak üzere üçe ayrılmaktadır (47,30).

1- Tam Zamanlı Kaynaştırma

Kaynaştırma eğitimi alması uygun görülen engelli öğrencinin günlük eğitimleri süresince, yetersizliği olmayan öğrencilerle birlikte normal sınıfta bulunmaları ve sınıf öğretmeninin gözetiminde eğitim görmeleridir.

Bu modelde engelli öğrenci normal sınıfta kayıtlıdır. Öğrenciye okuldaki müfredat uygulanmakla birlikte; ilgisi, kapasitesi ve yetenekleri göz önünde tutularak normal eğitim programıyla uyumlu BEP hazırlanır. Ayrıca öğrenci eğitim sürecinde gerekmesi halinde, özel eğitim destek hizmetlerinden (destek eğitim odası), yardımcı araç-gereçlerden ve ek eğitim materyallerinden yararlandırılır. Ülkemizde genellikle tam zamanlı kaynaştırma uygulaması yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

2- Yarı Zamanlı Kaynaştırma

Kaynaştırma eğitimi uygulamasından yararlandırılan engelli öğrencinin kaydı özel eğitim sınıfındadır. Ancak engelli öğrenci açısından uygun görülen bazı dersler ile uyum sağlayabileceği ders dışı sosyal aktiviteleri diğer akranlarıyla birlikte normal sınıf ortamında alması sağlanır.

Yarı zamanlı kaynaştırma uygulaması kapsamında eğitim alan özel eğitim sınıfındaki öğrenciler içinde normal eğitim programı temel alınarak BEP'ler hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

3- Tersine Kaynaştırma

Herhangi bir engeli veya yetersizliği bulunmayan öğrencilerin, istekleri doğrultusunda, ikametlerine yakın yerde bulunan ve kaynaştırma uygulaması yapılan özel eğitim okullarında açılacak sınıflara kayıt yaptırarak eğitim alması durumudur. Bu uygulama özellikle okul öncesi dönemde görülmektedir.

Tersine kaynaştırma uygulamasının gerçekleştirildiği sınıfların öğrenci sayıları; 5'i kaynaştırma öğrencisi olmak üzere, okul öncesi dönemde 14, ilköğretim ve ortaöğretimde 20 ve yaygın eğitimde 10 öğrenciden fazla olamaz.

2.2.4. Kaynaştırma Eğitiminin Türkiye'deki Gelişim Süreci

1960'lı yıllara kadar engelli çocukların ayrı sınıflarda veya okullarda eğitim görmesi benimsenmiş, ancak eğitim başarılarında ve sosyal uyumlarında istenilen sonuçların görülmemesi nedeniyle engelli çocukların normal akranlarıyla aynı ortamlarda birlikte eğitim almaları amacıyla geliştirilen kaynaştırma, 1970'lerden başlayarak birçok ülkede uygulanmaya başlamıştır. Örneğin, İtalya'da 1971 yılında, İngiltere'de 1974 yılında, Norveç'te 1976 yılında, Fransa'da ve Amerika'da 1975 yılında kaynaştırma eğitimi yasal hak olmuştur (48, 38).

Amerika Birleşik Devletlerinin bazı eyaletlerinde 1970’li yılların başında mahkemeler kanalıyla başlatılan hukuk mücadelesi sonucunda engelli bireylere gereksinimlerini karşılayacak haklar verilmiştir. Bu kapsamda, 1975 yılında Tüm Engelli Çocuklar İçin Eğitim Yasası (Education of all Handicapped Children Act, PL 94-142) kabul edilerek bütün engelli çocukların parasız eğitim hakkından yararlandırılması kabul edilmiştir. PL-94-192 ile, engelli çocukların devlet okullarının programlarından ve hizmetlerinden dışlanamayacağı, engel durumlarına uygun bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması, engelli çocukların mümkün olduğunca engelli olmayan çocuklarla eğitim alması ve en az kısıtlanmış eğitim ortamının tercih edilmesi, engelli çocukların değerlendirilmesi aşamasında kullanılan yöntem ve materyallerin ırksal ve kültürel ayrımcılığa yol açmaması ve yeni tanı yöntemleri geliştirilmesi, değerlendirilme aşamasındaki bilgilerin gizliliğinin sağlanması, hizmetlerin tam ve zamanında verilmesi, personelin hizmet içi eğitimlerle gelişimlerinin sağlanması ile sadece ailesi olan engelli çocukların değil ailesi olmayan çocuklarında bu haklardan yararlandırılması gerektiği yasal güvenceye kavuşmuştur (21). Kaynaştırma modelinin Avrupa ve özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde kabul görmesi ve yaygınlaşması ülkemizde de uygulanmasında etkili olmuştur.

Ülkemizde ilk olarak 1983 yılında çıkarılan 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” ile engelli çocuklar genel eğitim sınıflarına kayıt edilerek normal akranlarıyla birlikte eğitim görmeye başlamışlardır (53). Bu kanunla, özel eğitime muhtaç çocukların eğitilmeleri, iş ve meslek sahibi yapılmaları, çevre ve topluma uyum sağlamalarına yönelik esaslar düzenlenmiştir. Kanunda kaynaştırma kavramı doğrudan kullanılmamakla birlikte, özel eğitimin temel ilkeleri başlıklı 4 üncü maddesi “e” bendinde “ Durumları ve özellikleri uygun olan özel eğitime muhtaç çocukların, normal çocukların eğitimleri için açılmış olan okul ve eğitim kurumlarında normal akranları arasında eğitimleri için gerekli tedbirler alınır” denilerek kaynaştırma hedeflenmiştir (54).

1990 yılında gerçekleştirilen 13. Milli Eğitim Şurası “Yaygın Eğitim” gündemiyle toplanmıştır. Şura kararları arasında “özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin yaygın eğitimden daha fazla yararlandırılması için gerekli tedbirlerin alınması” yer almıştır (55). 13. Milli Eğitim Şurası sonrası özel eğitim çalışmaları

ağırlık kazanmış ve yaklaşık bir sene sonra 13-15 Mayıs 1991 tarihleri arasında Ülkemizde ilk kez Şura benzeri bir özel eğitim konseyi toplanmıştır. Konseyde farklı engel gruplarına yönelik sorunlar komisyonlar aracılığıyla tartışılmış ve engelli bireylerin eğitimlerine yönelik kararlar alınmıştır. Bu kararlardan biri de gündüzlü öğretime ağırlık verilmesi ve özellikle kaynaştırma programlarının yaygınlaştırılmasıdır. Kaynaştırma programlarının oluşturulmasında; her bir engellinin duruma göre bireysel olarak yapılması, alanında uzman kişiler tarafından hazırlanması, farklı engel türlerini kapsaması ve devamlı takibinin sağlanması gibi konuların göz önünde tutulması gerekliliği vurgulanmıştır (56).

90'lı yıllarda özel eğitim alanında yaşanan olumlu gelişmeler neticesinde 1997 yılında 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe konulmuştur (6). Amacı, “özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Milli eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemek“ olarak belirlenen kararnamede, 2916 sayılı yasadan farklı olarak kaynaştırma terimi de tanımlanmıştır. Buna göre; *Tanımlar* başlıklı 3 üncü maddenin “c” bendinde kaynaştırma; “ Özel eğitim gerektiren bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamlarını ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu Kararnamede, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel performansları göz önünde tutularak uygun yerleştirmenin yapılması, amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar gerçekleştirilerek kaynaştırılmaları; özel eğitime erken çocukluk döneminde başlanması, ilköğretim, ortaöğretim, mesleki öğretim, yükseköğretim ve yaygın eğitimlerinin sağlanması; bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması; ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif olarak katılmalarının sağlanması; özel eğitime yönelik politikaların oluşturulmasında ve geliştirilmesinde ilgili örgütlerin görüşlerine önem verilmesi ile özel eğitim hizmetlerinin bireylerin toplumla etkileşim ve uyum sağlama becerilerini sağlayacak şekilde planlaması gerektiği gibi ilkeler yer bulmuştur (57).

573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin uygulanmasına açıklık getirmek amacıyla 18 Ocak 2000 tarihinde “Milli Eğitim

Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği” çıkarılmıştır (58). İlgili yönetmelik ihtiyaçlara göre güncellenerek “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği” adıyla 31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 2009, 2010 ve 2012 yıllarında gerçekleştirilen değişikliklerle halen yürürlükte olan bu yönetmelik; “özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ile onlara doğrudan veya dolaylı olarak sunulacak eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili hükümleri” kapsamaktadır. Söz konusu yönetmelikte; özel eğitimin amaçları ve temel ilkeleri; eğitsel değerlendirme ve tanılama ile eğitim planı hazırlanması; yönlendirme, yerleştirme ve izleme süreçleri; özel eğitim hizmetleri kurulu ve özel eğitim değerlendirme kurulunun görevleri ile çalışma esas ve usulleri; kaynaştırma yoluyla eğitim ve başarının değerlendirilmesi; özel eğitim sınıfları; destek eğitim odası; okul öncesi dönemde, ilköğretimde, orta öğretimde, yükseköğretimde ve yaygın eğitimde özel eğitim hizmetleri; evde eğitim hizmetleri; aile eğitim hizmetleri; özel eğitim okul ve kurumları; personel, görev, yetki ve sorumlulukları; eğitim programları ve bireyselleştirilmiş eğitim programı; öğrenci işleri ve denetim gibi konulara yer verilerek özel eğitim hizmetleri bir bütün olarak ele alınmıştır.

Bu hukuki düzenlemelere ek olarak, Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 2008/60 sayılı “Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları” konulu genelge aracılığıyla kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamalarında ilgili yasa ve yönetmelik esaslarına göre okul ve kurumlarda hangi tür tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca özel eğitim alanındaki çalışmaların öngörülen hedeflere ulaşması için bu tedbirlere yönelik her türlü önlemin zamanında alınması ve uygulamaya konulması vurgulanmıştır (59).

Görüldüğü üzere engellilerin genel eğitim sistemi içerisinde yer alması için geliştirilen kaynaştırmanın ülkemizde yerleşmesi ve yaygınlaşması amacıyla birçok yasal ve idari düzenlemeler yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda kaynaştırma eğitiminden yararlandırılan çocuk sayısında önemli artışlar olmuştur. 2015- 2016 eğitim ve öğretim yılı verilerine göre, anaokuluna devam eden 1.399 çocuk, ilkokula devam eden 81.380 çocuk, ortaokula devam eden 92.032 çocuk, ortaöğretime devam eden 27.730 çocuk olmak üzere toplamda 202.541 çocuk kaynaştırma eğitiminden yararlandırılmaktadır (60).

2.3. Sosyal Hizmet ve Okul Ortamındaki Uygulamaları

Sosyal hizmet, bireyin güçlenmesini, özgürleşmesini, sosyal uyumunu, değişimini ve gelişimini destekleyen uygulama temelli bir meslektir. Sosyal adalet ilkeleri, insan hakları, toplumsal sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmetin merkezinde yer alır. Sosyal hizmet, sosyal bilimler, beşeri bilimler ve alana özgü uygulama bilgisi ile ilgili teorilerle desteklenmiştir. Sosyal hizmet, sosyal çevresi ile etkileşim içerisinde olan bireyin yaşamındaki sorunlara mesleki müdahalelerde bulunarak bireylerin refahını artırır (61).

Sosyal hizmet müdahalesinin temel amacı; bireyin kaliteli bir yaşam sürdürmesi için sosyal işlevselliğindeki problemlerini düzeltmek ve önlemek, sosyal yapısını ve kapasitesini iyileştirmektir (62). Sosyal hizmet müdahalesi aslında planlı bir değişim sürecidir ve belirli aşamaların yerine getirilmesiyle gerçekleşmektedir. Bunlar;

- 1- Müracaatçıyı kabul etme ve sorunu tanımlama,
- 2- Sorunu açıklayıcı verileri toplama,
- 3- Toplanan bilgileri analiz ederek neyin, nasıl değiştirilebileceğini değerlendirme ve müracaatçı ile sözleşme yapma,
- 4- Mesleki müdahale planına karar verilerek uygun amaç ve hedefleri oluşturma,
- 5- Plan doğrultusunda uygulamaları gerçekleştirme,
- 6- Uygulama sürecini izleme, yeniden değerlendirme ve gerekiyorsa planda değişiklik yapma,
- 7- Belirlenen amaç ve hedeflere ulaşılması halinde müdahale sürecini sonlandırarak ilerideki benzer uygulamalara yönelik denemiş bilgi ve uygulamaları kaydetmektir (22,62,63).

Sosyal hizmetin mesleki müdahale alanına giren önemli uygulama ortamlarından birisi de eğitim kurumlarıdır. Sosyal hizmet disiplinin okul ortamlarında üstlendiği mesleki rolleri daha çok koruma ve bakım gereksinimi olan çocuklar ve ailelerine yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, tedavi edici ve ilgili sosyal politikaların yapılandırılmasına yöneliktir.

Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin okul ortamına uyum sağlamalarına yardım edilmesi için okulun, ailenin ve toplumun bu konudaki çabalarını koordine etme üzerine odaklanır. Öğrencilerin devamsızlık, okuldan uzaklaşma, agresif davranışlar sergileme, kurallara uymama, fiziksel şiddet, duygusal veya ekonomik sorunların yarattığı etkiyle baş etme gibi sorunlarla ilgili mesleki çalışmalar yaparak ailelere, öğretmenlere ve öğrencilere yardım eder (64).

Sosyal hizmetin okulda gerçekleştirdiği mesleki çalışmalar sonucunda; öğrencinin okula uyumunun ve diğer öğrenciler tarafından kabulünün sağlanması, akademik başarısının artırılması, ailenin eğitimin her aşamasına aktif katılımının sağlanması, uygulanan müfredat programının öğrencinin bireysel farklılıkları ve gelişimsel özellikleri göz önünde tutularak uygulanması ve böylece öğrencinin eğitim hizmetlerinden maksimum düzeyde yararlanması sağlanarak eğitimin kalitesinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır (65).

Okulda görev yapan sosyal hizmet uzmanları, normal gelişim gösteren öğrencilerin yanı sıra özel gereksinimli öğrencilere yönelik mesleki çalışmalar da yapmaktadırlar. Özel gereksinimli çocukları olan ailelerin mevzuat ve eğitim hakları konusunda bilgilenmelerini sağlarlar. Özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitim alabilmesi ve normal sınıf ortamlarında kaynaştırma öğrencisi olabilmesi için çocuk ve ailesinin gerektiğinde savunuculuğunu yaparlar. Özel gereksinimli öğrencinin durumuna uygun bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirilmesine ve uygulanmasına mesleki katkı verirler. Özel gereksinimli öğrencinin eğitimini destekleyecek özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetinden yararlanması için rehberlik ederler. Okulda ve özel eğitimde uygulanan programların uyum içerisinde olması ve eğitimcilerin işbirliği halinde hareket etmelerini sağlama noktasında arabulucu görevi yaparlar. Sosyal hizmet uzmanları, özel gereksinimli öğrencilerin kazandığı becerilerin ev destekli eğitim programları ile pekiştirilmesi ve aile üyelerinin bu

sürece dahil edilmesinde, eğitim ekibinin bir üyesi olarak engel durumunun neden olduğu yetersizliklerin çocuk üzerinde yaratacağı biyopsikososyal sorunlar konusunda sınıf öğretmenlerine bilgilendirilmesinde önemli görevleri vardır. Özel gereksinimli çocuğun gelişimsel gereksinimlerine uygun tutarlı tutumlarla ele almalarına yönelik beceri kazanmaları amacıyla destekleyici etkileşim grupları kurarlar. Okul ortamlarında özel gereksinimli çocuğun sosyal kabulünün sağlanması ve sınıf öğretmenin kabul edici ve destekleyici davranması için mesleki çalışmalar yaparlar. Özel gereksinimli çocuğun devam ettiği sınıftaki normal öğrencilere çocuğun durumu hakkında bilgi verir ve sınıf görüşmeleri yaparlar.

Sosyal hizmet uzmanları, sınıfta istenmeme, oyunlara dahil edilmeme veya sosyal yönden dışlanma gibi özel gereksinimli öğrencinin karşı karşıya kalabileceği olumsuz durumlarda mesleki müdahaleler gerçekleştirir. Bunlar; diğer öğrencilerin engelli arkadaşlarını tüm yönleriyle tanımalarını sağlamaya yönelik bilgi verilmesi, öğretmenlerin engelli çocuğun sınıf içi aktivitelere katılımını teşvik ederek olumlu yanlarını ve yeteneklerini desteklemesi için danışmanlık verilmesi şeklindedir. Bu tür çalışmalar ile engelli çocuğun okul ortamına uyum sağlaması kolaylaşır, duygusal örselenmeleri önlenerek sosyalleşmelerine yardım edilmiş olur.

Okul ortamında eğitim ekibin aktif bir üyesi olan sosyal hizmet uzmanlarının kaynaştırma öğrencilerine yönelik yaptıkları mesleki görevler ve çalışmalar şu şekilde özetlenebilir:

- Okul ortamında özel gereksinimi olan öğrencilerin eğitim gereksinimleriyle ilgili aileleriyle çalışma (velilere aile danışmanlığı ve desteği sağlama),
- Özel gereksinimli çocukların okula başladıklarında okula uyum sürecinin desteklenmesi amacıyla aileleri bilgilendirme ve destekleyici çalışmalar yapma,
- Özel gereksinimli çocukların eğitim haklarıyla ilgili aileleri bilgilendirme ve gerekli düzenlemelerin yapılması ile ilgili çalışma yapma,

- Okul ortamında özel gereksinimli çocukların eğitimsel gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla mesleki çalışmalar yapma (öğrencilere bireysel danışmanlık ve destek sağlama),
- Özel gereksinimli çocukların okul ortamında ya da yaşadıkları sosyal çevrede cinsel, fiziksel ve duygusal kötüye kullanımları söz konusu olduğunda çocuğun korunmasına yönelik profesyonel müdahaleler gerçekleştirme (sevk işlemleri),
- Okul ortamında diğer öğrencileri de ilgilendiren çeşitli sorunlarla ilgili olarak birey odaklı (bireysel danışmanlık) ya da grup odaklı (grup danışmanlığı) mesleki çalışmalar yapma,
- Özel gereksinimli çocukların okula yeni başladıklarında çocuğun eğitimsel ve gelişimsel gereksinimleriyle ilgili okul yönetimini bilgilendirme (personelin eğitimi),
- Anne baba, çocuklar ve öğretmenlerle ilgili bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri düzenleme (eğitim programları ve sunumlar hazırlama),
- Öğrencilerin ailelerin çeşitli alanlarda karşılaşılabilecekleri sorunlarının çözümlenmesi amacıyla okul dışı diğer kurumlarla ve toplumsal kaynaklarla çocuğun ve ailenin yararına yönelik mesleki çalışmalar yapma
- Aile ve okul yönetimi arasında herhangi anlaşmazlık durumunda arabuluculuk rolü oynama (bir nevi okul ve aileler arasında köprü görevi üstlenme)
- Özel gereksinimli öğrencinin okul ortamında ihtiyacı olabileceği her hizmete ve alana ulaşılabilirliğine ilişkin düzenlemeleri yapma (66,67).

2.4. Zihinsel Engelli Çocukların ve Ailelerinin Kaynaştırma Eğitimine ve Aile Gereksinimlerine İlişkin Yapılan Araştırmalar

Kaynaştırma eğitimine ilişkin gerçekleştirilen araştırmalar aşağıda yer almaktadır:

Uysal'ın, öğretmen ve okul yöneticilerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasında karşılaşılan sorunlara yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmaya 46 öğretmen ve 27 yönetici katılmıştır. Araştırmaya katılanların hemen hemen tamamı zihinsel engelli öğrencilerin kaynaştırma öncesinde davranış ve öğrenme özelliklerinin eğitim sürecini yönlendirecek yeterlilikte tanılanmadığını vurgulamışlardır. Katılımcıların çoğunluğu, zihinsel engelli öğrencilerin sınıf düzenini bozma ve arkadaşlarına zarar verme gibi davranış özellikleri ile dersle ilgilenmemesi, dikkat süresinin az olması, geç öğrenmesi, çabuk unutulması ve derse katılım göstermemesi gibi öğrenme özelliklerinin kaynaştırmayı olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların %56'sı sınıfın fiziksel özelliklerinin, %76'sı ise sınıftaki normal öğrencilerin kaynaştırmaya hazırlanmalarının kaynaştırmayı olumsuz yönde etkilediğini söylemişlerdir. Yine katılımcıların %93.4'ü kaynaştırma öğrencilerinin ailelerinin kaynaştırmayı olumsuz etkilediğini belirterek ailenin gelir düzeyi, eğitim düzeyi, sosyo-kültürel düzeyi ve aile içi iletişim düzeyi gibi aile özelliklerinin bu durumu etkilediğini ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan öğretmen ve okul yöneticilerinin %93'ü, kaynaştırma eğitimine devam öğrenci ailelerinin; çocuklarının özelliklerini bilmemeleri ve kaynaştırma ile ilgili eğitim almamaları nedeniyle bu durumun kaynaştırma sürecini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca ailelerin çocukları ile ilgilenmemeleri, çocuğun durumunu kabul etmemeleri, verilen eğitimin yararına inanmamaları bunda etkili olmaktadır. Müfredat açısından bakıldığında ise katılımcıların çoğunluğunun okulda uygulanan programının geniş kapsamlı olduğunu, belirli bir sürede tamamlamasının gerektiğini ve eğitim programının sadece normal çocuklara uygun hazırlanmasının kaynaştırma eğitimi açısından sakınca yarattığını bildirmişlerdir (68).

Batu'nun, özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerilerini araştırdığı nitel

çalışmasına 19 öğretmen katılmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğu engel derecesinin öğretimi etkilemesi nedeniyle daha hafif derecede engelli öğrencilerin kaynaştırmaya uygun olduğunu, destek hizmetlerden özellikle “özel eğitim danışmanlığı” uygulamasını benimsediklerini, kaynaştırma eğitimi ve kaynaştırma öğrencileri konusunda bilgilerinin yeterli olmaması nedeniyle sınıf içerisinde farklı etkinlikler yapamadıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu normal öğrencilerin kaynaştırma öğrencileri hakkında bilgilendirilmeleri gerektiğini, böylece kaynaştırma öğrencilerine yönelik tutumlarının olumlu yönde değişeceğini ve kabul düzeylerinin artacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca normal öğrencilerin kaynaştırma sürecinde aktif görevlendirilmelerinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin pek çoğu kaynaştırma öğrencilerinin velilerinin sık sık okulu ziyaret ettiklerini, sürekli çocuklarıyla ilgilendiklerini, evde çocuklarına ders çalıştırdıklarını ve kendilerine yardımcı olduklarını söylemişlerdir. Yine öğretmenler kaynaştırma öğrencilerinin sosyal açıdan çok fazla geliştiklerini; özellikle alışveriş yapabilme, kendini başkalarına ifade edebilme gibi bağımsız yaşama becerileri kazandıklarını vurgulamışlardır. Çalışmaya katılan öğretmenler kaynaştırma eğitiminin başarıyla uygulanmasındaki en önemli unsurun okul-aile-öğrenci işbirliğinin doğru işlemesi olarak göstermişlerdir. Sonuç olarak, aynı çalışmada; kaynaştırma eğitimi yapılan okullara özel eğitim öğretmeni veya danışmanı görevlendirilmesi, okul yönetimi, öğretmen, diğer personelin ve normal öğrencilerin kaynaştırma konusunda bilgilendirilmeleri, bir sınıfta en fazla iki kaynaştırma öğrencisinin olması ve mutlaka derslere ilişkin bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlanması önerilmiştir (69).

Kargın, Acarlar ve Sucuoğlu, öğretmen, yönetici ve anne-babaların kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla 20 ilde bulunan 2566 kişiye anket uygulamıştır. Çalışmada öğretmenlerin %81.6'sının kaynaştırma konusunda eğitim almadıkları ve %86.4'ünün engelli öğrencinin kaynaştırılmasına ilişkin bilgilerinin yeterli olmadığı bulunmuştur. Çalışmaya katılan öğretmenlerin %64.5'i sınıftaki engelli öğrencilerin destek hizmet almadıklarını belirtirken %77.1'i engelli öğrencilere bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanmadığını söylemişlerdir. Öğretmenlerin %74.1'i engelli çocuk aileleriyle; bilgilendirme, düzenli görüşmeler yapma, çocuğun gösterdiği gelişimi ve değerlendirme sonuçlarını aile ile paylaşma biçiminde işbirliği yaptıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan

müdürlerinin %77.6'sı; sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, okulun fiziksel koşullarının uygun olmaması, sınıf öğretmenlerinin motivasyonlarının olmaması, sınıflardaki öğrenci sayılarının fazla olması ve normal çocukların ailelerinin isteksiz olmaları gibi nedenlerle okullarının kaynaştırma eğitimi için uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Müdürlerin %81.6'sı kaynaştırma eğitimi konusunda herhangi bir eğitim almadıkları gibi %92.2'si kaynaştırma uygulamasına ilişkin herhangi bir destek almamışlardır. Çalışmaya katılan anne-babaların %79.2'si çocuklarının eğitimlerini evde devam ettirmeye yönelik eğitim almadıklarını ve %92.3'ü çocuklarının eğitimine ilişkin daha fazla bilgi ve yardıma gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Çalışmada anne babaların; çocuklarına yeni bir bilgi ve beceriyi nasıl öğretecekleri, gelecekteki ve şimdiki eğitim olanaklarının neler olduğu ve çocuklarında gözledikleri istenmedik davranışları nasıl ortadan kaldıracaklarına ilişkin bilgilere gereksinim duydukları bulunmuştur (19).

Öncül, zihinsel engelli bir öğrencinin kaynaştırıldığı İlköğretim sınıfındaki normal çocuk annelerinin kaynaştırma eğitime yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla 8 anne ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Araştırmada, çalışmaya katılan bütün annelerin, kaynaştırma sınıfına devam eden çocukları sayesinde kaynaştırma eğitiminden haberdar oldukları ve daha önce haberdar olanların diğer annelere oranla olumlu bakış açılarının olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan anneler, hafif derecede engelli öğrencilerin kaynaştırma sınıfında yer alabileceğini belirtirken, annelerin çoğu kaynaştırma uygulamasının hem özel gereksinimli öğrenciye hem de normal öğrenciye yararlı olduğunu; bu uygulama ile engelli öğrencilerin topluma kazandırılacağını ve normal çocukları ise daha insancıl yapacağını söylemiştir. Ayrıca engelli çocuğun normal çocuğu örnek alacağı belirtilmiştir. Araştırmaya katılan anneler, kaynaştırma eğitimi sürecinde kendileriyle herhangi bir çalışma yapılmadığını, oysa okulla sürekli iletişim içinde olmanın kaynaştırma uygulamasının başarısını arttıracığını ifade etmişlerdir. Üstelik ebeveynlerin bilgilendirilmesinin, ders programlarının kaynaştırma öğrencisine göre düzenlenmesinin, okul-veli işbirliğinin sağlanmasının ve ailelerin çocuklarına her konuda destek olmasının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Aynı araştırmada, anneler kaynaştırma eğitimi konusunda fazla bilgi sahibi olmadıklarını,

bilgilendirilme ile kaynaştırmaya karşı görüşlerinin pozitif yönde değişeceğini belirtmişlerdir (70).

Bilen'in, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşlerini ve çözüm önerilerini belirlemek amacıyla yaptığı araştırmaya 120 öğretmen katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %46.6'sı sınıflarında 2-3 kaynaştırma öğrencisi bulunduğunu ve %54.2'si sınıf mevcudunun kaynaştırma eğitimi için uygun olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin %85'i kaynaştırma uygulaması için sınıftaki öğrenci sayısının en fazla 20 olması gerektiğini vurgulamıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %65.8'i kaynaştırma uygulaması için özel bir kursa veya hizmet içi eğitim programına katılmadığı, hizmet içi eğitime katılanların %87.5'inin ise bu eğitimi yeterli bulmadığı bulunmuştur. Öğretmenlerin %56.7'si kaynaştırma eğitimine devam eden çocuklar için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı uygulamadıklarını, %63.3'ü okuldaki rehberlik servisinin kaynaştırma eğitimi ile ilgili yeterli çalışma yapmadığını, %77.5'i kaynaştırma öğrencisinin sınıfa gelmeden önce durumu hakkında rehberlik servisi tarafından bilgilendirilmediğini, %92.5'i bilgilendirilmenin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Yine öğretmenlerin %66.6'sı kaynaştırma eğitimi sürecinde okul yönetimi ve diğer personelden herhangi bir destek almadıklarını, %66.7'si okulun fiziki yapısının engelli öğrenciler için uygun olmadığını, %50.0'si normal öğrencilerin kaynaştırma öğrencileri hakkında bilgilendirilmediğini, %55.9'u kaynaştırma öğrencilerinin aileleri ile yeterince işbirliği yapmadıklarını söylemişlerdir. Araştırmada öğretmenlerin %62.5'i kaynaştırma öğrencilerinin herhangi bir özel eğitim kurumundan destek eğitim almadıklarını belirtirken %93.3'ü öğrencilerin destek eğitim almasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler kaynaştırma eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümü olarak; öğretmen ve okul personelinin eğitilmesi ve çocukların ayrı eğitim ortamında bulunması olarak göstermiştir. Diğer yandan araştırmaya katılan sınıf öğretmenliği bölümünden mezun olan öğretmenlerin diğer bölümlerden mezun olanlara, kaynaştırma eğitimi ile ilgili eğitim programlarına katılanların katılmayanlara ve okul rehberlik servisinin desteğini alan öğretmenlerin almayanlara göre kaynaştırma eğitimine daha olumlu yaklaştıkları belirlenmiştir (44).

Yigen tarafından çocuğu ilköğretim kademesinde kaynaştırma eğitimine devam eden anne babaların kaynaştırmaya ilişkin görüş ve beklentilerini belirlemeye yönelik yapılan çalışmaya 28 anne-baba katılmıştır. Çalışmada, babaların 37–41 yaş aralığında yer aldığı, 26 babanın işçi veya serbest meslek sahibi olduğu, annelerin ise 32-36 yaş aralığında yoğunlaştığı, 25 annenin herhangi bir işte çalışmadığı ve ev hanımı olduğu bulunmuştur. Yine 15 ailenin 2 çocuğa sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, kaynaştırma öğrencilerinin özellikleri ve aldığı eğitimlere bakıldığında; kaynaştırma öğrencilerinin yoğunlukla (23 çocuk); “Orta Düzeyde Zihinsel Yetersiz” tanısına sahip oldukları, 25 çocuğun okul öncesi eğitime devam etmediği ve 23 çocuğun kaynaştırma eğitimi dışında destek eğitim almadıkları belirlenmiştir. Çalışmada kaynaştırma öğrencilerinin, okul ve sınıf değişikliği yapmamakla birlikte çoğunlukla (23 çocuk) sınıf öğretmenlerinin değiştiği tespit edilmiştir. Ayrıca sınıf öğretmeninin çocukla ilgili geçmişte ve şu anda özel bir çalışma yapmadığı vurgulanmıştır. Kaynaştırma öğrencilerinin, arkadaşları ile sorun yaşamadığı (21 çocuk) ve sınıfındaki diğer öğrencilerin anne-babalarının kaynaştırma öğrencisine yönelik görüşlerinin genellikle (16 anne-baba) olumlu olduğu bulunmuştur. Çalışmaya katılan 21 anne-baba çocuklarının kaynaştırma eğitimi almalarından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan anne babaların kaynaştırma eğitiminden beklentilerine bakıldığında; çocuklarının geleceğe hazırlanmaları, sosyalleşmeleri, daha iyi bir eğitim almaları; ek çalışma yapılarak daha fazla ilgi gösterilmesi, sınıftaki öğrenci sayısının azaltılması ile öğretmenlerin aileleri yönlendirmesi ve bilgilendirmesi olduğu görülmüştür (71).

Güteryüz’ün, kaynaştırma eğitimine devam eden öğrencilerin akranları ile ilişkilerinde karşılaştıkları sorunları belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği nitel çalışmasına 27 kaynaştırma öğrencisi katılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %70’i sınıfta oturduğu yer ile sıra arkadaşından memnun olmadığını ve yerini değiştirmek istediğini, %51.8’i sınıfta arkadaşının olduğunu ancak sayıca çok fazla olmadığını, %78’i sınıf içindeki arkadaşlık ilişkisinin kendisi tarafından değil de diğer çocuklar tarafından başlatıldığını, %92’si sınıf arkadaşlarının kendilerini sürekli öğretmene şikâyet ettiklerini, %48’i sınıftaki arkadaşlarıyla sorunlar yaşadıklarını, %60’ı sınıfta kendisiyle dalga geçildiğini, alay edildiğini ve dışlandığını belirtmiştir. Bununla birlikte %67’si sınıf arkadaşının ona bazı konularda yardımcı olduğunu ifade etmiştir (72).

Demir ve Açar tarafından, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin düşüncelerini tespit etmek amacıyla Çanakkale de görev yapan ve sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan 80 kadın ve 71 erkek olmak üzere toplam 151 öğretmene anket uygulanmıştır. Çalışmaya katılan kadın öğretmenler, erkek öğretmenlere oranla kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin kendileri gibi engelli öğrencilerle ayrı sınıfta eğitim almaları gerektiğini daha fazla vurgulamışlardır. Çalışmada, hizmet içi eğitim alan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine daha olumlu baktıkları tespit edilmiştir. Yine 21 yıl ve daha uzun süreli görev yapan öğretmenlerin 8 yıldan az görev yapan öğretmenlere göre kaynaştırma öğrencileri ile daha çok ilgilendikleri ve sorunlarının çözümünde daha çok yardımcı oldukları bulunmuştur (73).

Nayır ve Kepenekci'nin, kaynaştırma öğrencilerinin haklarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeye yönelik nitel çalışmasına sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan 58 ilköğretmeni katılmıştır. Çalışmada çocukların yaşamsal, gelişimsel hakları ile korunma ve katılım hakları ele alınmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu okulun fiziki şartlarının kaynaştırma öğrencilerine uygun yaşam standardı sağlamak için uygun olmadığını, diğer öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerini çok zor kabullendiğini ve bunu engellemek için özel alt sınıfların oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler yeterli zaman olmadığı için kaynaştırma öğrencileri ile bireysel olarak ilgilenemediklerini, kaynaştırma öğrencilerinin oyun ortamında dışlandıklarını ve bunun önlenmesi için gerekli fiziksel ortamın hazırlanarak çocukların düzeyine göre oyunlar oynatılması gerektiğini vurgulamışlardır. Aynı çalışmada, öğretmenler kaynaştırma öğrencilerinin istismara daha açık olduğunu ve kaynaştırma öğrencilerine konu ile ilgili bilgi verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu kaynaştırma öğrencilerinin görüşlerini açıklamada çekingenlik gösterebildiklerini, bunun önlenmesi için çocuğun öğretmen tarafından cesaretlendirilerek kendisine değer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler kaynaştırma öğrencilerinin sınıf içinde kendini ilgilendiren konularda karar alınırken çeşitli nedenlerle sessiz kaldıklarını ve bu durumun giderilmesi için ise özgüvenlerinin geliştirilmesi gerektiğini belirtilmiştir (74).

Akcan'ın, kaynaştırma öğrencilerinin MEB tarafından belirlenen eğitim-öğretim etkinliklerinin uygulanma düzeyini belirlemeye yönelik araştırmasına 452 sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %81.9'unun eğitim fakültesi mezunu olmalarına rağmen, %59.3'ünün özel eğitim dersi almadığı, öğretmenlerin %70.1'inin aldıkları özel eğitim derslerini yeterli bulmadıkları, öğretmenlerin %93.1'inin sınıfında 20 den fazla öğrencinin bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmada öğretmenlerin %89.4'ü çalıştıkları okullarda PDR uzmanı bulunduğunu ve bunların %64.9'unun kaynaştırma eğitimi sürecinde etkin rol aldıklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerin %65.9'u BEP geliştirme biriminin okullarında oluşturulduğunu ancak yarıya yakınının bu birimin çalışmalarını yeterli bulmadıklarını belirtmiştir. Yine öğretmenlerin %67.7'si velilerden hiç veya çok az destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Aynı araştırmada öğretmenlerin genellikle; öğrenciyi tahtayı rahatça görebileceği şekilde sınıfın ön tarafına oturttukları, her dersin konusunu, sürecini ve beklentilerini öğrenciye açık olarak ifade ettikleri, her dersin başında daha önce öğretilen konuları ve dersin sonunda önemli konuları özetledikleri, dersle ilgili çalışma kağıdını ders öncesinde öğrenciye vererek hazırlıklı olmalarını sağladıkları, öğrencilerin sınıf içi kuralları öğrenmeleri için bir pano hazırlayarak görünür bir yere astıkları, öğrencinin çalışma gruplarına katılımını destekledikleri ve öğrenciye başarabileceği uygun görev ve sorumlulukları verdikleri, dersin sunumunu öğrencinin öğrenimini kolaylaştıracak biçimde hazırladıkları, sınıf içinde öğretimi etkileyecek ses, ışık gibi uyarılara dikkat ettikleri görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin çoğunluğunun aile ve uzmanlarla öğrenciye yönelik alınacak önlem ve stratejileri belirlemek amacıyla işbirliği yaptıkları ve okula uyum sağlamada karşılaşılan güçlükleri aşmak için aile ve okul rehber öğretmeni ile birlikte hareket ederek alınacak önlemleri belirledikleri saptanmıştır (75).

Engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerine ve yaşadıkları sorunlara ilişkin araştırmalar aşağıda yer almaktadır:

Özsoy, Özkahraman ve allı'nın zihinsel engelli çocuk sahibi olan ailelerin yaşadıkları güçlükleri belirlemek amacıyla yaptığı çalışmaya çocuğu özel eğitim merkezine devam eden 71 anne ve 39 baba olmak üzere 110 aile katılmıştır. Çalışmaya katılan annelerin %39.1'inin ve babaların %35.5'inin 32-38 yaş aralığında yer aldığı, annelerin %34.5'inin ve babaların %35.5'inin lise mezunu olduğu, yine annelerin %48.2'sinin ev hanımı ve babaların %38.7'sinin işçi olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin %50'sinin 2 çocuk sahibi olduğu, %53.6'sının SSK'lı olduğu ve sağlık güvencelerinin %90.9 oranında sağlık giderlerini karşıladığı bulunmuştur. Çalışmada ailelerin zihinsel engel konusunda bilgi sahibi olma durumlarına bakıldığında; %57.3'ü daha önce bilgi sahibi iken %42.7'sinin önceden bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Çalışmaya katılan ailelere tanılama sırasında verilen bilgilerin % 79.5 oranında doktorlar, %14 oranında psikologlar tarafından verilmiştir. Çalışmaya katılan ailelerin %62.7'sinin gelirlerinin giderlerine denk olduğu ve %83.6'sının çocuklarının eğitim ve tedavi giderlerinin aile bütçesine ek yük getirdiği tespit edilmiştir. Yine çalışmada ailelerin %54.5'i çocuklarının gelecekları konusunda endişe yaşadıklarını belirtmişlerdir (11).

Sola ve Diken, gelişimsel gerilik riski altındaki prematüre ve düşük doğum ağırlıklı bebeğe sahip annelerin gereksinimlerini ve bu gereksinimleri etkileyen değişkenleri belirlemek amacıyla prematüre ve düşük doğum ağırlıklı çocuğa sahip 146 anneye aile gereksinimleri belirleme aracını uygulamıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, prematüre bebeğe sahip annelerin en fazla bilgi almaya gereksinimleri olduğu saptanırken özellikle çocuklarının durumu hakkında daha fazla bilgi (%60.6) ile çocuklarının doktoru veya bakımını yapan hemşiresi ile konuşabilmek için daha fazla zamana gereksinim (%53.8) duydukları görülmüştür. Yine aynı araştırmada yalnızca düşük doğum ağırlıklı bebeğe sahip annelerinde; maddi, başkalarına açıklama yapma, bilgi alma, aile işleyişi, toplumsal hizmet, kendine vakit ayırma gereksinimlerinden en fazla bilgi almaya gereksinim gösterdiklaları bulunmuştur. Bu grupta yer alan annelerin ise çocuklarının durumu hakkında (%52.4) ve çocukların nasıl büyüyüp geliştiği konusunda (%59.5) daha fazla bilgi gereksinimlerinin olduğu tespit edilmiştir (76).

Buran ve arkadaşlarının, Amerika Birleşik Devletlerinde serebral palsi tanısı olan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları gereksinimleri belirlemeye yönelik çalışmasına 466 ebeveyn katılmıştır. Çalışmada Rawlins tarafından geliştirilen aile gereksinimleri değerlendirme aracı kullanılmıştır. 54 maddenin yer aldığı aracın 14 maddesi hizmetler, 28 maddesi bilgi, 12 maddesi ise tedavi gereksinimlerinden oluşmaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgularda; özel gereksinimli çocukların ilgili profesyonellerden eğitim ve tedavilerine yönelik yeterli düzeyde bilgi alma gereksinimi, çocuklarının uygun eğitim programlarıyla desteklenmesi gereksinimi, çocukların yapılandırılmış kaliteli bakım hizmetlerinden yararlandırılması gereksinimi saptanmıştır (77).

Wang ve Michales'in, Çin Halk Cumhuriyetinde engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimleri ve mevcut destek kaynakları ile ilgili yaptığı çalışmaya 368 ebeveyn katılmıştır. Çalışmada engelli çocuğu olan ailelerin algılanan gereksinimlerinin neler olduğu, hali hazırda ne tür desteklerden yararlandıkları, ailelerin gereksinimlerinin ve destek kaynaklarının annenin ve babanın algısına göre nasıl değiştiği ile farklı özellikleri olan ailelerin algıladıkları gereksinimlerin ve desteklerin değişip değişmediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bulgulara göre, çalışmaya dahil edilen babaların %30'u, annelerin ise %40'ı işsizdir. Ailelerin %88'i aylık ortalama 650 dolardan daha az gelire sahiptir. Özel gereksinimli çocukların %70'i erkek, %30'u ise kız olup yaş ortalamaları 11'dir. Çocukların %37'si otizm, %37'si mental retardasyon, %12'si fiziksel engel, %14'ü ise farklı engeli bulunan özel gereksinimli çocuklardır. Araştırma kapsamında katılımcıların en az %70'i bireysel ve aile gereksinimleri ile ilgili olarak; çocuklarını nasıl büyütecekleri, büyüme sürecinde kavraması gereken becerileri nasıl öğretecekleri, aile içerisinde birbirleriyle bu konuları nasıl konuşacakları, çocuğun engellilik durumuna ilişkin karşılaşılan sorunların çözümünde ebeveynlerin birbirlerine nasıl yardım edebilecekleri, bu zorlu süreçte birbirlerine nasıl destek olabilecekleri, aile bütçesine yük getiren ekstra harcamaların nasıl karşılanacağı konusunda bilgiye gereksinimleri olduğunu bildirmişlerdir. Bunun yanı sıra bu ebeveynler benzer özellikleri olan ailelerin bilgi ve deneyimlerinden yararlanma ile çocuğun öğretmeni ve doktoru ile daha fazla iletişim kurma gereksinimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan ailelerin en önemli üç gereksinimi; özel gereksinimli çocuklarına yönelik toplumsal

hizmetler, özel gereksinimli çocuklarının içinde buldukları yaşam durumu ile ilgili bilgi gereksinimi ve aile desteği ve diğer sosyal desteklere olan gereksinimdir (78).

Öztürk'ün, engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerini ve aileye yükünü belirlemeyi amaçlayan çalışmasına çocuğu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden 202 anne katılım sağlamıştır. Çalışmaya katılan annelerin; % 91.1'inin 20-45 yaş aralığında olduğu, %48'inin ilkokul mezunu olduğu, %84.7'sinin ev hanımı, %74.8'inin SSK'lı, %71.3'ünün orta düzeyde ekonomik durumda olduğu belirlenmiştir. Ailelerin sahip olduğu engelli çocukların % 72.7'sinin 6-15 yaş aralığında bulunduğu saptanmıştır. Bulgulara bakıldığında; annelerin en çok bilgi gereksinimi duydukları, çocuklarının durumunu diğerlerine açıklama gereksiniminin en az olduğu belirlenmiştir. Annelerin meslekleri ile gereksinimleri arasındaki ilişkiye bakıldığında; ev hanımı olan annelerin maddi gereksinimi, bilgi gereksinimi ve toplumsal servis gereksiniminin diğer meslek gruplarından (ücretli iş, devlet memuru ve diğer meslek grupları) daha fazla olduğu bulunmuştur. Sahip olunan ekonomik koşullar ile gereksinimler arasındaki ilişkiye bakıldığında; kötü ve orta ekonomik duruma sahip annelerin, iyi ekonomik duruma sahip annelere göre daha fazla maddi gereksinim duyduğu saptanmıştır (14).

Şanlı'nın, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla 443 katılımcıya Aile Gereksinimleri Belirleme Aracını uygulanmıştır. Çalışmada ailelerin %63'ünün ilkokul mezunu olduğu, %75'inin orta ve hafif düzeyde zihin engelli çocuklarının bulunduğu, %57'sinin 750 TL ve altında aylık geliri olduğu, Çalışmanın bulguları incelendiğinde, ailelerin çoğunluğunun sırasıyla; çocuklarının ileride gidebileceği kurumlar (%76,7), çocuklarına bazı becerileri nasıl öğretebilecekleri (%74.9), çocuklarının durumları hakkında daha fazla bilgi (%72), çocuklarının şu anda yararlanabileceği kurumlar (merkez, okul, klinik, vb.) hakkında daha fazla bilgi (%68.6), çocuklarının davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri hakkında yardım (%66.1), çocuklarının nasıl büyüyüp geliştiği hakkında daha fazla bilgi (%62.1) ve çocuklarıyla benzer özellikte çocuğu olan anne babalar hakkında yazılmış kitap, makale gibi materyalleri okumaya (%60) gereksinimleri olduğu saptanmıştır. Çalışmada ilkokul mezunu anne babaların en fazla bilgiye gereksinim duydukları belirlenmiştir. Yine 11-15 yaş aralığında zihin engelli çocuğa sahip ailelerin en fazla

maddi gereksinim içinde oldukları, düşük gelirli ailelerin maddi gereksinim yanında çevreye açıklama ve bilgi gereksinimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur (15).

Kaytez, Durualp ve Kadan, engelli çocuğu olan ailelerin aile gereksinimleri ve stres düzeylerini belirlemek için 200 anne babanın katılımıyla çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmaya katılan ailelerin %68'ini anneler oluşturmuştur. Araştırmada katılımcıların %34.5'inin ilkokul mezunu oldukları, %69.5'inin çalışmadığı, %58'inin bir-iki çocuk sahibi oldukları, engelli çocukların %46'sının 7-12 yaş aralığında yer aldığı ve %55.5'inin kız olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde; annelerin, ilkokul mezunlarının ve çalışmayan ailelerin aile gereksinimlerinin fazla olduğu görülmüştür. Buna göre İlkokul mezunu ailelerin; ailenin işleyişi, maddi gereksinim, açıklama gereksinimi ve destek gereksinimleri daha fazla iken lise mezunu ailelerin bilgi gereksinimi ve toplumsal servis gereksinimlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yine çalışmayan ailelerin; ailenin işleyişi, maddi gereksinim, açıklama gereksinimi ve destek gereksinimleri yüksek iken çalışan ailelerin bilgi gereksinimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (79).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilköğretimde kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocukların eğitsel tanılamaları sonrasında kaynaştırma eğitimi amacıyla yerleştirildikleri okulda karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ile bu çocukların ailelerinin ne tür gereksinimleri olduğunun sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesidir.

Araştırmanın amaçları; ailenin sosyodemografik ve ekonomik özelliklerinin belirlenmesine ilişkin amaçlar, çocuğun kaynaştırma eğitimi sürecinde karşılaştığı sorunların belirlenmesine ilişkin amaçlar ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailenin aile gereksinimlerinin belirlenmesine ilişkin amaçlar olmak üzere üç başlıkta belirlenmiştir. Araştırmanın amaçları kapsamında oluşturulan soru cümleleri aşağıda verilmiştir.

Araştırmanın Amaçları Doğrultusunda Oluşturulan Soru Cümleleri:

1. Hafif dereceli zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin sosyodemografik ve ekonomik özellikleri nasıldır?
2. İlköğretimde kaynaştırma eğitimine devam çocukların kaynaştırma eğitimi sürecinde karşılaştığı sorunlar nelerdir?
3. İlköğretimde kaynaştırma eğitimine devam çocukların kaynaştırma eğitiminden yararlanabilmesi için okul ortamında eğitimsel ve fiziksel ne tür düzenlemeler yapılmaktadır?
4. Kaynaştırma eğitimine devam eden hafif dereceli zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ne tür gereksinimleri vardır?

5. Kaynaştırma eğitimine devam eden hafif dereceli zihinsel engelli çocuğa sahip aileler ne tür sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanmaktadır?
6. Anne babaların Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı'ndan aldıkları puan ortalamaları farklı mıdır?
7. Kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı'ndan aldıkları puan, anne babaların yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
8. Kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı'ndan aldıkları puan, anne babaların eğitim durumu göre farklılaşmakta mıdır?
9. Kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı'ndan aldıkları puan, anne babaların mesleklerine göre farklılaşmakta mıdır?
10. Kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı'ndan aldıkları puan, ailelerin aylık ortalama gelirlerine göre farklılaşmakta mıdır?
11. Kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı'nın Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği'nden aldıkları puan, anne babaların yaş, eğitim durumu, çocuğun okul öncesi dönemde eğitim alma, eğitim hakları konusunda bilgilendirilme, eğitim haklarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olma, bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanma, bireyselleştirilmiş eğitim programı sürecine katılma, bireyselleştirilmiş eğitim programı sürecinden yararlanma ve sınıf öğretmeni ile düzenli işbirliği yapma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
12. Kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı'nın Maddi

Gereksinimler Alt Ölçeği'nden aldıkları puan, anne babaların yaşı, eğitim durumu, mesleği, aylık ortalama geliri, sosyal yardım alma, sahip olunan çocuk sayısı, oturlan konutun mülkiyeti ve ailede anne baba ve çocuklar dışında diğer yaşayan bireylerin olmasına göre farklılaşmakta mıdır?

13. Kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı'nın Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği'nden aldıkları puan, anne babaların yaşı ve eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

14. Kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracı'nın Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği'nden aldıkları puan, anne babaların yaşı, eğitim durumu ve ailede anne baba ve çocuklar dışında diğer yaşayan bireylerin olmasına göre farklılaşmakta mıdır?

3.2. Araştırmanın Önemi

Engelli çocukların normal akranları ile birlikte aynı ortamlarda eğitime devam etmelerine dayalı bir model olarak geliştirilen kaynaştırma ülkemizde son 30 yıldır yoğun bir biçimde uygulanmakta ve yararlandırılan çocuk sayısı her geçen gün hızla artmaktadır. Kaynaştırmanın yararları ve önemi bilinmekle birlikte yeterli alt yapının olmaması ve eğitim sürecinde farklı disiplinlerden yararlanılmaması nedeniyle istenilen sonuçlar elde edilememektedir. Üstelik yapılan bütün yasal ve eğitimsel düzenlemelere karşın sorunlarla karşılaşmaya devam edilmektedir. Dolayısıyla konunun farklı bakış açılarından ele alınmasına yönelik bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaştırma eğitimi yoluyla zihinsel engelli çocukların kendi kendilerine yeter hale gelmeleri ve normal akranlarından uygun davranışlar kazanmaları amaçlanmaktadır. Literatür incelendiğinde kaynaştırma eğitiminin etkin bir biçimde uygulanmamasında; engelli çocukların durumlarına uygun eğitim modellerinden yararlandırılmamaları, eğitim sürecinin fiziksel açıdan düzenlenmiş uygun ortamlarda yapılmaması, verilen eğitimlerin çocukların engel durumlarına göre yapılandırılmış etkili eğitim programlarıyla desteklenmemesi, sınıf öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve normal çocuğa sahip ailelerin kaynaştırmaya yönelik olumsuz tutumlar sergilemeleri, engelli çocukların okula uyum sorunları yaşamaları ve kaynaştırma eğitiminin her aşamasında ailelerin işbirliğinin ve katılımlarının sağlanamaması gibi nedenler gösterilmektedir (68,19,70,44,75).

Yukarıda belirtilen hususlar kaynaştırma eğitiminde çocukların ve ailelerin yaşadıkları sorunları ortaya koymakta yetersiz kalmaktadır. Özellikle çocukların engel tanısı konulduktan sonra tıbbi ve eğitsel açıdan sürekli biçimde izlenmeleri, okul öncesi eğitime devam etmeleri, ailelerin çocuklarının kaynaştırmaya ilişkin hakları dahil karşılaştıkları her sorunda doğru biçimde bilgilendirilmeleri, ailelerin çocuklarının bakımı, tedavisi, eğitimleri konusunda destek almaları, anne ve babaların ruhsal gereksinimlerinin karşılanması için profesyonel yardım almaları ve engelli bir bireyin diğer aile üyelerinde yarattığı etkilere bakmak gerekmektedir. Okul ortamında bu sorunların belirlenmesinde, çocuğun eğitim haklarının

savunulmasında ve ailesi ile birlikte çözüm üretilmesinde uygulamalı bir disiplin olan sosyal hizmet önemli bir yere sahiptir.

Bu araştırmadan elde dıecek bulgular, okul ortamında özel gereksinimli çocukların yaşadıkları sorunların ve durumlarının sosyal hizmet disiplininin değerlendirmesi açısından önemlidir. Bu alışma, kaynaştırma eğitimine devam eden çocukların gelişimsel gereksinimlerinin ailesi ile işbirliği yaparak karşılanması, ailenin uyumunun güçlendirilmesi, ailenin gereksinimleri doğrultusunda toplumsal kaynaklardan yararlanmalarının sağlanması ve ev ziyaretlerinin yapılandırılması, okul ortamında sosyal hizmet uygulamalarının yer alması yönündeki politikalara yön vermesi ve mesleki müdahalelerin geliştirilmesi açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

3.3. Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırmada kullanılan bilgi formu ve ölçek araştırmanın amaçlarına uygundur.
2. Araştırmaya katılan anne babaların bilgi formu ve ölçeğe verdikleri yanıtlar güvenilirdir.
3. Verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler amaca uygundur.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma, ilköğretim 1. ve 2. kademedede kaynaştırma eğitimine devam eden hafif dereceli zihinsel engelli öğrencilerle sınırlıdır.
2. Bu araştırma, verilerin toplanması için belirlenen 2 Mart – 23 Mayıs 2015 tarihleri arasında ilgili özel eğitim merkezlerinde ulaşılabilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden anne ve babalarla sınırlıdır.
3. Bu araştırma, 10 yıldan fazla süredir Ankara'da hizmet veren, sosyal hizmet uzmanları tarafından açılan ve işletilen Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleriyle sınırlıdır.

3.5. Tanımlar

Zihinsel Engel: Bireyin normal gelişim gösteren diğer bireylere göre hafif, orta ve ağır derecelerde sınıflandırılan farklı zeka bölümlerine ve bazı uyumsal becerilerde yetersizliklere sahip olması durumudur.

Kaynaştırma Eğitimi: Zihinsel engeli olan bir öğrencinin zihinsel ve uyumsal yetersizliklerinin yarattığı olumsuzlukların etkilerinin azaltılması ve mevcut potansiyelinin güçlendirilerek normal akranlarıyla etkileşiminin sağlandığı, çocuğun bireysel gereksinimlerine göre eğitimsel ve fiziksel düzenlemelerin yapıldığı sınıf ortamlarında eğitim almasıdır.

Okul Öncesi Dönemde Eğitim: Zihinsel engelli çocukların gelişimleri normal olan akranlarıyla birlikte okul öncesi dönemde devam ettikleri kreş ve anaokulu eğitimleridir.

Aile Gereksinimleri: Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin maddi, çevreye açıklama, bilgi, destek ve toplumsal hizmet gereksinimlerini içinde barındıran aile gereksinimleridir.

Okul Sosyal Hizmeti: Farklı gelişimsel özellikleri olan çocukların da eğitimlerine devam ettikleri çeşitli eğitim ortamlarında çocukların eğitimlerini ve okul başarılarını olumsuz yönde etkileyen psiko- sosyal ve ekonomik faktörlere odaklanan sosyal hizmet profesyonelleri tarafından yürütülen sosyal hizmet uygulamalarıdır.

Özel Eğitimde Sosyal Hizmet: Özel eğitime devam çocukların ve ailelerinin korunma ve bakım gereksinimleri ile içinde buldukları yaşam koşulları nedeniyle karşı karşıya gelebilecekleri psiko- sosyal risklerin azaltılması, psiko- sosyal iyilik hallerinin iyileştirilmesi amacıyla yürütülen sosyal hizmet disiplininin yaklaşımları ve yöntemleri çerçevesinde sosyal hizmeti eğitimi almış profesyoneller tarafından yürütülen mesleki müdahalelerdir.

3.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırma, genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. İlişkisel tarama modelinde; iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında değişimin varlığının veya derecesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır (80). Araştırmada, özel eğitim merkezlerinde özel eğitim alan ve ilköğretim 1. ve 2. kademedeki kaynaştırma eğitimine devam eden hafif dereceli zihinsel engelli çocukların eğitim ortamında karşılaştıkları sorunlar ve ailelerinin gereksinimlerini olduğu gibi betimlenmeye çalışılacak ve değişkenler arasındaki ilişkiler değerlendirilecektir.

Araştırmanın evreni, Ankara İl'inde en az 10 yıldır hizmet veren ve sosyal hizmet uzmanları tarafından işletilen 11 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden aynı zamanda ilköğretimde kaynaştırma eğitimi alan hafif dereceli zihinsel engelli olan çocukların anne ve babalarından oluşmaktadır.

Araştırmanın evren ve örnekleminin belirlenmesi sürecinde tüm merkezler tek tek telefonla aranarak ilgili merkezlerde özel eğitime devam eden, ilköğretimde kaynaştırma eğitimi alan ve anne babası olup birlikte yaşayan hafif dereceli zihinsel engelli olan çocuk sayısı tespit edilmiştir. Merkezlerle yapılan görüşmeler neticesinde, Yenimahalle İlçesi'nde bulunan 4 merkezde 190 çocuk, Çankaya İlçesi'nde bulunan 2 merkezde 51 çocuk, Etimesgut İlçesi'nde bulunan 2 merkezde 60 çocuk, Sincan İlçesi'ndeki 1 merkezde 53 çocuk, Elmadağ İlçesi'ndeki 1 merkezde 21 çocuk ve Polatlı İlçesi'ndeki 1 merkezde 28 çocuk olmak üzere yaklaşık 403 çocuk olduğu belirlenmiştir.

Örneklem seçimi ve büyüklüğünün hesaplanması konusunda ilgili kaynaklarda önerilen formüller kullanıldığında; $(n = \frac{N \cdot t^2pq}{d^2(N-1) + t^2pq})$ örneklem için en az 86 anne baba ile görüşmenin yeterli olacağı hesaplanmıştır (81,82).

$$n = \frac{403 * 1,96^2 * 0,5 * 0,5}{0,1^2 * 402 + 1,96^2 * 0,5 * 0,5}$$

$$n = \frac{387,04}{4,51} = 86$$

Araştırmadaki evren büyüklüğü göz önünde tutularak örneklemin en az 86 anne ve babadan oluşması gerektiği bulunmuştur. Bu doğrultuda verilerin toplandığı tarihlerde 11 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden en az 6, en çok 15 olmak üzere farklı sayılarda ulaşılabilen toplam 113 hafif dereceli zihinsel engelli çocuğun anne ve babalarından çalışmaya katılmayı kabul etmeyen 11 anne baba örneklem dışında tutulmuş ve hatalı doldurulan 6 adet veri toplama aracı değerlendirme dışı bırakılarak toplam 96 anne ve babanın veri toplama araçlarını yanıtlamaları istenmiştir.

3.7. Veri Toplama Araçları

Araştırmada aşağıdaki veri toplama araçları kullanılmıştır.

1. Bilgi Formu (Ek.1)
2. Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (Ek.2)

3.7.1. Bilgi Formu

Araştırmaya katılan ebeveynlerin sosyo-demografik ve ekonomik özellikleri ile kaynaştırma eğitimine devam eden çocuklarının sorunlarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi formu, iki kısımdan ve toplam 39 sorudan oluşmaktadır.

İlk kısım araştırmaya katılan ebeveynlerin kişisel bilgilerini toplayarak aile gereksinimlerine etki edebilecek çeşitli değişkenleri belirlemek için hazırlanmıştır. Bu kapsamda; anne babaların yaşı, eğitim durumları, meslekleri, ailenin ortalama geliri, ailenin sahip olduğu çocuk sayısı, çocukların yaş, cinsiyet, eğitim ve engel durumları, ailenin oturduğu konutun türü ve mülkiyet durumu, ailenin sağlık güvencesinin türü, ailenin yararlandığı başka sosyal yardım olup olmadığı, evde aile ile birlikte yaşayan başka kişi olup olmadığına ilişkin sorular yer almaktadır.

İkinci kısımda ise; kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocuğun okul öncesi eğitim alıp almadığı, kaç yıl eğitim aldığı, okul öncesi eğitim sürecinde hangi bilgilendirme ve profesyonel desteklerden yararlandığı, okul öncesi eğitim sürecinde eğitim ortamında uyumla ilgili sorunlar yaşayıp yaşamadığı, okul öncesi eğitim almadı ise nedenleri, çocuğun anne, baba ve varsa kardeşleri ile ilişkileri, anne babanın çocuklarının kaynaştırma eğitimindeki haklarına ilişkin bilgi sahibi olup olmadıkları, hangi kaynaklardan bilgi aldıkları, çocuğun sınıfında kaç öğrenci bulunduğu ve kaç tanesinin kaynaştırma öğrencisi olduğu, çocuğun okul ortamında ne tür sorunlarla karşılaştığı, sınıf içerisinde kaynaştırma eğitimine yönelik ne tür fiziksel ve eğitimsel düzenlemelerin yapıldığı, çocuğa uygun bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanıp hazırlanmadığı, bireyselleştirilmiş eğitim programının kim tarafından hazırlandığı, bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanma sürecine anne babanın katılım sağlayıp sağlamadığı ve bireyselleştirilmiş eğitim programının yararlı olup olmadığı, sınıf öğretmenin anne baba ile çocuğun akademik ve psikososyal gelişimine yönelik düzenli görüşüp görüşmediği, ne kadar sıklıkla görüştüğü ve bu işbirliğinin yararlı olup olmadığı, sınıf öğretmenin çocuğa karşı tutumu, kaynaştırma eğitimi sürecinde aileye en çok kimler tarafından destek olduğu, çocuğun devam ettiği özel eğitim merkezindeki öğretmenin okul ziyareti yapıp yapmadığı, bu ziyaretlerin yararlı olup olmadığı, özel eğitim merkezinde ve sınıfta uygulanan eğitim programının birbiriyle uyumlu olup olmadığına yönelik sorular bulunmaktadır.

3.7.2. Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA)

Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (Family Needs Survey), erken eğitim programına katılacak engelli çocuğa sahip anne babaların gereksinimlerini ve önceliklerini belirlemek amacıyla Bailey ve Simeonsson tarafından 1988 yılında geliştirilmiştir. Aracın Türkçe uyarlaması ile geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ise 1995 yılında Sucuoğlu tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaya zihinsel engelli ve otistik çocuğa sahip 44 anne ile 45 baba katılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda aile gereksinimlerini belirleme aracı 6 faktörde toplanan 24 maddeden oluşan bir araç

haline gelmiştir. Aracın tüm maddeler için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .90 bulunmuştur (8).

AGBA'nın 1995 yılında gerçekleştirilen Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarından bu yana ülkemizde özel eğitim alanında yeni mevzuat düzenlemeleri yapılmış, engelli bireylerin haklarına ve eğitimlerine yönelik önemli gelişmeler yaşanmış ve engelli ailelerine devlet tarafından sağlanan ekonomik desteklerde artışlar olmuştur. Bu durumun ailelerin gereksinim algılarında değişiklikler yaratabileceği Cavkaytar ve arkadaşları tarafından değerlendirilerek 2014 yılında aracın geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yeniden yapılmıştır. Bu amaçla, araç MEB Eğitim Uygulama Okulları'nda eğitim alan, orta ve ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların anne ve babalarına uygulanmıştır. Çalışmaya 151'i anne ve 68'i baba olmak üzere 219 ebeveyn katılmıştır. Çalışmada, aracın yapı geçerliliğini belirlemek için açımlayıcı faktör analizi yapılarak aracın özgün formunda ve ilk Türkçe uyarlamasında 6 faktör olan yapısı, “ Maddi Gereksinimler”, “ Çevreye Açıklama Gereksinimi”, “Bilgi Gereksinimi” ve “ Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi” başlıklarında 4 faktöre düşmüştür. Yine Sucuoğlu'nun 1995 yılında yaptığı çalışmadan farklı olarak AGBA'daki madde sayısı 24 yerine 29 olmuştur. AGBA'yı oluşturan 29 maddenin, madde toplam puan korelasyonu Pearson momentler çarpımı korelasyonu ile hesaplanmış, aracın tüm maddeleri üzerinden yapılan analizde Cronbach alfa değeri .92 olarak bulunmuştur. Bu değer, aracın güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca AGBA'nın güvenilirliğinin değerlendirilmesinde test-tekrar test güvenirliliği .92', iç tutarlılık değeri ise .80 bulunmuştur(83).

AGBA 3'lü likert tipi bir araç olup, “kesinlikle hayır” (1), “emin değilim” (2), “kesinlikle evet” (3) şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin uygulanması sırasında; katılımcılardan her bir maddeye ilişkin kanaatlerini 1'den 3'e kadar olan sayılara işaretlemeleri beklenmektedir. İşaretlerin toplamı gereksinim düzeyini belirlemektedir. AGBA'dan alınabilecek en düşük puan 29 en yüksek puan ise 87 olarak hesaplanır(83).

Cavkaytar ve arkadaşları tarafından yapılan bu çalışma; ülkemizin değişen koşullarını göz önüne alması, sadece zihinsel engelli çocukların anne babalarına uygulanması ve analiz değerlerinin yüksek çıkması gibi nedenlerle tercih edilmiştir.

3.8. Veri Toplama Süreci

Veri toplama araçları, 2 Mart – 23 Mayıs 2015 tarihleri arasında merkezlere çocukları ile birlikte gelen ve araştırmaya katılmayı kabul eden ebeveyne kurumda görevli profesyoneller aracılığıyla uygulanmıştır. Veri toplama tarihlerinden bir hafta önce araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi formunda yer alan soruların katılımcılar tarafından ne kadar anlaşılır olduğunun değerlendirilmesi amacıyla 9 anne ve baba ile görüşülerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Veri toplama araçları uygulanmadan önce görüşmeleri yapacak profesyonellere araştırmanın konusu, amacı, ne tür soruların yer aldığı ve görüşme süresi hakkında gerekli bilgiler verilmiştir. Bunun yanı sıra diğer ebeveynin veri toplama araçlarını doldurması için anket ve ölçek kapalı bir zarf içerisinde ulaştırılmıştır. Ayrıca ilgili merkezlere gidilerek bazı ebeveynlere veri toplama araçları araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

3.9. Verilerin Analizi

Araştırmada yer alan bilgi formu ve ölçek anne babalara uygulandıktan ve veriler toplandıktan sonra kontrol edilerek hatalı doldurulanlar değerlendirme dışı bırakılmıştır. Verilerin analizinde “SPSS 21 For Windows” programı kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan anne babaların sosyal, demografik ve ekonomik özellikleri ile kaynaştırma eğitime devam eden çocuklarının sorunlarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formunda yer alan verilerin dağılımları ve yüzdeler değeri verilmiştir.

Araştırmada kullanılan Aile Gereksinimleri alt ölçeklerinin ve toplam puanların normallik varsayımı için Kolmogrov-Smirnov testi kullanılmıştır. Parametrik varsayımları sağlayan değişkenler için tanımlayıcı ölçülerden ortalama±standart sapma, varsayımları sağlamayan değişkenler için ortanca (25%-75%) değeri verilmiştir. Aynı zamanda değişkenlerin en büyük ve en küçük değeri de gösterilmiştir. Parametrik varsayımları sağlayan değişkenlere grup

sayısına göre iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi ya da tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Parametrik varsayımları sağlamayan değişkenlere ise Mann-Whitney U testi ya da Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları için anlamlılık düzeyi $\alpha < 0.05$ olarak alınmıştır.

4. BULGULAR

Bu araştırma, ilköğretimde kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel engelli çocukların okulda karşılaştıkları sorunlar ile ailelerinin maddi gereksinimleri, durumu çevreye açıklama, bilgi, genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Bu bölümde, Ankara İlinde bulunan ve sosyal hizmet uzmanları tarafından işletilen on bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden ve aynı zamanda ilköğretimde kaynaştırma eğitimi alan 96 hafif dereceli zihinsel engelli çocuğun anne ve babalarından elde edilen verilerin analiz sonuçlarına ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular üç kısımda sunulmaktadır: İlk kısımda araştırmaya katılan ailelerin sosyodemografik ve ekonomik özelliklerine ilişkin bulgular verilmiştir. İkinci kısımda kaynaştırma eğitimine devam eden çocuğun eğitim durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırmanın üçüncü kısmında ise anne babaların yaşı, meslekleri, eğitim durumları, aylık ortalama gelirleri, sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanma durumları gibi ailelerin bazı tanımlayıcı özellikler ile aile gereksinimleri belirleme aracı puan dağılımları arasındaki ilişkilere ilişkin bulgular yer almaktadır. Aynı zamanda çocukların okul öncesi dönemde eğitim alıp almamış olmaları, anne babaların kaynaştırma eğitimine ilişkin bilgilendirilmeleri, çocuklara bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlamış olup olmaması, çocuğun sınıf öğretmeninin aile ile düzenli işbirliği yapıp yapmaması ile aile gereksinimleri belirleme aracı puan dağılımları arasındaki ilişkilere yönelik bulgulara da bu kısımda yer verilmiştir.

4.1. Ailelerin Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya katılan anne babaların yaşı, eğitim durumu, mesleği, ailenin geliri, ailenin sahip olduğu çocuk sayısı, ailenin oturduğu konutun türü, konutun mülkiyet durumu, ailenin sağlık sigortası, ailenin yararlandığı sosyal yardım türü ve evde aile ile birlikte yaşayan başka kişi olup olmadığına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Araştırmaya katılan anne babaların yaşlarına ilişkin bulgular Tablo 4.1'de verilmiştir.

Anne babaların yaş dönemleri ile ilgili sınıflandırmada Zimbardo'nun yaşam süresinde gelişim evreleri sınıflandırması kullanılmıştır. Buna göre, anne babaların yaş aralıkları genç yetişkinlik (20-45) ve orta yaş (45- 65) olarak belirlenmiştir (84).

Tablo 4.1. Anne – Babaların Yaşı

Yaş Grubu	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
20 – 45	91	94.8	79	82.3
46 - 65	5	5.2	17	17.7
Toplam	96	100.0	96	100.0

Araştırmaya katılan annelerin yaşları 24 ile 50 arasında değişmekte ve yaş ortalamaları \bar{x} :36' dır. Babaların yaşları ise 27 ile 59 arasında değişmekte ve yaş ortalamaları \bar{x} :40'dır. Tablo 4.1'de verilen dağılıma göre annelerin %94.8'i ile babaların %82.3'ünün genç yetişkinlik döneminde yer aldığı görülmektedir. Anne babaların büyük çoğunluğunun genç yetişkinlik döneminde olmaları, araştırmaya dahil edilen çocukların ilköğretime devam etmeleri ve yaş ortalamalarının \bar{x} :10 olması ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan anne babaların eğitim durumuna ilişkin bulgular Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Anne –Babaların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Okur Yazar	3	3.1	-	-
İlkokul Mezunu	43	44.8	22	22.9
Ortaokul Mezunu	18	18.8	15	15.6
Lise Mezunu	24	25.0	38	39.6
Üniversite Mezunu	7	7.3	20	20.8
Yüksek Lisans	1	1.0	1	1.0
Toplam	96	100.0	96	100.0

Tablo 4.2’de yer alan bulgulara bakıldığında, araştırmaya katılan annelerin %44.8’nin ilkokul mezunu, %18.8’inin ortaokul ve %25’inin de lise mezunu olduğu, babaların ise %22.9’unun ilkokul mezunu, %15.6’sının ortaokul ve %39.6’sının da lise mezunu olduğu görülmektedir. Tabloda üniversite mezunu olan babaların oranının %20.8 ile annelere göre daha fazla olması, lisansüstü eğitimi olan anne babalar ile sadece okuma yazma bilen anne babaların oranlarının da çok düşük olması dikkat çekicidir. Tabloda yer alan bu bulguların aynı zamanda anne babaların meslekleri ve ailenin geliri ile ilişkili değişkenler olabileceği söylenebilir. Anne babaların mesleklerine ilişkin bulgular Tablo 4.3’de verilmiştir.

Tablo 4.3. Anne - Babaların Mesleği

Meslekler	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Ev Hanımı	87	90.6	-	-
İşçi	4	4.2	40	41.7
Memur	3	3.1	25	26.0
Serbest Meslek	2	2.1	26	27.1
Emekli	-	-	5	5.2
Toplam	96	100.0	96	100.0

Tabloda yer alan bulgularda, annelerin büyük çoğunluğunun (%90.6) ev hanımı olduğu, çalışan annelerin oranının daha düşük olduğu ve çoğunluğunun herhangi bir işte çalışmadığı görülmektedir. Bu durum, konu ile ilgili ülkemizde yapılan başka çalışmaların bulgularıyla da benzerlik göstermektedir (85,86). Araştırmada elde edilen bu bulgu, annelerin çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olması ve engeli olan çocuklarının bakım sorumluluğu nedeniyle ev hanımı olmayı tercih edebilecekleri ile ilgili olabileceğini düşündürmektedir.

Babaların mesleklerine bakıldığında ise işçi (%41.7) ve memur (%26) olarak çalışan babaların ücret karşılığında bir işte çalıştıkları, serbest meslek sahibi babaların oranının %27.1 olduğu ve çok küçük bir kısmının da (%5.2) emekli olduğu görülmektedir.

Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan ailelerde her hangi bir geliri bulunmayan aile olmadığı; ailelerin ortalama gelirlerinin yarısının (%51) 1000 TL ile 2000 TL arasında değiştığı, 2000 TL ve üzeri aylık ortalama geliri olan ailelerin oranının %35.4 olduğu ve %13.5'inin de gelirlerinin 1000 TL'nin altında olduğu görülmektedir (Tablo 4.4).

Tablo 4.4. Ailenin Gelir Durumu

Gelir Durumu		
	Sayı	%
0 - 1000	13	13.5
1001 - 2000	49	51.0
2001 - Üstü	34	35.4
Toplam	96	100.0

Tablo 4.4’de yer alan bulgulara göre ailelerin gelirlerinin çoğunluğunun 2000TL ve altında olması, annelerin büyük çoğunluğunun (%90.6) ev hanımı olması, eğitim düzeylerinin düşük olması, babaların büyük çoğunluğunun da ücret karşılığı işlerde memur ya da işçi olarak çalışmaları ile ilgili olabileceği söylenebilir.

Tablo 4.5. Ailenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı		
	Sayı	%
1	15	15.6
2	53	55.2
3	24	25.0
4	4	4.2
Toplam	96	100.0

Tablo 4.5’de ailelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre dağılımları yer almaktadır. Tablodaki bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan ailelerin çoğunluğunun 2 (%55.2) ve 3 (%25) çocuk sahibi olduğu, tek çocuk sahibi ailelerin oranının (%15.6) ise diğerlerine daha düşük olduğu görülmektedir. Ailelerin 2 ve daha fazla çocuk sahibi olmaları, özel gereksinimli çocuklarının ileride yalnız kalmaması, bakım desteği ve kardeşlerin birbirlerine sahip çıkmaları gibi düşünceleri ile ilişkili olabileceği söylenebilir.

Tablo 4.6. Ailenin Oturduğu Konutun Türü

Konut Türü		
	Sayı	%
Gecekondu	6	6.3
Müstakil Ev	1	1.0
Apartman Dairesi	89	92.7
Toplam	96	100.0

Tablo 4.6’da ailelerin oturduğu konutun türüne göre dağılımları yer almaktadır. Buna göre, araştırmaya katılan ailelerin tamamına yakınının (%92.7) apartman dairesinde yaşadığı, gecekonduya yaşayan ailelerin (%6.3) çok düşük düzeyde kaldığı ve sadece bir ailenin müstakil evi bulunduğu görülmektedir.

Tablo 4.7. Ailenin Oturduğu Konutun Mülkiyet Durumu

Mülkiyet Durumu		
	Sayı	%
Kendilerine Ait	53	55.2
Kira	39	40.6
Lojman	4	4.2
Toplam	96	100.0

Tablo 4.7’de ailelerin oturduğu konutun mülkiyet durumuna göre dağılımları yer almaktadır. Tabloya göre, ailelerin yarıdan fazlasının (%55.2) kendilerine ait olan konutta oturduğu, kirada oturan ailelerin oranının ise %40.6 olduğu, ailelerin % 4.2’sinin de çalıştıkları kurumlara ait lojmanlarda oturduklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 4.8’de ailenin tabi olduğu sağlık sigortası türüne göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4.8. Ailenin Tabi Olduğu Sağlık Sigortasının Türü

Sigorta Türü		
	Sayı	%
Bağ-Kur	21	21.9
SSK	41	42.7
Emekli Sandığı	29	30.2
Genel Sağlık Sigortası	5	5.2
Toplam	96	100.0

Tablo 4.8’deki dağılıma bakıldığında ailelerin tamamının sağlık sigortasına tabi olduğu görölmektedir. Tablodaki veriler değerlendirildiğinde, ailelerin büyük çoğunluğunun işçi ve memur olmaları nedeniyle SSK ve Emekli Sandığı’na tabi oldukları, Bağ-Kur’a tabi olan ailelerin oranının ise (%21.9) daha düşük olduğu ve çok az oranda (%5.2) ailenin de Genel Sağlık Sigortası uygulamalarından yararlandığı görölmektedir. Bu veriler, ölkemizde son yıllarda sağlık politikalarındaki gelişmelerin toplumun her kesimini kapsadığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu veriler ışığında Tablo 4.9’da yer alan ailelerin yararlandığı sosyal yardım hizmetlerinin türü ile ilgili bulgular değerlendirildiğinde; hem ailelerin büyük çoğunluğunun gelir getiren bir işe sahip olmaları ve hem de tamamına yakınının sosyal güvencelerinin olmasının bir sonucu olarak sosyal yardımlardan yararlanan ailelerin oranının oldukça düşük olduğu görölmektedir.

Tablo 4.9. Ailenin Yararlandığı Sosyal Yardım Hizmetlerinin Türü

Sosyal Yardım Türü		
	Sayı	%
Evde Bakım Aylığı	3	37.5
Gıda Yardımı	4	50.0
Diğer Yardım	1	12.5
Toplam	8	100.0

Tablo 4.9’da yer alan bulgulara bakıldığında sadece 8 ailenin sosyal yardım hizmetlerinden yararlandığı; bunların %50’sinin gıda yardımı, % 37.5’inin de evde bakım aylığı türünde sosyal yardımlardan yararlandıklarını bildirdikleri görülmektedir.

Tablo 4.10’da ailede eşler ve çocuklar dışında yaşayan bireylerin olup olmadığına ilişkin dağılım yer almaktadır.

Tablo 4.10. Ailede Eşler ve Çocuklar Dışında Yaşayan Birey Durumu

Aile Üyeleri Dışında Evde Yaşayan Var mı?		
	Sayı	%
Var	11	11.5
Yok	85	88.5
Toplam	96	100.0

Tablo 4.10’da verilen bulgular incelendiğinde, ailelerin büyük çoğunluğunun (%88.5) çekirdek aile olduğu, sadece %11.5’inin evde aile üyeleri dışında başka bireylerinde bulunduğunu belirttikleri görülmektedir.

4.2. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

Annelerin büyük çoğunluğunun ev hanımı olması, çoğunlukla özel eğitim merkezine çocukları ile birlikte gelmeleri ve çocuğun her şeyiyle yakından ilgilenmeleri gibi nedenlerle çocukların eğitimleriyle ilgili bilgilerin elde edilmesinde annelerle görüşülmesi tercih edilmiştir.

Tablo 4.11. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Okul Öncesi Dönemde Eğitim Alma Durumu

Okul Öncesi Dönemde Eğitim	Sayı	%
	Alan	64
Almayan	32	33.3
Toplam	96	100.0

Tablo 4.11’de çocukların okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine devam etme durumlarına göre dağılımı verilmiştir. Tablodaki bulgulara bakıldığında kaynaştırma eğitimine devam eden çocukların %66.7’sinin okul öncesi dönemde eğitim aldıkları, %33.3’ünün ise okul öncesi dönemde eğitim almadıkları görülmektedir. Bu veriler ışığında, araştırma kapsamına giren çocukların çoğunluğunun okul öncesi dönemde eğitim almış olmaları, çocukların çoğunluğunun hafif dereceli zihinsel engelli olmaları ve anne babalarının bu konuda bilinçli davrandıklarıyla açıklanabilir.

Zihinsel engelli çocukların hem tedavi ve izlemleri açısından hem de gelişimlerinin desteklenmesi ve olumlu prognoz özellikleri açısından okul öncesi dönemde gelişimleri normal olan akranlarıyla birlikte eğitim ortamlarına katılımları oldukça önemlidir.

Okul öncesi dönemde eğitim almayan çocukların eğitim almama nedenleri Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Okul Öncesi Dönemde Eğitim Almama Nedenleri

Nedenler		
	Sayı	%
Maddi Olanaksızlıklar	17	53.1
Bilgi Sahibi Olmama	15	46.8
Okulun Kabul Etmemesi	1	3.1
Ailenin Göndermemesi	7	21.9
Okula Uyum Sağlayamama	1	3.1
Öğretmenin İlgilenmemesi ve İstememesi	3	9.4
Sağlık Sorunları Nedeniyle	2	6.3

Açıklama: (n=32), birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 4.12’de çocukların okul öncesi dönemde eğitim alamamalarının nedenlerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu bulgulara göre, çocukların %53.1’i maddi olanaksızlıklar nedeniyle, %46.8’i ailenin bu konuda bilgi sahibi olmaması ve %21.9’unun da ailenin göndermemesi gibi nedenlerle okul öncesi dönemde eğitim almamışlardır. Bu bulgularda, çocukların %9.4’ünün öğretmenin ilgileneceği ve istememesi nedeniyle okul öncesinde eğitime devam edememiş olmalarının düşük bir oranda olduğu dikkat çekmektedir. Çocukların okul öncesi dönemde eğitime devam edememiş olmalarının diğer nedenlerine bakıldığında ise okulun çocuğu kabul etmemesi, okula uyum sağlayamama ve sağlık sorunları gibi daha düşük oranda nedenler olduğu görülmektedir.

Özel eğitim hizmetleri yönetmeliğinde erken çocukluk dönemi eğitim hizmetlerinin, 0-36 ay arasındaki bireyleri kapsadığı, ailenin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi yoluyla yapılacağı ve bu hizmetlerin okul ve kurumlarda veya evde yürütüleceği yer almaktadır. Yasal düzenlemeler olmasına ve özel gereksinimli çocukların erken dönemde eğitime olan gereksinimlerinin önemi bilinmesine karşın farklı gerekçelerle bu çocuklar erken yaşlarda eğitime devam edememektedirler. Bu çalışmada aileler, tabloda da görüldüğü gibi özellikle maddi olanaksızlıklar veya bilgi eksikliği nedeniyle çocuklarının okul öncesi dönemde eğitim alamadıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla ihtiyaç duyan ailelere okul öncesi dönemde maddi destek

olunması, sosyal yardımlaşma vakıflarının okul öncesi dönemde muhtaçlık kriterlerinin yeniden düzenlenmesi önemlidir. Ayrıca çocuğun durumunu takip eden hastanedeki profesyoneller, çocuğun eğitsel performansına göre hem akademik becerileri hem sosyal becerileri zamanında kazanmaları için erken yaşta eğitimin gerekliliği ve önemi konusunda aileleri bilgilendirmekten sorumludurlar.

Tablo 4.13. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Okul Öncesi Dönemde Eğitime Devam Etme Süresi

Eğitim Süresi (Yıl)		
	Sayı	%
1	33	51.6
2	18	28.1
3	8	12.5
4	3	4.7
5	2	3.1
Toplam	64	100.0

Tablo 4.13’de okul öncesi dönemde eğitime devam eden çocukların kaç yıl süreyle okul öncesinde eğitime devam ettiklerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu bulgular değerlendirildiğinde, çocukların %51.6’sının 1 yıl süreyle, %28.1’inin 2 yıl süreyle ve %12.5’inin de 3 yıl süreyle okul öncesi dönemde eğitime devam ettiği görülmektedir. Daha uzun süreli eğitim alan çocukların oranlarına bakıldığında ise 4 ve 5 yıl süreyle okul öncesi dönemde eğitim alan çocukların toplam oranlarının %7.8 olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 4.14. Ailenin Okul Öncesi Eğitim Sürecinde Bilgilendirilme Durumları ve Aldıkları Profesyonel Destekler

Bilgilendirilme Durumu ve Profesyonel Destek Alma			
		Sayı	%
Okul öncesi eğitimin gerekliliği ve önemi konusunda bilgilendirilme	Evet	42	65.6
	Hayır	22	34.4
	Toplam	64	100.0
Okul öncesi eğitim hakkında profesyonellerden (doktor, psikolog, sosyal çalışmacı vb.) destek alma	Evet	33	51.6
	Hayır	31	48.4
	Toplam	64	100.0
Okul öncesi eğitim model ve programları Konusunda rehberlik alma	Evet	23	35.9
	Hayır	41	64.1
	Toplam	64	100.0

Tablo 4.14’de çocukların anne babalarının okul öncesi eğitimin gerekliliği ve önemine ilişkin bilgilendirilme durumları ve ilgili profesyonellerden bu konuda destek alma durumları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Buna göre, anne babaların %65.6’sının okul öncesi eğitimin önemi ve gerekliliği konusunda bilgilendirildiğini, %34.4’ünün ise bu konuda bilgilendirilmediğini ifade ettikleri görülmektedir.

Bu anne babaların %51.6’sının okul öncesi dönemde eğitim alma ile ilgili profesyonellerden destek aldıklarını, %48.4’ünün de ilgili profesyonellerden bu konuda eğitim almadıklarını belirttikleri görülmektedir.

Anne babaların okul öncesi eğitim modelleri ve programları konusunda rehberlik alıp almama durumlarına bakıldığında ise %35.9’unun rehberlik hizmeti aldıklarını, %64.1’inin de bu konuda rehberlik hizmeti almadığını belirttikleri görülmektedir. Bu bulgular ailelerin tanı aşamasından itibaren tedavi ve izlem sürecinde çocuklarının eğitimleri ile ilgili bilgilendirilmeye ve çocuğun her yaş dönemine uygun bilinçli olarak eğitim hizmetlerinden yararlanmaları için bilgilendirilmeye ve rehberliğe ihtiyaçları olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 4.15. Çocuğun Okul Öncesi Eğitim Sürecinde Eğitim Ortamına Uyumu ve Sosyal Kabulü İle İlgili Sorunlarla Karşılaşma Durumu

Sorunlarla Karşılaşma Durumu		
	Sayı	%
Karşılaşan	26	40.6
Karşılaşmayan	38	59.4
Toplam	64	100.0

Tablo 4.15’de okul öncesi eğitime devam eden çocuğun okul ortamına uyum sağlama ve sosyal kabul edilme durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır. Buna göre, okul öncesi eğitime devam eden çocukların %40.6’sı okula uyum ve kabul edilme ile ilgili sorunlarla karşılaşırken, %59.4’ünün herhangi bir sorunla karşılaşmadığı belirtilmiştir. Zihinsel engeli olan ya da farklı gelişimsel özellikleri olan çocukların hemen hemen hepsi için okul öncesi eğitimin gelişimsel gereksinimlerinin karşılanması ve beceriler kazanmaları açısından önemlidir. Bu nedenle tedavi kurumları tarafından genellikle özel gereksinimleri olan çocukların okul öncesi eğitime dahil edilmeleri önerilmektedir. Bu çocukların farklı gelişimsel özellikleri nedeniyle okul öncesi eğitim ortamlarında uyum ve sosyal kabule ilişkin sorunlar yaşamaları beklenebilir. Ancak çocukların bu tür ortamlarda uygun biçimde ele alınmaları ve aile ile işbirliği içinde olunması uyum sorunlarını zamanla azaltacaktır.

Tablodaki bulgulara göre, çocukların yarısından fazlasının okul öncesi eğitim sürecinde uyum ve sosyal kabulle ilgili herhangi bir sorun yaşamamaları iyi olmakla birlikte, diğer kısmının uyum sorunu yaşamaları okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimlerinin geliştirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Tablo 4.16. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Okul Öncesi Eğitim Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar

Sorunlar		
	Sayı	%
Arkadaş edinememe, iletişim kuramama ve uyum sağlayamama	11	42.3
Okul yönetimi ve öğretmenlerin ilgisiz olması ve istememesi	12	46.2
Diğer velilerin ve çocukların istememesi	3	11.5
Toplam	26	100.0

Tablo 4.16’da çocukların okul öncesi eğitimde ne tür sorunlarla karşılaştıklarına ilişkin bulgular verilmiştir. Bu bulgular incelendiğinde, çocukların %42.3’ünün arkadaş edinememe, iletişim kuramama ve uyum sağlayamama gibi sorunlar yaşaması beklenen bir durum olmakla birlikte, zaman içerisinde uygun tutumlarla ve yaklaşımlarla ele alınarak sosyal uyumu güçlendirilebilecektir. Ancak öğrencilerin %46.2’sinin okul tarafından reddedilmesi ve %11.5’inin de diğer çocukların velileri tarafından istenmemesi okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitiminin önemini yeterince anlamadığını düşündürmektedir.

Tablo 4.17’de anne babaların çocuklarıyla birlikte zaman geçirme ve ilgilenme durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.17. Anne Babaların Engelli Çocukları İle İlgilenme Durumları

İlgilenme Durumları	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
İyidir yeterince ilgilenirim	82	85.4	62	64.4
Yeterince ilgilenemediğimi düşünüyorum	12	12.5	14	14.6
İşlerim nedeniyle ilgilenemiyorum	1	1.0	19	19.8
Diğer	1	1.0	1	1.0
Toplam	96	100.0	96	100.0

Tabloya göre annelerin %85.4'ü, babaların ise %64.4'ü çocuklarıyla yeterince ilgilendiğini ifade ederken, annelerin %12.5'i, babaların da %14.6'sı çocuklarıyla ilgilendiğini ancak yeterince ilgilenemediğini düşündüğünü belirtmiştir. Bu bulgular anne babaların büyük çoğunluğunun özel gereksinimli çocuklarıyla ilgilenebildiklerini düşündürmektedir. İşlerinin yoğunluğu nedeniyle çocuklarıyla ilgilenemediğini belirten babaların oranının %19.8 olması da beklenilebilecek bir durum olarak yorumlanabilir.

Tablo 4.18. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Eğitim Hakları İle İlgili Anne Babaların Bilgilendirilme Durumu

Bilgilendirilme Durumu	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Bilgilendirilen	62	64.6	58	60.4
Bilgilendirilmeyen	34	35.4	38	39.6
Toplam	96	100.0	96	100.0

Tablo 4.18'de kaynaştırmaya devam eden çocuğun eğitim hakları ile ilgili anne babaların bilgilendirilme durumlarına ilişkin bulgular verilmiştir. Bulgulara bakıldığında, annelerin %64.6'sı ile babaların %60.4'ü çocuklarının kaynaştırma eğitimindeki haklarına ilişkin bilgilendirildiklerini ifade ederken annelerin %35.4'ü ile babaların %39.6'sı ise çocuklarının eğitim hakları ile ilgili herhangi bir konuda bilgilendirilmediklerini belirtmişlerdir. Bu bulgular, bu konuda ailelere yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4.19. Anne Babaların Çocuklarının Kaynaştırma Eğitimindeki Haklarına İlişkin Bilgileri Hangi Kaynaklardan Elde Ettikleri

Bilgi Edinme Kaynakları				
	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Yazılı Materyaller	13	21.0	19	32.8
Rehberlik Araştırma Merkezindeki Yetkililer	30	48.4	31	53.4
Özel Eğitim Merkezindeki Yetkililer	43	69.4	43	74.1
Okuldaki Sınıf Öğretmeni	24	38.7	24	41.4
Okulda Rehberlik Servisinde Görevli Rehber Öğretmen	29	46.8	23	39.7
Çocuğu Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Veliler	10	16.1	7	12.1
Diğer	2	3.2	-	-

Açıklama: Anne (n=62), baba(n=58), birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 4.19'daki anne babaların kaynaştırma eğitimindeki haklarına ilişkin bilgileri hangi kaynaklardan elde ettiklerine yönelik dağılıma bakıldığında, hem annelerin hem de babaların özel gereksinimli çocuklarının kaynaştırma eğitimleriyle ilgili bilgi edinme kaynaklarının, eğitim ortamlarındaki birbiriyle ilişkisi olan ve birbirini tamamlayan hizmet birimlerinden yararlandıkları ve bilgi aldıkları görülmektedir. Ancak bu bulgular ışığında ailelerin çoğunluğunun bilgi gereksinimi olduğu da dikkat çeken bir durumdur.

Tablo 4.20. Anne Babaların Çocuklarının Kaynaştırma Eğitimindeki Haklarıyla İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Olma Durumu

Bilgiye Sahip Olma Durumu				
	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Yeterli	30	31.3	29	30.2
Yetersiz	66	68.8	67	69.8
Toplam	96	100.0	96	100.0

Tablo 4.20’de anne babaların çocuklarının kaynaştırma eğitimindeki haklarıyla ilgili bilgiye sahip olma konusunda kendilerini yeterli görüp görmeme durumuna yönelik bulgular yer almaktadır. Bu bulgulara göre, annelerin %68.8’i çocuklarının kaynaştırma eğitimleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade ederken, babaların da %69.8’si yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum ailelerin tanı konduğu ilk günlerden itibaren çocuğun eğitimi ile ilgili bilgi gereksinimlerinin düzenli bir şekilde karşılanması ile ilgili yetersizliklerin olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 4.21. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocukların Sınıflarında Bulunan Öğrenci Sayısı

Öğrenci Sayısı	Sayı	%
	11 - 20	7
21 - 30	55	57.3
31- üstü	34	35.4
Toplam	96	100.0

Tablo 4.21’de Kaynaştırma eğitimine devam eden çocukların sınıf mevcutlarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu bulgular değerlendirildiğinde, çocukların %57.3’ünün kaynaştırma eğitimine devam ettikleri sınıf mevcutları 21-30 öğrenci iken, %35.4’ünün sınıf mevcudu ise 31 ve daha fazla öğrenci olarak bildirilmiştir. Sadece %7.3 oranında çocuğun kaynaştırma eğitimine devam ettiği sınıfta 11-20 arasında öğrenci olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular ülkemizdeki yasal düzenlemelere uygun olmakla birlikte sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarındaki sorunlarını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen bir çalışmada; öğretmenlerin büyük çoğunluğu uygun sınıf mevcudunun 11-20 arasında olması gerektiğini belirtmiştir (44).

Tablo 4.22. Kaynaştırma Eğitimine Devam eden Çocukların Okul Ortamında Karşılaştıkları Sorunlar

Sorunlar		
	Sayı	%
Öğretmen ve okul yönetimince istenmediği, yeterince ilgi ve kabul görmedi.	49	51
Diğer çocukların ailesi tarafından istenmedi.	14	14.6
Sınıf öğretmeni kabul edici ve destekleyici olmadı.	23	24.0
Çocuğun durumuna uygun BEP hazırlanmadı.	38	39.6
Sınıf öğretmeni aile ile yeterince iletişim ve işbirliği kurmadı.	20	20.8
Sınıfındaki diğer çocuklarla iletişim kurmada güçlükler yaşadı.	42	43.8
Okula devam etmede sorunlar yaşadı.	24	25.0

Açıklama: (n=96), birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 4.22’de kaynaştırma eğitimine devam eden çocuğun okul ortamında karşılaştığı sorunlara ilişkin bulgular yer almaktadır. Buna göre görüşülen anneler, çocukların %51’inin öğretmen ve okul yönetimince istenmediğini, yeterince ilgi ve kabul görmediğini belirtmişlerdir. Bu çocukların %43.8’inin sınıfındaki diğer çocuklarla iletişim kurmada güçlük yaşadığı ve %14.6’sının diğer çocukların aileleri tarafından istenmediği, %39.6’sına bireyselleştirilmiş eğitim programı bile hazırlanmadığı, %24’üne sınıf öğretmenin okulda kabul edici ve destekleyici tutum sergilemediği ve %20.8 oranında öğrencinin ailesi ile de yeterince iletişim ve işbirliği kurmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca çocukların %25’i ise okula devam etmede sorunlar yaşamıştır. Bu bulgular tablo 4.16’da yer alan çocukların okul öncesi eğitimde yaşadıkları sorunlar ile tutarlı ve önemli bulgulardır.

Tablo 4.23. Kaynaştırma Eğitimine Devam eden Çocuğun Sınıfında Yapılan Fiziksel ve Eğitimsel Düzenlemeler

Eğitimsel Düzenlemeler		
	Sayı	%
Dersi rahatlıkla takip edebileceği bir sırada oturtuldu.	53	55.2
Sınıf içinde eğitimini destekleyecek yeterli görsel ve işitsel araçlar bulunduruldu.	27	28.1
Durumuna uygun hazırlanan BEP ile sınıf içerisinde desteklendi.	58	60.4
Sınıf içerisinde diğer çocuklarla iletişim ve etkileşimi arttıracak faaliyetler yapıldı.	35	36.5
Hiçbiri yapılmadı.	15	15.6

Açıklama: (n=96), birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 4.23’de kaynaştırma eğitime devam eden çocuğun sınıfında yapılan fiziksel ve eğitimsel düzenlemelere ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablodaki bulgular incelendiğinde, bu çocukların % 60.4’ünün durumuna uygun hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programı ile sınıf içerisinde desteklendiği, %55.2’sinin dersi rahatlıkla takip edebilecekleri bir sırada oturtulduğu, %36.5’inin sınıf içerisinde diğer çocuklarla iletişim ve etkileşimlerini arttırmaya yönelik faaliyetlere katılımlarının sağlandığı ve %28.1’inin de sınıflarında eğitimlerini destekleyecek görsel ve işitsel araçların bulunduğu görülmektedir. Ancak bu çocukların %15.6’sına ise sınıf içerisinde eğitimsel ve fiziksel hiçbir düzenlemenin yapılmadığı anneler tarafından belirtilmiştir. Saraç ve Çolak tarafından yapılan bir çalışmada da, görüşülen öğretmenlerin yarıya yakınının sınıflarında kaynaştırma öğrencilerine yönelik herhangi bir fiziksel düzenleme yapmadıkları, düzenleme yapanların çoğunluğunun ise öğrenciyi ön sıraya oturtmak şeklinde olduğu vurgulanmıştır (87).

Tablo 4.24. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğa Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanma Durumu

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanması		
	Sayı	%
Hazırlandı	58	60.4
Hazırlanmadı	38	39.6
Toplam	96	100.0

Tablo 4.24’de kaynaştırma eğitimine devam eden çocuklara okulda bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin bulgular yer almaktadır. Buna göre, kaynaştırma eğitimine devam eden çocukların %60.4’üne bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlandığı, %39.6’sına ise bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanmadığı bildirilmiştir. Bu bulgular bazı okullarda kaynaştırma eğitimine ilişkin gerekli tedbirlerin yeterince alınmadığını ve önemsenmediğini düşündürmektedir.

Tablo 4.25. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğun Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını Kimin Hazırladığı

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını Hazırlayan Kişi/Birim		
	Sayı	%
Okulda rehber öğretmen ve/veya sınıf öğretmeni	30	51.7
Özel Eğitim Merkezi	19	32.8
Okul ve Özel Eğitim Merkezi	9	15.5
Toplam	58	100.0

Tablo 4.25’de kaynaştırma eğitimine devam eden çocuğun bireyselleştirilmiş eğitim programının kim tarafından hazırlandığına ilişkin bulgular verilmiştir. Bu bulgulara göre çocukların bireyselleştirilmiş eğitim programının %51.7’sinin okulda

rehber öğretmen ve/veya sınıf öğretmeni tarafından hazırlandığı, %32.8'inin çoğunun ayrıca devam ettiği özel eğitim merkezi tarafından hazırlandığı, %15.5'i için ise okul ve özel eğitim merkezi tarafından hazırlandığı görülmektedir. Bu durum çocukların kaynaştırma eğitimi için eğitimsel gereksinimlerinin değerlendirilmesi ve çocuğa uygun bireyselleştirilmiş eğitim programlarının daha çok okul ya da özel eğitim merkezinin katkılarıyla hazırlanmış olduğu, rehberlik araştırma merkezlerinin devreye girmediği ve daha sistemli çalışılmasına ihtiyaç olduğu söylenilebilir.

Tablo 4.26. Ailelerin Çocuğun Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının Hazırlanması Sürecine Katılma Durumu

BEP Hazırlanma Sürecine		
	Sayı	%
Katılan	33	56.9
Katılmayan	25	43.1
Toplam	58	100.0

Tablo 4.26'da ailelerin çocuğun bireyselleştirilmiş eğitim programının hazırlanması sürecine katılma durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Verilen bulgulara göre, kaynaştırma eğitimine devam eden çocukların bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması sürecine ailelerin %56.9'unun aktif olarak katıldığını, %43.1'inin ise bu sürece katılmadığını belirttiği görülmektedir. Özbesler ve Taşdemir'in çalışmasında da BEP hazırlanan öğrencilerin sadece %54.5'inin ailesinin BEP hazırlama sürecine katılım sağladığı bildirilmiştir (86). Bu bulgular da yine bireyselleştirilmiş eğitim programlarının daha sistemli olarak yerine getirilmesi ve ailenin sürece katılımının sağlanması ile ilgili daha profesyonel çalışılması yönünde uygulamaların geliştirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Tablo 4.27. Çocuğun Bireyselleştirilmiş Eğitim Programından Yararlanmasına İlişkin Anne Babaların Görüşleri

Çocuk Bireyselleştirilmiş Eğitim Programından Yararlanması	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Yararlandı	43	74.1	41	71.9
Yararlanmadı	15	25.9	17	29.3
Toplam	58	100.0	58	100.0

Tablo 4.27’de kaynaştırma eğitimine devam eden ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanan çocukların bu eğitim programından yararlanıp yararlanmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu bulgular ışığında, çocukların büyük çoğunluğunun hazırlanan eğitim programından yararlandığı hem anneleri hem de babaları tarafından bildirilmiştir. Çocukların bir kısmının hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programından yararlanamadıklarının bildirilmesi, çocukların eğitimsel gereksinimlerinin uygun biçimde değerlendirilmemiş olabileceğini, eğitim programının uygun olmaması ve uygulaması sürecinde başka engellerin olabileceğini ve bu çocukların yeniden değerlendirilerek uygun eğitim programlarının yeniden hazırlanması gerektiğini düşündürmektedir.

Tablo 4.28. Ailelerin Sınıf Öğretmeni ile Düzenli İşbirliği Yapma Durumu

Düzenli İşbirliği	Sayı	%
	Yapabiliyor	62
Yapamıyor	34	35.4
Toplam	96	100.0

Tablo 4.28’de okulda kaynaştırma eğitimi alan çocukların ailelerinin sınıf öğretmeni ile düzenli işbirliği yapabilme durumlarına ilişkin dağılım görülmektedir. Bu bulgulara göre ailelerin %64.6’sının çocukların sınıf öğretmenleri ile düzenli olarak görüştüğü ve işbirliği yaptığı, %35.4’ünün ise sınıf öğretmenleri ile işbirliği

yapamadıklarını belirttikleri görülmektedir. Elde edilen sonuçlar, anne babaların yeterli bilgi sahibi olmamaları, işleri dolayısıyla zaman ayıramamaları veya diğer çocukların bakımı gibi nedenlerle sınıf öğretmeni ile görüşemediklerini düşündürmektedir. Böyle durumlarda okulda görevli ilgili profesyoneller ev ziyaretleri yaparak hem çocuğun yaşadığı ortamın değerlendirilmesini yapabileceği hem de okul ve aile arasındaki işbirliğinin sağlanması konusunda yararlı olabileceği belirtilebilir.

Tablo 4.29. Ailelerin Sınıf Öğretmeni ile Görüşme Sıklığı

Görüşme sıklığı		
	Sayı	%
Her gün	20	20.8
Haftada bir	37	38.5
İki haftada bir	12	12.5
Ayda bir	17	17.7
Üç ayda bir	5	5.2
Altı ayda bir	5	5.2
Toplam	96	100.0

Tablo 4.29’da ailelerin çocukların sınıf öğretmeni ile görüşme sıklıklarına ilişkin dağılım yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, ailelerin %20.8’inin çocuklarının sınıf öğretmeni ile her gün görüştiklerini, %38.5’inin haftada bir, %12.5’inin de iki haftada bir görüştiklerini belirttikleri görülmektedir. Ailelerin %17.7’si çocuklarının sınıf öğretmeni ile ayda bir görüşürken çok az bir kısmı da üç ayda bir veya altı ayda bir görüştiklerini belirtmektedirler. Ailelerin büyük çoğunluğunun çocuğun sınıf öğretmeni ile belli aralıklarla görüşebilmesinin çocuğun okul ortamındaki sosyal kabulüne ve uyumuna olumlu yansiyabilecek bir durum olduğu söylenebilir.

Tablo 4.30. Anne Babaların Sınıf Öğretmeninin Çocuklarına Yönelik Tutum ve Davranışlarını Değerlendirme Durumu

Öğretmen Tutum ve Davranışları				
	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Kabul etme ve destekleme	63	65.6	63	65.6
Otoriter davranma	14	14.6	12	12.5
Reddetme	4	4.2	4	4.2
İlgisiz davranma	15	15.6	15	15.6
Diğer (Bilmiyor)	-	-	2	2.1
Toplam	96	100.0	96	100.0

Tablo 4.30’da anne babaların çocukların sınıf öğretmenlerinin çocuğa karşı tutum ve davranışlarını değerlendirmeleriyle ilgili dağılım yer almaktadır. Ailelerin çoğunluğunda hem anneler (%65.6) hem de babalar (%65.6) çocuklarının sınıf öğretmeni tarafından kabul edildiği ve desteklendiğine ilişkin gözlemlerini bildirirken, annelerin %14.6’sı ve babaların %12.5’i sınıf öğretmenin çocuklarına karşı otoriter davrandığını, annelerin %15.6’sı, babaların da %15.6’sı sınıf öğretmenin çocuklarına karşı ilgisiz davrandığını bildirmektedirler. Tabloda yer alan bulgular, hem anne hem de baba açısından çok az bir oranda öğretmenin çocuğu reddettiğine ilişkin ifadeleri çocukların büyük çoğunluğunun okullarda sosyal kabullerinin olduğunu ve mümkün olduğunca desteklerini göstermektedir.

Araştırma bulgularında da görüleceği gibi özel gereksinimli çocukların okul ortamlarında desteklendikleri ve desteklenmediklerine ilişkin anne baba ifadeleri bulunmaktadır. Sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında, özel gereksinimli tüm çocukların okul ortamlarında desteklenmesi, sosyal kabullerinin sağlanması ve eğitim haklarının savunuculuğunun yapılması gibi amaçlarla hem öğretmen tutumlarıyla, hem de anne baba tutumlarıyla çalışılmasının önemli olduğu vurgulanabilir. Ayrıca özel gereksinimli çocukların hem tedavi sürecinde hem de eğitimleri boyunca aile, okul, hastane ve özel eğitim merkezi arasında işbirliği ve

koordinasyonun sağlanması için anne, baba, çocuk ve öğretmen ilişkilerine olumlu katkıları olacağı söylenebilir (88).

Tablo 4.31. Anne Babalara Göre Kaynaştırma Eğitimi Sürecinde Destek Aldıkları Kişiler

Destek Alınan Kişiler	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
	Okul Yönetimi	24	25.0	22
Sınıf Öğretmeni	59	61.5	54	56.3
Okuldaki Rehber Öğretmen	45	46.9	39	40.6
Okuldaki Zihin Engelliler Öğretmeni	12	12.5	14	14.6
Rehberlik Araştırma Merkezi Yetkilileri	38	39.6	40	41.7
Özel Eğitim Merkezindeki Öğretmen	77	80.2	72	75.8
Diğer	1	1.0	1	1.0

Açıklama: Anne (n=96), baba(n=96), birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 4.31’de kaynaştırma eğitimine devam eden çocukların hem annelerinin hem de babalarının kaynaştırma eğitim sürecinde kimlerden destek aldıklarına ilişkin ifadeleri yer almaktadır. Tabloya bakıldığında, hem annelerin (%80.2) hem de babaların (%75.8) büyük çoğunluğunun çocuğun devam ettiği özel eğitim merkezindeki öğretmenden destek aldıkları görülmektedir. Bu sonuç, Işıksan’ın çalışmasında da bildirildiği gibi, zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin büyük çoğunluğunun (%90.1) çocuklarıyla ilgili bilgileri özel eğitim merkezinde görevli personelden aldıklarına ilişkin bulgularla benzerlik göstermektedir (85). Tabloda bu oranın yüksek çıkmasının nedeni olarak; bu merkezlerde özel eğitim alanında deneyimli profesyonellerden yararlanılması ve çocuğun engel durumuna uygun bir eğitim programı aracılığıyla eğitim verilmesi gösterilebilir. Ayrıca Güven ve Balat tarafından yapılan bir çalışmada, kaynaştırma uygulamalarına katılan çocukların ailelerine yeterli düzeyde bilgi verilmesi konusunda rehber öğretmenlerin %52.2’si, RAM çalışanlarının ise %34.2’si ailelere yeterli düzeyde bilgi verip, açıklamada bulunamadıklarını düşündüklerini ifade etmektedirler (89).

Diğer bulgulara bakıldığında, hem anneler hem de babalara göre okuldaki rehber öğretmenin ve rehberlik araştırma merkezindeki yetkililerinde bu süreçte aileye katkı sağladıkları, bazı ailelerde bu sürece okul yönetiminin ve okulda görev yapan zihin engelliler öğretmeninin destek olduğu görülmektedir. Tablodaki bu bulgular, kaynaştırma eğitime devam eden çocukların büyük çoğunluğunun ilgili eğitimciler tarafından desteklenmeye çalışıldığını düşündürmektedir.

Tablo 4.32. Çocuğun Devam Ettiği Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinin Okul ile İşbirliği Yapma Durumu

Özel Eğitim Merkezi ile Okul İşbirliği	Sayı	%
	Yapılıyor	74
Yapılmıyor	22	22.9
Toplam	96	100.0

Tablo 4.32’de çocukların ayrıca devam ettikleri özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile kaynaştırma eğitime devam ettiği okul arasında işbirliği yapılıp yapılmadığına ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu bulgulara göre, çocukların %77.1’inin özel eğitim merkezi ile kaynaştırma eğitime devam edilen okul arasında işbirliği yapıldığı, az bir oranda (%22.9) çocuğun böyle bir işbirliğinden yararlanamadığı görülmektedir.

Tablo 4.33. Ailelerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ile Okulun İşbirliği Yapmasına İlişkin Görüşleri

İşbirliği Yapılmasını	Sayı	%
	Yararlı buluyorum.	69
Yararsız buluyorum.	1	1.4
Kararsızım/bilmiyorum.	4	5.4
Toplam	74	100.0

Tablo 4.33’de ailelerin çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile kaynaştırma eğitimi aldığı okul arasında işbirliği yapılmasının yararlarına ilişkin düşünceleri yer almaktadır. Tablo değerlendirildiğinde, ailelerin büyük çoğunluğu (%93.2) bu işbirliğinin yararlı olduğu düşüncesindedir. İşbirliğini yararsız bulan ve bu konuda kararsız olduğunu belirten ailelerin oranının oldukça az olması özel eğitim merkezi ile okul işbirliğinin özel gereksinimli çocuklar açısından yararlı olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 4.34. Ailelerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde ve Okulda Uygulanan Eğitim Programının Uyumluluğuna İlişkin Görüşleri

Ders Programları		
	Sayı	%
Birbiriyle uyumludur.	37	38.6
Birbiriyle uyumlu değildir.	32	33.3
Kararsızım/bilmiyorum.	22	22.9
Diğer (Yapılmadı).	5	5.2
Toplam	96	100.0

Tablo 4.34’de kaynaştırma eğitimine devam eden çocuklar için uygulanan eğitim programının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde uygulanan eğitim programı ile uyumuna ilişkin dağılım yer almaktadır. Buna göre, ailelerin %38.6’sı özel eğitim merkezinde uygulanan eğitim programı ile okulda uygulanan eğitim programının uyumlu olduğunu belirtirken, %33.3’ünün bu programların birbiriyle uyumlu olmadığını bildirmiştir. %22.9’unun ise bu konuda herhangi bilgiye sahip olmadıklarını ve kararsız olduklarını belirtmeleri, özel eğitim merkezi ile okullardaki eğitimi programlarının birbirine uyumlu ve çocuğun eğitimsel gereksinimlerine uygun olması yönünde daha dikkatli davranılmasının önemini ortaya koymaktadır.

4.3. Aile Gereksinimi Belirleme Aracına İlişkin Bulgular

Bu bölümde anne babaların aile gereksinimi belirleme aracının alt ölçekleri olan maddi gereksinimler, çevreye açıklama gereksinimi, bilgi gereksinimi ve genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimleri için verdikleri yanıtlara ilişkin puan ortalamaları ve yorumlar yer almaktadır. Bu bulgular hem annelerin hem de babaların aile gereksinimi belirleme aracına ayrı ayrı verdikleri yanıtların ortalamaları alınarak değerlendirilmiştir. Ayrıca ailelerin bazı tanımlayıcı özellikleri ile aile gereksinimleri belirleme aracı puan dağılımları ve alt ölçekleri arasındaki ilişkilere yönelik elde edilen bulgular ve yorumlar da bu bölümde sunulmuştur.

Tablo 4.35. Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracının Maddi Gereksinimler Alt Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı

			Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
MADDİ GEREKSİNİMLER	1	Çocuğumun terapi, özel eğitim, bakım ve bu gibi masrafları için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	29.7	11.5	58.9
	2	Çocuğumun gereksinimi olan oyuncakları alabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	42.7	20.3	37.0
	3	Yiyecek, ev kirası, tıbbi bakım, giyim, ulaşım gibi masraflarımı karşılamak için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	44.3	10.9	44.8
	4	Çocuğum için gerekli özel araçları sağlayabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	49.0	12.5	38.5
	5	Eşimin ve benim iş bulabilmemiz için yardıma gereksinimimiz var.	65.1	14.6	20.3
	6	Bazen çocuğuma bakan bakıcıya para ödeyebilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	76.6	9.4	14.1

Tablo 4.35’de özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların aile gereksinimi belirleme aracının maddi gereksinimler alt ölçeği puan ortalamalarının dağılımı yer almaktadır. Tablodaki dağılıma bakıldığında; ailelerin %58.9’unun özel gereksinimli çocuklarının terapi, özel eğitim, bakım ve bunun gibi masrafları için maddi yardıma gereksinim duyduklarını ifade ettikleri, %29.7’sinin ise bu konuda herhangi bir maddi yardıma gereksinimleri olmadığını, %11.5’inin de bu konuda emin

olmadıklarını bildirdiği görülmektedir. Bu bulgular değerlendirildiğinde; araştırmaya katılan ailelerin çoğunluğunun gelirinin 2000 TL ve altı olması (Tablo 4.4) ile ilişkili olabileceği söylenebilir. Ayrıca bu durumun ailelerin çocuklarının devam ettiği özel eğitim merkezinde daha fazla eğitim alabilmelerinin daha yararlı olabileceği düşüncesiyle bu konuda maddi desteğe gereksinimleri olduğunu ifade etmiş olabilecekleri düşünülebilir.

Anne babaların özel gereksinimli çocuklarına oyuncak alabilme ile ilgili maddi gereksinimlerine ilişkin ifadelerine bakıldığında, çoğunluğunun (%63) bu konuda maddi gereksinimi olmadığını ya da kararsız olduklarını belirttikleri, sadece %37'sinin bu konuda maddi desteğe ihtiyaçları olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Tabloda yer alan diğer bulgulara göre, ailelerin %44.8'i yiyecek, ev kirası, tıbbi bakım, giyim, ulaşım gibi masrafları için maddi desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtirken çoğunluğunun ise bu konuda maddi desteğe ihtiyaç duymadığı veya kararsız olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bu durumun da araştırmaya katılan ailelerin %40.6'sının kirada oturmaları (Tablo 4.7) ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Maddi gereksinimler alt ölçeğindeki diğer maddeye göre, anne babaların çoğunluğunun özel gereksinimli çocukları için gerekli özel araçları sağlama konusunda maddi desteğe gereksinimi olmadığını veya kararsız olduğunu belirtmişlerdir. Anne babaların %38.5'i ise bu konuda kesinlikle maddi desteğe gereksinimi olduğunu ifade ettiği görülmektedir.

Bir diğer madde de ise, ailelerin çoğunluğunun aile üyelerine iş bulunması konusunda yardıma gereksinimleri olmadığını (%65.1) veya bu konuda kararsız olduklarını (%14.6) belirttikleri, ailelerin sadece %20.3'ünün aile üyelerine iş bulunması konusunda yardıma ihtiyaç duyduklarını belirttikleri dikkat çekmektedir. Bu durum araştırmaya katılan babaların tamamının gelir getiren bir işe sahip olmaları ve annelerin ise %90.6'sının ev hanımı olmaları (Tablo 4.3) ve özel gereksinimli çocuklarının bakım sorumluluğunu kendilerinin üstlenmeleri gibi nedenlerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Yine tabloda yer alan bir diğer bulguya göre,

ailelerin büyük çoğunluğunun özel gereksinimli çocuklarına bakabilecek bir bakıcıya para ödeyebilmek için herhangi bir maddi desteğe gereksinim duymamaları (%76.6) veya bu konuda kararsız olmaları (%9.4), yine annelerin tamamına yakınının ev hanımı olması ile ilişkili olabileceği söylenebilir.

Tablo 4.36. Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracı Çevreye Açıklama Alt Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı

		Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet	
ÇEVREYE AÇIKLAMA GEREKSİNİMİ	1	Çocuğumun durumunu eşime ve eşimin ailesine açıklayabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	73.4	13.0	13.5
	2	Komşum, arkadaşım veya bir yabancı, çocuğumun durumunu sorduğu zaman nasıl cevap vermem gerektiği konusunda daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	59.4	14.1	26.6
	3	Eşimin, çocuğumuzun durumunu anlayabilmesi ve kabullenebilmesi için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	66.1	15.6	18.2
	4	Çocuğumun durumunu diğer çocuklara açıklayabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	52.1	17.7	30.2
	5	Çocuğumun durumunu kardeşlerine açıklayabilmek için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	67.2	17.2	15.6
	6	Ailemizin güç zamanlarda birbirlerini nasıl destekleyeceklerini öğrenmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	54.2	15.1	30.7
	7	Problemlerimin çözümünde bana yardım edebilecek din görevlileri ile daha fazla konuşmaya gereksinim duyuyorum.	57.3	14.1	28.6

Tablo 4.36’da özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların aile gereksinimi belirleme aracının çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeği puan ortalamalarının dağılımı yer almaktadır. Tablodaki dağılıma bakıldığında; anne babaların büyük çoğunluğunun (%73.4) özel gereksinimli çocuklarının durumunu aile çevresine açıklayabilmeleri konusunda yardıma gereksinimleri olmadığını veya bu konuda kararsız olduklarını (%13) ifade ettikleri, %59.4’ünün çocuklarının özel durumunu komşu, arkadaş gibi yakın çevresine açıklamada yardıma gereksinimlerinin olmadığını, %14.1’inin de bu konuda kararsız olduklarını bildirdiği görülmektedir.

Tabloda yer alan diğer bir bulguda, anne babaların (%66.1) özel gereksinimli çocuklarının durumunu kabullenebilme ve anlayabilme konusunda yardıma

gereksinimleri olmadığını belirttikleri, ayrıca özel gereksinimli çocuğun durumunun öz kardeşlerine (%67.2) veya arkadaşlarına (%52.1) açıklayabilme konusunda yardıma gereksinim duymadıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeğinde yer alan diğer bir bulguya göre ise araştırmaya katılan anne babaların %28.6'sının sorunlarının çözümünde bir din görevlisi ile görüşerek yardım alma veya ailenin zor zamanlarında aile içinde birbirlerini nasıl destekleyebileceklerini öğrenmeleri (%30.7) gibi konularda yardıma gereksinimleri olduğunu belirtmeleri hem profesyonel destek hem de manevi desteğe ihtiyaçları olduğunu düşündürmektedir. Ailelerin çoğunluğunun ise bu konuda yardıma ihtiyaç duymadıklarını belirtmeleri diğer kaynaklardan yeterli derecede destek almakta oldukları ile açıklanabilir.

Tablo 4.37. Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracının Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı

			Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
BİLGİ GEREKSİNİMİ	1	Çocuğumun davranışlarını nasıl kontrol edebileceğim hakkında yardıma gereksinim duyuyorum.	21.9	16.7	61.5
	2	Çocuğumla nasıl oynayacağım/nasıl konuşacağım hakkında yardıma gereksinim duyuyorum.	33.9	17.2	49.0
	3	Çocuğumun durumu hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	24.5	8.9	66.7
	4	Çocuğumun şu anda yararlanabileceği kurumlar (merkez, okul, klinik, vb.) hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	21.4	12.5	66.1
	5	Çocuğuma bazı becerileri nasıl öğreteceğim hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	17.2	13.5	69.3
	6	Çocuğumun nasıl büyüyüp geliştiği hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	24.5	16.1	59.4
	7	Çocuğumla benzer özellikte çocuğu olan anne babalar hakkında yazılmış kitap, makale gibi materyalleri okumaya gereksinim duyuyorum.	20.3	19.8	59.9
	8	Çocuğumun ileride gidebileceği kurumlar hakkında bilgiye gereksinim duyuyorum.	15.1	8.9	76.0
	9	Kendime ayırabilecek daha fazla zamana gereksinim duyuyorum.	28.1	18.8	53.1
	10	Çocuğuma yardımcı olabilecek dış hekimi bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum	43.8	11.5	44.8

Tablo 4.37’de özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların aile gereksinimi belirleme aracının bilgi gereksinimi alt ölçeği puan ortalamalarının dağılımı yer almaktadır. Tablodaki dağılıma bakıldığında; anne babaların özel gereksinimi olan çocuklarının davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri (%61.5), onlarla nasıl uygun bir iletişim kurabilecekleri ve oyun oynayabilecekleri (%49), büyüme sürecinde hangi becerileri nasıl kazandırabilecekleri (%69.3) ve çocuklarının şu anda yararlanabileceği eğitim kurumları (%66.1) ile ileride gidebileceği kurumlar (%76) hakkında bilgi alma gereksinimleri olduğunu ifade ettikleri görölmektedir. Anne babaların diğerlerinin ise bu konularda herhangi bir desteğe gereksinim duymadıklarını belirtmeleri, Tablo 4.18 ve 4.19’da göröldüğü gibi ailelerin yarıdan biraz fazlasının çeşitli yazılı materyaller, rehberlik araştırma merkezi, özel eğitim merkezi, sınıf öğretmeni, rehber öğretmen gibi farklı kaynaklardan bilgiler almaları nedeniyle bu konularda bilgiye gereksinim duymadıkları biçiminde açıklanabilir.

Tabloda yer alan diğer bulgularda, araştırmaya katılan anne babalar özel gereksinimli çocuklarının durumuna benzer özellikleri olan çocuğa sahip diğer annelerin babaların deneyimlerinden ve bu konularda yazılmış yayınlardan yararlanmaya gereksinimleri olduğunu (%59.9) bildirmişlerdir. Bu durumun Tablo 4.19’daki bulgularda yer alan “kaynaştırma eğitimine devam eden diğer çocukların velilerinden daha az bilgi aldıklarına ve daha az oranda yararlanmış olduklarına” ilişkin ifadeleri ile tutarlı olabileceği söylenebilir.

Bilgi gereksinimi alt ölçeğindeki diğer maddelerde ise, ailelerin %53.1’i kendilerine ayırabilecek zamana gereksinim duydıklarını belirtirken %44.8’i de çocuklarına yardımcı olabilecek diş hekimini bulabilmek için yardıma gereksinimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ailelerin yarıdan biraz fazlasının çocukları için diş hekimine daha az ihtiyaç duymaları veya bu konuda kararsız kaldıklarını belirttikleri görölmektedir.

Tablo 4.38. Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracının Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı

		Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet	
GENEL DESTEK VE TOPLUMSAL HİZMET GEREKSİNİMİ	1	Gerekli olduğu zaman çocuğumun bakımını üstlenebilecek bir bakıcı bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	60.4	11.5	28.1
	2	Bir toplantıya (komşu ve akraba toplantıları gibi) katılacağım zaman çocuğumun uygun bakım alabileceği bakımevi ya da yuva bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	64.1	10.4	25.5
	3	Çocuğum için yuva ve anaokulu bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	76.0	9.9	14.1
	4	Ailem dinlenme, eğlenme etkinlikleri hakkında karar vermek ve yapmak için yardıma gereksinim duymaktadır.	67.2	9.4	23.4
	5	Ailemin içerisinde problemlerim hakkında konuşabileceğim birisine gereksinim duyuyorum.	47.9	19.3	39.8
	6	Ailem, ev işleri, çocuk bakımı ve diğer işleri kimlerin yapacağı hakkında karar verebilmek için yardıma gereksinim duymaktadır.	67.7	13.0	19.3

Tablo 4.38’de özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların aile gereksinimi belirleme aracının genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeği puan ortalamalarının dağılımı yer almaktadır. Tablodaki dağılıma bakıldığında; anne babaların çoğunluğunun gerekli olduğu zamanlarda özel gereksinimli çocuklarının bakımını üstlenebilecek bir bakıcı bulabilme konusunda yardıma gereksinim duymadıklarını (%60.4) ya da bu konuda kararsız kaldıklarını (%11.5) ifade ettikleri görülmektedir. Diğer bir maddede, araştırmaya katılan anne babaların çoğunluğu komşu veya akraba ziyaretlerine gittiklerinde özel gereksinimli çocuklarını güvenle bırakabilecekleri bir kuruma gereksinimleri olmadığını (%64.1) ya da bu konuda kararsız olduklarını (%10.4) belirttikleri görülmüştür.

Tabloda yer alan diğer bir bulguda, anne babaların büyük çoğunluğunun özel gereksinimli çocukları için yuva veya anaokulu bulabilmek için yardıma gereksinim duymadıkları (%76) ya da bu konuda kararsız oldukları (%9.9) belirttikleri

görülmektedir. Bu bulguların araştırmaya katılan ailelerin çocuklarının ilköğretim 1. ve 2. kademeye devam eden öğrenciler olmaları ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeğinde yer alan diğer maddelerde, anne babaların büyük çoğunluğu ailelerinin dinlenme, eğlenme gibi sosyal etkinliklere katılma ve bu konularda karar almada yardıma gereksinimleri olmadığını (%67.2) belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra ev işleri, çocuk bakımı ve aile içinde diğer işlerin yerine getirilmesi ile ilgili rol dağılımı konusunda karar verme ile ilgili de yardıma gereksinim duymadıklarını (%67.7) ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca anne babaların aile içerisindeki sorunlarla ilgili konuşabilecekleri birisine gereksinim duyduklarını ifade edenlerin oranının %39.8 olması ve bu konuda herhangi bir gereksinim duymayanların oranlarının da yarıya yakın olması (%47.9) veya bu konuda kararsız kalmaları (%19.3) dikkat çekici bir bulgudur. Bu bulgu ailelerin aile içi sorunlarının çözümüne ilişkin bir profesyonelden yardım alma konusunda herhangi bir bilincin ve motivasyonun olmadığını düşündürülebilir.

Tablo 4.39. Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

AGBA		Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Maddi Gereksinim	Anne	11.0	7.0 – 14.0	6	18	-0.095	0.924
	Baba	11.0	7.0 – 15.0	6	18		
Çevreye Açıklama Gereksinimi	Anne	11.0	7.0 – 15.0	6	21	-0.709	0.479
	Baba	10.0	7.0– 13.75	7	21		
Bilgi Gereksinimi	Anne	25.0	20.0-29.0	10	30	-0.051	0.959
	Baba	24.0	20.25-28.0	10	30		
Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi	Anne	8.0	6.0-12.75	6	18	-1.391	0.164
	Baba	7.5	6.0-12.0	6	18		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.39’da anne babaların aile gereksinimi belirleme aracı alt ölçeklerinin tanımlayıcı istatistikleri ve aile bireylerinin puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Tablodaki bulgular incelendiğinde,

alt ölçeklerin puan dağılımlarına göre anne babaların arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu bulgular, kaynaştırma eğitimine devam eden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin aile gereksinimlerinin anneye ve babaya göre değişmediğini, hem annelerin hem de babaların ailelerinin gereksinimlerini belirtmede hemfikir olduklarını göstermektedir.

Tablo 4.40. Anne Babaların Yaşlarına Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Yaş Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	t	P*
Anne	20-45	55.0	46.0-68.0	29	87	-1.790	0.073
	46-65	45.0	40.5-51.0	37	55		
Baba	20-45	54.0	45.0-66.0	29	86	-0.283	0.777
	46-65	51.0	46.5-64.5	34	81		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.40’da anne babaların yaş gruplarına göre aile gereksinimi belirleme aracı puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Tablodaki bulgular değerlendirildiğinde, hem annelerin hem babaların yaş grupları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu bulgular genç yetişkinlik döneminde olan anne babalar ile orta yaş döneminde olan anne babaların benzer aile gereksinimleri olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.41. Anne Babaların Eğitim Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	KW	P*
Anne	İlkokul	52.5	46.75-64.25	29	87	8.314	0.040
	Ortaokul	58.5	50.75-69.25	34	86		
	Lise	59.0	46.75-76.5	29	83		
	Üniversite ve Üstü	42.5	36.25-53.75	29	59		
Baba	İlkokul	54.5	45.0-67.25	29	83	4.327	0.228
	Ortaokul	59.0	47.0-79.0	31	86		
	Lise	52.0	46.5-63.75	31	84		
	Üniversite ve Üstü	48.0	39.0-56.5	29	84		

*Kruskal Wallis Testi

Tablo 4.41’de anne babaların eğitim durumlarına göre aile gereksinimleri belirleme aracı puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği verilmiştir. Tabloda, annelerin eğitim durumlarına göre aile gereksinimleri belirleme aracı puan dağılımları açısından bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu tabloda ayrıca hangi gruplar arasında farklılık olduğunu belirlemek için annelerin eğitim durumlarının ikili karşılaştırmalarına bakılmış ve lise ile üniversite ve üstü grupları arasında bir farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre, lise mezunu anneler daha fazla aile gereksinimi olduğunu belirtirken, üniversite ve üstü mezun olan anneler ise aile gereksinimi belirleme aracına en az puan veren annelerdir. Diğer yandan, babaların eğitim düzeyleri arasında istatistiksel açıdan herhangi bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 4.42. Anne Babaların Mesleklerine Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Meslek Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	Test İstatistiği	P
Anne	Çalışıyor	55.0	46.0-66.0	29	85	z= 0.258	0.797*
	Çalışmıyor	46.0	42.5-84.5	36	87		
Baba	İşçi	55.5	46.25-72.5	33	86	KW=4.560	0.207**
	Memur	50.0	43.5-57.0	29	84		
	Serbest Meslek	51.5	34.75-61.5	29	83		
	Emekli	55.0	51.0-71.5	51	75		

*Mann-Whitney U Testi

**Kruskal Wallis Testi

Anne babaların mesleklerine göre aile gereksinimleri belirleme aracı puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği Tablo 4.42’de verilmiştir. Tabloda, anne babaların mesleklerine göre aile gereksinimleri belirleme aracı puan dağılımları arasında fark olmadığı saptanmıştır. Bu bulgular, kaynaştırma eğitimine devam eden çocuğu olan her meslekten anne babanın benzer aile gereksinimleri olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 4.43. Ailenin Aylık Gelirine Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Gelir Durumu	Ortalama	Standart Sapma	Min	Mak	F	P*
Anne	Altı - 1000	63.85	13.588	43	85	2.236	0.113
	1001 - 2000	55.86	16.448	29	87		
	2001 - Üstü	53.53	13.198	36	86		
Baba	Altı - 1000	61.62	13.345	41	84	1.880	0.158
	1001 - 2000	54.98	15.798	29	84		
	2001 - Üstü	52.32	13.456	31	86		

* Tek Yönlü Varyans Analizi

Tablo 4.43’de ailenin aylık gelirine göre aile gereksinimleri belirleme aracı puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Buna göre, ailenin aylık geliri ile anne babaların aile gereksinimi belirleme aracı puan dağılımlarının karşılaştırılmasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.44. Anne Babaların Yaşlarına Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Yaş Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	20-45	25.0	20.0-29.0	10	30	-1.358	0.174
	46-65	20.0	16.0-25.5	14	29		
Baba	20-45	24.0	21.0-28.0	10	30	-0.371	0.710
	46-65	24.0	19.0-28.0	14	30		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.44’de anne babaların yaşlarına göre aile gereksinimleri belirleme aracı puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği verilmiştir. Tabloya bakıldığında, anne ve babaların yaş gruplarına göre bilgi gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.45. Anne Babaların Eğitim Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	KW	P*
Anne	İlkokul	24.0	20.0-29.0	10	30	11.352	0.010
	Ortaokul	26.0	23.5-28.25	15	30		
	Lise	27.0	22.0-29.75	10	30		
	Üniversite ve Üstü	18.5	11.75-20.75	10	26		
Baba	İlkokul	23.0	19.25-27.5	10	30	1.927	0.588
	Ortaokul	26.0	20.0-29.0	12	30		
	Lise	25.5	21.0-28.25	12	30		
	Üniversite ve Üstü	24.0	17.0-27.5	10	30		

*Kruskal Wallis Testi

Anne babaların eğitim durumuna göre aile gereksinimleri belirleme aracı puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği Tablo 4.45’de yer almaktadır. Tabloda bulgular değerlendirildiğinde, annelerin eğitim durumlarına göre bilgi gereksinimi alt ölçeği puanları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olduğu görülmektedir. Babaların ise eğitim durumlarına göre bilgi gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.46. Çocuğun Okul Öncesi Dönemde Eğitim Alıp Almama Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Okul Öncesi Eğitim	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	Alan	24.5	20.0-28.0	10	30	0.488	0.626
	Almayan	26.0	19.25-29.0	10	30		
Baba	Alan	24.0	20.0-28.0	10	30	1.078	0.281
	Almayan	25.5	21.25-29.0	10	30		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.46’da özel gereksinimli çocuğun okul öncesi dönemde eğitim alıp almama durumuna göre anne babaların bilgi gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiğine bakılmıştır. Tabloda yer alan bulgulara göre, bu değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Anne babaların bilgi

gereksinimi alt ölçeği puan dağılımlarına bakıldığında okul öncesi dönemde eğitim alan ya da almayan özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların bu konuda tutarlı yanıtlar verdikleri ve bilgi gereksinimlerinin olduğu, bu konuda eğitici ve destekleyici çalışmalara önem verilmesi ve yaygınlaştırılması gerektiği söylenebilir.

Tablo 4.47. Anne Babanın Çocuğun Eğitim Hakları Konusunda Bilgilendirilme Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Bilgilendirilme Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	Bilgilendirilen	24.5	18.75-29.0	10	30	0.666	0.506
	Bilgilendirilmeyen	25.5	20.75-28.25	10	30		
Baba	Bilgilendirilen	24.0	19.75-28.0	10	30	1.107	0.269
	Bilgilendirilmeyen	26.0	21.0-29.0	12	30		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.47’de anne babanın çocuğun eğitim hakları konusunda bilgilendirilme durumuna göre bilgi gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Tablo 4.47’ye göre, anne babaların çocuklarının eğitim hakları konusunda bilgilendirilme durumlarına göre bilgi gereksinimi alt ölçeği puanları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Anne babaların bilgi gereksinimi alt ölçeği puan dağılımlarına bakıldığında özel gereksinimli çocuklarının eğitim hakları konusunda bilgilendirilmiş olmalarına rağmen eğitim gereksinimlerinin olduğu ve bu konuda eğitici ve destekleyici çalışmalara gereklilik olduğu bir kez daha vurgulanabilir.

Tablo 4.48. Çocuğa Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanma Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	Hazırlandı	24.0	19.0-28.0	10	30	1.723	0.085
	Hazırlandı	26.0	21.5-29.25	10	30		
Baba	Hazırlandı	24.0	20.75-28.0	10	30	1.020	0.308
	Hazırlandı	25.5	20.0-29.25	10	30		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.48’de çocuğa bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanma durumuna göre anne babaların bilgi gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiğine bakılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanan ya da hazırlanmayan özel gereksinimli çocukların anne babalarının bilgi gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Tablo 4.49. Anne Babanın Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanma Sürecine Katılma Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	BEP Hazırlanma Sürecine Katılma Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	Katılan	23.0	18.0-27.5	10	30	0.433	0.665
	Katılmayan	24.0	19.5-28.0	10	30		
Baba	Katılan	23.0	20.5-28.0	10	30	0.607	0.544
	Katılmayan	26.0	20.5-27.5	12	30		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.49’da anne babanın bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanma sürecine katılma durumuna göre bilgi gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanma sürecine katılan ya da katılmayan anne babaların bilgi gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanma sürecine katılan ya da katılmayan anne babaların yeterli düzeyde bilgilendirilmediklerini düşündürmektedir.

Tablo 4.50. Çocuğun Bireyselleştirilmiş Eğitim Programından Yararlanma Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Çocuk Bireyselleştirilmiş Eğitim Programından	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	Yararlandı	24.0	20.0-29.0	10	30	-0.730	0.465
	Yararlanmadı	22.0	19.0-27.0	10	29		
Baba	Yararlandı	25.0	21.0-28.0	10	30	-1.595	0.111
	Yararlanmadı	23.0	19.0-26.0	10	29		

*Mann-Whitney U Testi

Çocuğun bireyselleştirilmiş eğitim programından yararlanma durumuna göre anne babaların bilgi gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği Tablo 4.50’de yer almaktadır. Bu tabloda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, özel gereksinimli çocuğun bireyselleştirilmiş eğitim programından yararlanma durumuna göre anne babaların bilgi gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Tablo 4.51. Sınıf Öğretmeni ile Anne Babanın Düzenli İşbirliği Yapma Durumuna Göre Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Düzenli İşbirliği	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	Yapabiliyor	24.0	19.75-28.25	10	30	0.873	0.383
	Yapamıyor	26.0	20.0-29.0	10	30		
Baba	Yapabiliyor	24.0	18.0-28.0	10	30	1.243	0.214
	Yapamıyor	25.0	23.0-29.0	10	30		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.51’de sınıf öğretmeni ile anne babanın düzenli işbirliği yapma durumuna göre bilgi gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Tabloya bakıldığında, sınıf öğretmeni ve anne babaların düzenli işbirliği yapma durumlarına göre anne babaların bilgi gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Anne babaların bilgi

gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları dikkate alındığında da, bu durumun özel gereksinimli çocuğun sınıf öğretmenlerinin anne babaları süreçle ilgili olarak yeterli düzeyde bilgilendirmediklerini düşündürmektedir.

Tablo 4.52. Ailenin Sosyal Yardım Alıp Almama Durumuna Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Sosyal Yardım	Ortanca	Standart Sapma	Min	Mak	z	P*
Anne	Alan	12.5	10.25-15.5	9	16	-1.217	0.224
	Almayan	10.5	6.25-14.0	6	18		
Baba	Alan	13.0	12.0-17.0	11	18	-2.143	0.032
	Almayan	10.0	7.0-14.75	6	18		

*Mann-Whitney U Testi

Ailenin sosyal yardım alıp almama durumuna göre anne babaların maddi gereksinim alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği Tablo 4.52’de verilmiştir. Tablodaki bulgular değerlendirildiğinde, anneler için maddi gereksinim alt ölçek puan dağılımlarına göre ailenin sosyal yardım alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan bir farklılık saptanamamasına karşın, babaların maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımlarına göre ailenin sosyal yardım alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Tabloda yer alan anne babaların maddi gereksinim puan dağılımları dikkate alındığında, araştırma kapsamına giren özel gereksinimli çocukların ailelerin büyük çoğunluğunun düşük gelirli aileler olmaları nedeniyle sosyal güvencesi olup olmadığına bakılmaksızın çocuğun yararına maddi destek olanaklarından yararlandırılmasının önemli olacağı söylenebilir.

Tablo 4.53. Ailenin Aylık Gelirine Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Gelir Durumu	Ortanca	Standart Sapma	Min	Mak	KW	P*
Anne	Altı - 1000	14.0	12.0-15.5	6	18	5.869	0.053
	1001 - 2000	11.0	8.0-15.0	6	18		
	2001 - Üstü	9.5	6.0-12.5	6	18		
Baba	Altı - 1000	15.0	12.0-16.5	6	18	10.319	0.006
	1001 - 2000	10.0	7.5-15.5	6	18		
	2001 - Üstü	8.0	6.0-12.0	6	18		

*Kruskal Wallis Testi

Tablo 4.53’de ailenin aylık gelirine göre anne babanın maddi gereksinim alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği verilmiştir. Tablo incelendiğinde, annelerin maddi gereksinimler alt ölçek puan dağılımlarına göre ailenin aylık geliri arasında istatistiksel açıdan bir farklılık saptanmamasına karşın, babaların maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımlarına göre ailenin aylık geliri arasında istatistiksel açıdan fark olduğu belirlenmiştir. Bu değişkenler arasında istatistiksel anlamda saptanan farklılık aylık 1000 TL altı ve 2000 TL üzeri geliri olan gruplar arasındadır. Ailelerin geliri arttıkça maddi gereksinim alt ölçeği puanları düşmekte ve maddi gereksinim düzeyi azalmaktadır.

Tablo 4.54. Anne Babanın Mesleklerine Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Meslek Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	Test İstatistiği	P
Anne	Çalışmıyor	11.0	7.0-14.0	6	18	z=0.311	0.756*
	Çalışıyor	12.0	6.0-17.0	6	18		
Baba	İşçi	12.5	8.0-16.0	6	18	KW=10.048	0.018**
	Memur	7.5	6.0-12.0	6	18		
	Serbest Meslek	10.0	6.75-16.0	6	18		
	Emekli	9.0	7.0-14.0	6	17		

*Mann-Whitney U Testi

**Kruskal Wallis Testi

Annenin çalışıp çalışmama durumuna veya babaların mesleklerine göre maddi gereksinim alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği Tablo 4.54’de yer almaktadır. Tabloda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, annelerin çalışıp çalışmama durumlarına göre maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer yandan babaların mesleklerine göre maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımları arasında farklı olup olmadığı test edilmiş ve memur ve işçi grupları arasında fark olduğu belirlenmiştir. Tabloda yer alan puan dağılımlarına bakıldığında, mesleği memur olan babaların maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımları daha düşüktür ve dolayısıyla maddi desteğe daha az ihtiyacı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.55. Anne Babanın Yaşlarına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Yaş Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	20-45	12.0	7.0-15.0	6	18	-1.364	0.173
	46-65	7.0	6.0-12.0	6	14		
Baba	20-45	11.0	7.0-15.0	6	18	-0.078	0.938
	46-65	10.0	7.0-15.0	6	18		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.55’de anne babanın yaşlarına göre maddi gereksinim alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Tablodaki veriler incelendiğinde anne babanın yaşlarına göre maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımları arasında bir fark olmadığı belirlenmiştir. İstatistiksel açıdan yaş grupları arasındaki fark anlamlı bulunmamasına rağmen, bu çalışmada maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımları dikkate alındığında, genç yetişkinlik dönemindeki anne babaların daha fazla maddi desteğe ihtiyacı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 4.56. Anne Babanın Eğitim Durumuna Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	KW	P*
Anne	İlkokul	12.0	8.0-14.25	6	18	3.810	0.283
	Ortaokul	12.0	6.75-14.5	6	18		
	Lise	10.0	6.25-15.75	6	18		
	Üniversite ve Üstü	6.5	6.0-11.0	6	18		
Baba	İlkokul	13.0	8.0-16.25	6	18	6.210	0.102
	Ortaokul	11.0	8.0-16.0	6	18		
	Lise	11.0	7.0-15.5	6	18		
	Üniversite ve Üstü	8.0	6.0-12.0	6	18		

*Kruskal Wallis Testi

Anne babanın eğitim durumuna göre maddi gereksinim alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği Tablo 4.56’da verilmiştir. Tabloda yer alan bulgular değerlendirildiğinde anne babaların maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımlarında eğitim düzeylerine göre herhangi bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.57. Ailenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Çocuk Sayısı	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	KW	P*
Anne	1	12.0	6.0-16.0	6	18	0.194	0.907
	2	11.0	7.5-14.0	6	18		
	3	10.5	6.25-14.75	6	18		
Baba	1	8.0	6.0-16.0	6	18	0.227	0.893
	2	10.5	8.0-13.75	6	18		
	3	11.0	7.0-15.75	6	18		

*Kruskal Wallis Testi

Tablo 4.57’de ailenin sahip olduğu çocuk sayısına göre maddi gereksinim alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği verilmiştir. Tablo incelendiğinde, ailenin sahip olduğu çocuk sayısına göre anne babaların maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.58. Ailede Eşler ve Çocuklar Dışında Yaşayan Diğer Bireylerin Olma Durumuna Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Diğer Bireyler	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	Var	8.0	6.0-16.0	6	18	0.812	0.417
	Yok	12.0	7.0-14.0	6	18		
Baba	Var	8.0	6.0-12.0	6	18	1.218	0.200
	Yok	11.0	7.0-15.0	6	18		

*Mann-Whitney U Testi

Ailede eşler ve çocuklar dışında yaşayan diğer bireylerin olma durumuna göre maddi gereksinim alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği tablo 4.58’de yer almaktadır. Tabloda elde edilen bulgulara bakıldığında ailede eşler ve çocuklar dışında yaşayan diğer bireylerin olup olmama durumuna göre anne babaların maddi gereksinim alt ölçek puan dağılımları arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı saptanmıştır.

Tablo 4.59. Ailenin Oturduğu Konutun Mülkiyet Durumuna Göre Maddi Gereksinim Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Mülkiyet Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	KW	P*
Anne	Kendine Ait	9.5	6.0-12.75	6	18	6.475	0.039
	Kira	13.0	8.0-15.0	6	18		
	Diğer	13.0	7.5-17.0	6	18		
Baba	Kendine Ait	8.0	7.0-12.0	6	18	5.654	0.059
	Kira	13.0	8.0-16.0	6	18		
	Diğer	12.0	7.5-15.5	6	18		

*Kruskal Wallis Testi

Tablo 4.59’da ailenin oturduğu konutun mülkiyet durumuna göre anne babanın maddi gereksinim alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Tabloya bakıldığında, anneler için ailenin oturduğu konutun mülkiyet durumuna göre maddi gereksinim alt ölçeği puanları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık saptanmasına karşın babalar için bu değişkenler açısından bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.60. Anne Babanın Yaşlarına Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Yaş Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	20-45	11.0	7.0-15.0	6	21	-0.984	0.325
	46-65	9.0	7.5-11.0	7	13		
Baba	20-45	10.0	7.0-14.0	7	21	0.137	0.891
	46-65	10.0	7.5-13.0	7	19		

*Mann-Whitney U Testi

Anne babanın yaşlarına göre çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği tablo 4.60'da yer almaktadır. Tablo incelendiğinde anne babanın yaşına göre çevreye açıklama gereksinimi alt ölçek puan dağılımları arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte tabloda yer alan çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeği puan dağılımlarına bakıldığında her yaş grubundaki anne babaların özel gereksinimli çocuklarının durumlarını çevreye açıklama konusunda daha çok profesyonel desteğe gereksinimleri olduğu belirtilebilir.

Tablo 4.61. Anne Babanın Eğitim Durumuna Göre Çevreye Açıklama Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	KW	P*
Anne	İlkokul	11.0	7.0-15.0	6	21	4.958	0.175
	Ortaokul	12.0	7.75-15.25	7	21		
	Lise	11.5	7.25-17.5	7	21		
	Üniversite	8.0	7.0-10.0	7	21		
Baba	İlkokul	11.0	7.0-13.25	7	21	7.291	0.063
	Ortaokul	14.0	8.0-19.0	7	21		
	Lise	10.0	7.0-12.25	7	21		
	Üniversite	8.0	7.0-12.0	7	18		

*Kruskal Wallis Testi

Tablo 4.61'de anne babanın eğitim durumuna göre çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, anne babanın eğitim durumuna göre anne babanın çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.62. Anne Babanın Yaşlarına Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Yaş Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	20-45	8.0	6.0-13.0	6	18	-1.370	0.171
	46-65	8.0	6.0-8.0	6	8		
Baba	20-45	7.0	6.0-12.0	6	18	-0.404	0.686
	46-65	8.0	6.0-10.5	6	18		

*Mann-Whitney U Testi

Anne babanın yaşlarına göre genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği tablo 4.62’de yer almaktadır. Tabloya bakıldığında, Anne babanın yaşlarına göre genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Tablo 4.63. Anne Babanın Eğitim Durumuna Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	KW	P*
Anne	İlkokul	8.0	6.0-12.0	6	18	4.271	0.234
	Ortaokul	9.5	6.75-12.25	6	18		
	Lise	10.5	7.0-17.0	6	18		
	Üniversite	7.5	6.0-11.5	6	13		
Baba	İlkokul	8.0	6.0-12.25	6	18	1.350	0.717
	Ortaokul	8.0	7.0-14.0	6	18		
	Lise	7.0	6.0-11.25	6	18		
	Üniversite	7.0	6.0-12.0	6	18		

*Kruskal Wallis Testi

Tablo 4.63’de anne babanın eğitim durumuna göre genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, anne babanın eğitim durumuna göre genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı saptanmıştır.

Tablo 4.64. Ailede Eşler ve Çocuklar Dışında Yaşayan Diğer Bireylerin Olma Durumuna Göre Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Diğer Bireyler	Ortanca	25% - 75%	Min	Mak	z	P*
Anne	Var	9.0	6.0-14.0	6	15	0.041	0.967
	Yok	8.0	6.0-12.0	6	18		
Baba	Var	8.0	6.0-11.0	6	14	0.130	0.897
	Yok	7.0	6.0-12.0	6	18		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 4.64’de ailede eşler ve çocuklar dışında yaşayan diğer bireylerin olma durumuna göre anne babanın genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeği puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği verilmiştir. Tablo incelendiğinde, ailede eşler ve çocuklar dışında yaşayan diğer bireylerin olma durumuna göre anne babanın genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile ilköğretimde kaynaştırma eğitimine devam eden hafif dereceli zihinsel engelli çocukların okulda karşılaştıkları sorunların belirlenmesi, bu çocukların ailelerinin ne tür gereksinimleri olduğunun ve gereksinimlerin anne baba ve çocuğa yönelik bazı değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının araştırılmasını amaçlayan bu çalışma, 96 hafif dereceli zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babanın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular literatür bilgileri doğrultusunda tartışılmıştır.

Araştırmaya katılan annelerin çoğunluğunun ilkokul ve ortaokul mezunu olması ve herhangi bir meslek sahibi olmamaları nedeniyle büyük çoğunluğunun ev hanımı olması beklenen bir sonuçtur. Dolayısıyla aileye tek gelir girmesi ve çoğunlukla babaların çalışıyor olması ailelerin sınırlı gelire geçinmeleri sonucunu doğurmaktadır. Bunun yanı sıra çalışmaya katılan ailelerin sosyal güvencelerinin olması, özel gereksinimli çocuklarının farklı ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmalarına yol açmaktadır. Çalışmaya katılan ailelerin %58.9'u özel gereksinimli çocuklarının terapi, özel eğitim, bakım ve bunun gibi masrafları için maddi yardıma gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Şanlı'nın yaptığı çalışmada da ailelerin yarısı (%51) benzer alanlarda maddi gereksinimleri olduğunu bildirmiştir (15). Yine Özsoy ve arkadaşlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları güçlükleri belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada anne babalar çocukların eğitim ve tedavi giderlerinin aile bütçesine ek yük getirdiğini büyük oranda (%83.6) dile getirmişlerdir (11). Aslında sosyo-ekonomik düzeyi ne olursa olsun özel gereksinimli çocukların uzun süreli tedavi ve eğitim giderleri aileleri ekonomik olarak zorlayan bir durumdur (90). Bu çalışmada ise ailelerin gelirlerinin çoğunluğunun 2000TL ve altında olması, annelerin büyük çoğunluğunun (%90.6) ev hanımı olması ve eğitim düzeylerinin düşük olması ile babaların büyük çoğunluğunun da ücret karşılığı işlerde memur ya da işçi olarak çalışmalarının bu sonucu doğrulduğu söylenebilir. Üstelik ailelerin bu özellikleri sosyal yardımlardan yararlanamamalarına da yol açmaktadır. Bu durum karşısında özel gereksinimli çocukların ailelerinin ailenin ekonomik gelirine ayrıca yük getirebilecek türden ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için

sosyal güvencesinin olup olmamasına bakılmaksızın sosyal yardım ve desteklerden yararlanabilmeleri yönünde yeni sosyal politikaların oluşturulmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında, özel gereksinimli çocukların %66.7'sinin okul öncesi dönemde eğitim aldıkları, ancak %33.3'ünün anne babaların yeterli düzeyde bilgilendirilmemeleri ve maddi olanaksızlar gibi nedenlerle okul öncesi dönemde eğitim alamadıkları görülmektedir. Oysa erken çocukluk döneminde eğitim alan özel gereksinimli çocukların gelişimleri (zihinsel, sosyal ve dil becerileri gibi) hızlanacak ve kendilerini farklı hissetmedikleri için buna bağlı uyumsal davranış sorunlarının oluşumu azalacaktır (91,92,93). Bu durum özel gereksinimli bütün çocukların okul öncesi dönemde eğitime başlamalarının önemini ve gerekliliğini göstermektedir.

Okul öncesi dönemde çocuğun eğitim gereksinimleri ile ilgili anne babaların yarısından biraz fazlasının bilgilendirilmiş olmasına rağmen, bu konularda bilgilendirilmemiş olan anne babaların oranlarının da önemli düzeyde olduğu dikkat çeken bir durumdur. Bu sonuçlar özel gereksinimli çocukların tıbbi tanılarının yapıldığı ilk dönemden itibaren farklı yaş dönemlerinde kreşe başlama veya okul öncesi eğitim alma gibi eğitim gereksinimleri açısından anne babaların bilgilendirilmeleri gerektiğini ancak hastane, okul, özel eğitim merkezi gibi kurumlarda yeterli ve sistemli bir şekilde bu tür çalışmaların yürütülmediğini göstermektedir.

Özel gereksinimli çocukların okul yaşamına başlamaları, çocuğun okula uyumunu ve sosyal kabulünü gündeme getirmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular, araştırma kapsamına dahil olan çocukların bir kısmının okul ortamında kabul gördüğü, bir kısmının ise çeşitli nedenlerle kabul görmediğini göstermektedir. Bu sonuçlar okul öncesi dönemde uyum sürecinde sosyal kabullerinin sağlanması ve okul uyumu için daha profesyonel müdahaleler ve başka disiplinlerden meslek elemanlarının okulda istihdamını gündeme getirmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen anne babaların çocuklarıyla yeterince ilgilendiklerini belirtmeleri, çocuklara sahip çıkılması ve gelişimsel gereksinimlerinin desteklenmesi açısından önemli bir durumdur.

Araştırmaya katılan anne babaların çoğunluğu çocuklarının kaynaştırma eğitimleri konusunda bilgilendirildiklerini belirtirken daha az bir kısmı bilgilendirilmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak hem anneler ve hem de babalar bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını bildirmişlerdir. Araştırma bulgularında ailelerin en fazla bilgi gereksinimleri olduğunu ifade etmeleri bu durumla paralellik göstermektedir. Anne babalar özel gereksinimi olan çocuklarının davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri (%61.5), onlarla nasıl uygun bir iletişim kurabilecekleri ve oyun oynayabilecekleri (%49), büyüme sürecinde hangi becerileri nasıl kazandırabilecekleri (%69.3) ve çocuklarının şu anda yararlanabileceği eğitim kurumları (%66.1) ve ileride gidebileceği kurumlar (%76) hakkında bilgi alma ile çocuklarının durumuna benzer özellikleri olan çocuğa sahip diğer annelerin babaların deneyimlerinden ve bu konularda yazılmış yayınlardan yararlanma (%59.9) konusunda bilgiye gereksinimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ülkemizde gerçekleştirilen bir çok araştırmayla benzer bir şekilde ailelerin en fazla bilgi gereksiniminin olması (8,9,10,90,76,14,15) bu konularda daha fazla destek olunmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle ailelere yönelik geliştirilecek eğitim materyalleri ve danışmanlık programları ile uygun sosyal grup çalışmalarının yapılmasının etkili olacağı söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre okulda çocuğun sınıf öğretmeniyle işbirliği yapamayan anne babaların olması, bazı çocuklara BEP hazırlanmaması veya BEP hazırlanan çocukların ailelerinin bir kısmının bu sürece dahil edilmemesi, ülkemizde 2000 yılından itibaren bu çocuklara yönelik eğitim hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla yürürlüğe konan özel eğitim yönetmeliğinde tanımlanan hizmetlerin yürütülmesinde uygulamadan kaynaklanan aksaklıklar bulunduğunu ve yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Araştırmada anne babalar özel gereksinimli çocuklarının kaynaştırma eğitimi süreçlerinde en çok özel eğitim öğretmeninden destek aldıklarını, okuldaki eğitimcilerin bu konuda yeterli desteği veremediği saptanmıştır. Ayrıca görüşülen

ailelerin çok az kısmının (%38.6) okulda ve özel eğitim merkezinde uygulanan eğitim programlarının birbiriyle uyumlu olduğunu ifade etmiş olmaları, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara yönelik destek eğitimlerin verilmesi amacıyla kurulan özel eğitim merkezlerinde (94) uygulamadan kaynaklanan aksamalar olması ile bu merkezlerde çalıştırılan özel eğitim konusunda eğitim almış profesyonellerin yetersiz sayıda olması ile ilişkilendirilebilir. Sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında ise okulda ve özel eğitim merkezinde sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesinin, özel gereksinimli çocuğun yararlanacağı hizmetlerin eşgüdümü ve koordinasyonunun sağlanması, aile, hastane, okul ve özel eğitim merkezi arasındaki iletişim kanallarının oluşturulmasında önemli bir katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında anne babaların 4 boyutta da aile gereksinimleri belirleme aracına verdikleri yanıtların ve aldıkları puanların tutarlı olduğu görülmektedir. Bu durum anne babaların aile gereksinimi belirleme aracını içtenlikle yanıtladıkları düşüncesini güçlendirmektedir. Araştırmada elde edilen bulguların konu ile ilgili bazı araştırma bulgularıyla da tutarlı olduğu görülmektedir (10,15).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma kapsamında görüşülen anne babaların sosyo-demografik ve ekonomik özelliklerine ilişkin aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir:

- Anne babaların büyük çoğunluğu genç yetişkinlik yaş döneminde. Eğitim durumlarına bakıldığında, anne babaların çoğunluğunun ilk ve orta dereceli okul mezunu olduğu, üniversite mezunu olan anne babaların oranlarının ise oldukça düşük olduğu görülmektedir. Annelerin büyük çoğunluğu ev hanımıdır. Babaların ise çoğunluğu işçi ve memur olarak çalışmakta olup sağlık sigortaları da SSK ve Emekli Sandığı'dır. Bu nedenle sadece 8 aile evde bakım aylığı ve gıda yardımı gibi çeşitli sosyal yardımlardan yararlanmaktadır.
- Araştırmaya katılan ailelerin gelir durumlarına bakıldığında, yarısının aylık ortalama geliri 1000 ile 2000 TL arasında değişirken, 2000 ve üzeri aylık geliri olan ailelerin oranları daha azdır. Ailelerin çoğunluğu 2 ya da 3 çocuğa sahiptir. Ailelerin özel gereksinimli çocuklarının yaş ortalaması ise \bar{x} : 10 dur.
- Araştırma kapsamında yer alan ailelerin yarısı kendilerine ait evde otururken, yarıya yakın kısmı kirada oturmaktadır. Ailelerin büyük çoğunluğu çekirdek aile yapısına sahiptir. Çocuklar ve ebeveynler dışında başka bireylerin bulunduğu geniş ailelerin oranı oldukça azdır.

Kaynaştırma eğitime devam eden özel gereksinimli çocuğun kaynaştırma eğitimi sürecine ilişkin aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir:

- Kaynaştırma verilerinin toplandığı zamanda kaynaştırma eğitime devam eden çocukların çoğunluğunun okul öncesi eğitime devam ettikleri ve eğitimlerini 1 ya da 2 yıl süreyle aldıkları bildirilmiştir. Bu çocukların yarıdan biraz fazlası okul öncesi eğitimde okul ortamında uyum ve sosyal kabulle ilgili sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunlar anne babalar tarafından; arkadaş

edinememe, iletişim kuramama, uyum sağlayamama, bazı velilerin, öğretmen ve okul yönetiminin istememesi ve ilgilenmemesi olarak ifade edilmiştir. Çocukların geri kalan kısmı ise maddi olanaksızlıklar, ailenin bilgi sahibi olmaması, ailenin göndermemesi, öğretmenin ilgilenmemesi ve sağlık sorunları nedeniyle okul öncesi eğitime devam edememişlerdir. Araştırmaya katılan anne babaların çoğunluğu okul öncesi eğitimin gerekliliği ve önemi konusunda bilgilendirilirken, bu konularda anne babaların yarısı doktor, psikolog ve sosyal hizmet uzmanı gibi profesyonellerden destek aldığı ve yarıdan daha az oranda kısmı ise özel gereksinimli çocuklarının uygun eğitim programlarından yararlandırılması gibi konularda rehberlik aldığı tespit edilmiştir.

- Araştırmaya katılan anne babaların büyük çoğunluğu çocuklarıyla yeterince ilgilenemediklerini ifade ederken az bir oranda babanın işleri nedeniyle özel gereksinimli çocuklarıyla yeterince ilgilenemedikleri saptanmıştır.
- Araştırma kapsamında görüşülen anne babaların çoğunluğunun özel gereksinimli çocuklarının eğitim hakları ile ilgili bilgilendirildikleri belirlenirken, bilgi kaynaklarının özel eğitim merkezi, rehberlik araştırma merkezi, okulda sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenler olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan ailelerin çoğunluğu bu bilgilerin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir.
- Araştırma kapsamında kaynaştırma eğitime devam eden özel gereksinimli çocukların okul ortamında karşılaştıkları sorunlara bakıldığında, ailelerin yarısı kaynaştırma eğitime devam eden çocuklarının okul ortamında öğretmen ve okul yönetiminin istenmediğini, yeterince ilgi ve kabul görmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu çocukların yarıya yakınının sınıfındaki diğer çocuklarla iletişim kurmada güçlük yaşadığı aileler tarafından ifade edilmiştir.
- Araştırmada kaynaştırma eğitime devam eden çocukların yarısının sınıfında 20-30 öğrenci bulunduğu görülmüştür. Bu çocukların yarıdan fazlasının durumuna uygun hazırlanan BEP ile sınıf içinde desteklenmekte ve dersleri

rahatlıkla takip edeceği bir sırada oturmakta olduğu bildirilirken daha az orandaki kısmının sınıf içerisinde diğer çocuklarla iletişim ve etkileşimi arttıracak faaliyetlere dahil edilmekte olduğu ve sınıf içinde eğitimini destekleyecek yeterli görsel ve işitsel araçlarla desteklendiği tespit edilmiştir.

- Araştırmada özel gereksinimli çocukların yarıya yakın kısmına BEP hazırlanmadığı görülmüştür. BEP hazırlanan çocukların büyük çoğunluğuna ise okulda rehber öğretmen veya sınıf öğretmeni ile özel eğitim öğretmeni tarafından BEP hazırlandığı tespit edilmiştir. Çocuklarına BEP hazırlanan ailelerin yarıdan biraz fazlası bu sürece katılırken yarıya yakın kısmı ise BEP hazırlama sürecine katılmadığını bildirmiştir. Ayrıca anne babaların çoğunluğu özel gereksinimli çocuklarının bu eğitim programından yararlandığını ifade etmişlerdir.
- Araştırmaya katılan ailelerin çoğunluğu, sınıf öğretmeni ile düzenli işbirliği yapabildiklerini ve sınıf öğretmenin çocuğu kabul edici ve destekleyici bir tutumla ele aldığını belirtmesine karşın ailelerin bir kısmının da sınıf öğretmenin çocuğa otoriter ve ilgisiz davrandığını ya red edici tutum içinde olduğunu ifade etmişlerdir.
- Araştırmaya katılan ailelerin çoğunluğu özel eğitim merkezi ile okulun işbirliği içinde hareket ettiğini ve bu durumun çocuğun eğitimi açısından yararlı olduğunu bildirmiştir.
- Anne babaların kaynaştırma eğitimi sürecinde destek aldıkları kişilere bakıldığında ise; çoğunluğunun okuldaki sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenden, büyük çoğunluğunun özel eğitim merkezindeki öğretmenden ve diğer kısmının da rehberlik araştırma merkezi gibi kaynaklardan destek aldıkları tespit edilmiştir.

Anne babaların aile gereksinimi belirleme aracı puan dağılımları ile ailenin bazı tanımlayıcı özellikleri ve çocuğun eğitim durumu arasındaki ilişkilere yönelik aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir:

- Özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların aile gereksinimi belirleme aracı puan dağılımlarına bakıldığında; ailelerin çoğunluğunun özel gereksinimli çocuklarının terapi, özel eğitim, bakım ve bunun gibi masrafları için maddi yardıma gereksinim duyduğu belirlenmiştir. Bunun yanında aileler özel gereksinimi olan çocuklarının davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri, büyüme sürecinde hangi becerileri nasıl kazandırabilecekleri, çocuklarının durumu, şu anda yararlanabileceği eğitim kurumları ve ileride gidebileceği sosyal kurumlar ile çocuklarının durumuna benzer özellikleri olan çocuğa sahip diğer annelerin babaların deneyimleri ve bu konularda yazılmış yayınlar hakkında daha fazla bilgiye gereksinimleri olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca anne babaların yarından biraz fazlası kendilerine ayırabilecek daha fazla zamana gereksinim duyduklarını bildirmişlerdir.
- Anne babaların aile gereksinimi belirleme aracı alt ölçekleri puan dağılımlarının anneye ve babaya göre değişmediği saptanmıştır.
- Araştırmada, anne babaların aile gereksinimi belirleme aracı puan ortalamaları ile yaş, meslek, aylık gelir ve babaların eğitim durumu gibi değişkenler arasında anlamlı bir ilişki saptanmazken, annelerin eğitim durumu ile aile gereksinimi belirleme aracı puan ortalaması arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.
- Araştırmada, anne babaların yaşı, babaların eğitim durumu, özel gereksinimli çocuğun okul öncesi dönemde eğitim alması, çocuğun eğitim hakları konusunda anne babanın bilgilendirilmesi, çocuk için bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanması, anne babanın BEP sürecine katılımı, çocuğun hazırlanan BEP'den yararlanma durumu ve anne babanın çocuğun sınıf öğretmeni ile düzenli işbirliği yapma durumu gibi değişkenler ile aile gereksinimleri belirleme aracı bilgi gereksinimi alt ölçeği puan ortalamaları arasında herhangi bir fark olmadığı belirlenirken annelerin eğitim durumuna

göre bilgi gereksinimi alt ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

- Araştırmada, anne babaların yaşları, eğitim düzeyleri, sahip oldukları çocuk sayısı, ailede eşler ve çocuklar dışında yaşayan bireylerin olması gibi değişkenlere göre maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.
- Araştırmada, ailenin sosyal yardım alıp almaması, ailenin aylık geliri ve annelerin çalışıp çalışmaması gibi değişkenlere göre annelerin maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımı arasında anlamlı bir fark saptanmazken ailenin sosyal yardım alıp almaması, ailenin aylık geliri ve babaların mesleklerine göre babanın maddi gereksinimler alt ölçeği puan dağılımları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan anneler için ailenin oturduğu konutun mülkiyet durumuna göre maddi gereksinim alt ölçeği puan dağılımları arasında bir farklılık olduğu tespit edilirken babalar için bir farklılık bulunmamıştır.
- Araştırmada, anne babaların yaşları ve eğitim durumlarına göre çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeği puan dağılımları arasında bir fark olmadığı görülmüştür.
- Araştırmada, anne babaların yaşları, eğitim düzeyleri ve ailede eşler ve çocuklar dışında yaşayan diğer bireylerin olması gibi değişkenlere göre genel destek ve toplumsal hizmet alt ölçeği puan dağılımları arasında bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulmuştur:

- Ülkemizde var olan sosyal yardımlarla ilgili muhtaçlık kriterlerinin özel gereksinimli çocukların okul öncesi ve okul dönemi maddi gereksinimleri ile, çocuğun gelişimini destekleyecek özel araç gereç ve eğitim materyali gibi

gerekli olan ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yeniden düzenlenmesi, çocuğun tedavisine ve bireysel gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır.

- Özel gereksinimli çocuğun eğitim sürecinin farklı basamaklarında eğitimsel gereksinimlerinin belirlenerek bir st basamağa geçiş programlarının hazırlanması ve profesyonel izlenmelerinin yapılmasıyla ilgili eğitim ve sosyal politikalar geliştirilmelidir.
- Özel gereksinimli çocuğa öz yaşam becerileri kazandırma ve meslek edindirmeye yönelik destekleyici eğitimler verilmesi ve ayrıca çocuğun toplum içinde bağımsız hareket etmesini sağlayacak – ulaşım araçlarını kullanma, güvenli sosyal ortamlarda bulunma, alışveriş yapabilme, komşuluk ilişkilerini sürdürme, akranlarıyla sosyal faaliyetlere katılma gibi – sosyal entegrasyon programları geliştirilmelidir.
- Kaynaştırma eğitimine devam eden çocuklara mutlaka bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanması ve ailelerin özel gereksinimli çocuklarının eğitim sürecinin her aşamasına katılımlarının sağlanması, ayrıca ailelere yönelik evde uygulayabilecekleri programların geliştirilmesi gerekmektedir.
- Kaynaştırma eğitimine devam eden çocukların sınıflarında yardımcı ğretmen bulundurulması ve desteğe gereksinim duyduğu derslerde kaynak odalarda özel eğitim öğretmeninden destek alması yönünde uygulamalara geçilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Ailelerin gereksinim duyduklarında özel gereksinimli çocuklarına yönelik gerektiğinde yararlanabilecekleri, güvenli, kısa süreli ya da uzun süreli gündüzlü ve yatılı geçici bakım hizmet modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Özel gereksinimli çocuğa yönelik bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanma, izlenme ve değerlendirme süreçlerinde, bu çocukların sosyal kabullerinin ve okul uyumlarının sağlanmasında, diğer çocuklarla gerek sınıf

içi gerekse sınıf dışı etkinliklerle etkileşim kurabilmelerinde, ailelerin bilgilendirilmesinde ve kaynaştırma eğitiminin her aşamasına katılımlarının gerçekleşmesinde, okul yönetimi, öğretmen ve ailelerin işbirliği içerisinde hareket edebilmelerinde, ailelerin okul dışı diğer kurumlardan ve toplumsal kaynaklardan yararlanmasının sağlanmasında okullarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının önemli görevleri vardır. Bu nedenle ülkemizde henüz uygulama alanı bulamayan okul sosyal hizmeti geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

- Çeşitli sosyal çevrelerde ihmal istismara açık olan çocukların korunması, hastane okul ve özel eğitim arasındaki işbirliği ve koordinasyonun sağlanması, anne babaların bilgi gereksinimlerinin karşılanması, anne babalara yönelik eğitici ve destekleyici müdahalelerin yapılması, aile içi ilişkilerinin güçlendirilmesi, çocukların bireysel ve eğitimsel gelişiminin sağlanması ve çocukların temel yaşam becerileri kazanmaları amacıyla uygun programların uygulanması gibi profesyonel müdahalelerin gerçekleştirilmesi için özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde, iş eğitim ve uygulama okullarında, özel bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde, hastanelerin çocuk nörolojisi ve çocuk ruh sağlığı bölümlerinde sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesine ve ilgili sosyal hizmet politikalarının geliştirilmesine ihtiyaç olduğu söylenebilir.

7. KAYNAKLAR

1. Püsküllüoğlu A. *Türkçe Sözlük*, 2. Baskı. İstanbul, Doğan Ofset AŞ., 1999:528.
2. Cavkaytar A. Zihinsel engellilerin eğitim amaçları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Bahar 2000, 10(1):115-121.
3. The United Nations Children's Fund. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23d.html. 14.09.2015.
4. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Karar, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 27288, 14 Temmuz 2009.
5. Türkiye Büyük Millet Meclisi. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf. 14.09.2015.
6. 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 23011, 6 Haziran 1997.
7. Engelliler Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25868, 7 Temmuz 2005.
8. Sucuoğlu B. Özürlü çocuğu olan anne babaların gereksinimlerinin belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 1995, 2 (1):10-18.
9. Akçamete G, Kargın T. İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1996, 2(2): 7-24.
10. Mert E. Farklı Engel Grubunda Çocuğu Olan Anne ve Babaların Gereksinimlerinin Karşılaştırılması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 1997.

11. Özsoy AS, Özkahraman Ş, Çallı F. Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2006, 3(9): 69-77.
12. Kahriman İ, Bayat M. (2008). Özürlü çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları güçlükler ve algıladıkları sosyal destek düzeyleri. *Özveri Dergisi*, 2008, 5(1): 1175-1194.
13. Kurt AS, Tekin A, Koçak V, Kaya Y, Özpulat Ö, Önat H. Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların karşılaştıkları güçlükler. *Türkiye Klinikleri J Pediatr*, 2008, 17(3): 158-163.
14. Öztürk Y. Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimlerinin ve Aile Yükünün Belirlenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2011.
15. Şanlı E. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine Devam Eden Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi. 2012.
16. Gürgür H. *Kaynaştırma Uygulamasının Yapıldığı İlköğretim Sınıfında İşbirliği İle Öğretim Yaklaşımının İncelenmesi*. 1. Baskı. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 2008: 28.
17. Chopra R. Factors Influencing Elementary School Teachers' Attitude Towards Inclusive Education. <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/174842.pdf>. 20.10.2015.
18. Sucuoğlu B, Özokçu O. Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2005, 6(1): 41-57.

19. Kargın T, Acarlar F, Sucuoğlu B. Öğretmen, yönetici ve anne-babaların kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2003, 4(2): 55-76.
20. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi. http://www.meb.gov.tr/earged/earged/ilk_kaynas_eg_uyg_deg.pdf. 20.11.2015.
21. Fiscus ED, Mandel CJ. *Developing Individualized Education Programs*. Çeviri: Akçemete G, Şenel HG, Tekin E. *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi*, 2. Baskı. Ankara, 2002: 4-38.
22. Zastrow C. *Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering People*. Çiftçi DB (Çeviri editörü). Çeviri: Aykara A, Beyazova A, Çakar BY, Karaca Ç, Çiftçi DB, Yıldırım E, Bahşi E, Albayrak G, Özen H, Birdal MS, Yağcıoğlu S, Kurukafa S, Yılmaz V. *Sosyal Hizmete Giriş*, 2. Baskı. Ankara, Nika Yayınevi, 2014: 25-488.
23. Turner FJ. *Encyclopedia of Canadian Social Work*. Waterloo, Wilfrid Laurier University Press, 2005: 331-332.
24. Yörükoğlu A. *Çocuk Ruh Sağlığı*. 17. Baskı. İstanbul, Özgür Yayın Dağıtım, 1992:115-119.
25. Şenol S. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı*. 1. Baskı. Ankara, HYB Yayıncılık, 2006: 230-235.
26. Lukasson R, Coulter DL, Polloway EA, Reiss S, Schalock LL, Snell ME, Spitalnik DM, Stark JA. *Mental retardation: Definition, classification, and systems of supports*. 9th Edition. Washington DC: American Association on Mental Retardation, 1992: 1- 5.

27. Luckasson R, Brothwick-Duffy S, Buntinx WHE, Coulter DL, Craig EM, Reeve A, Schalock RL, Snell ME, Spitalnick DM, Spreat S, Tasse MJ. *Mental Retardation: Definition, Classification, and Systems of Support*. 10th Edition. Washington DC: American Association on Mental Retardation, 2002: 8- 9.
28. American Association on İntellectual and Developmental Disabilities (AAIDD). Definition of Intellectual Disability. <http://aaid.org/intellectual-disability/definition#.VyyKGppJnIV>. 04.01.2016.
29. American Psychiatric Association: *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Çeviri: Köroğlu E. *DSM-VI-TR Tanı Ölçütleri Başvuru Kitabı*, 2. Baskı. Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 2005: 44.
30. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 26184, 31.05.2006.
31. Eripek S. Zeka Geriliği Olan Çocuklar. İçinde: Ataman A (editör). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, 1. Baskı. Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003: 153-173.
32. Türkbay T. Zeka Geriliği (Mental Retardasyon). İçinde: Köroğlu E, Güleç C (editör). *Psikiyatri Temel Kitabı*, 2. Baskı. Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 2007: 757-768.
33. Tekin E. Zihin Engelinin Nedenleri. İçinde: Sucuoğlu B (editör). *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*, 5. Baskı. Ankara, Kök Yayıncılık, 2015: 88-120.
34. Sucuoğlu B. Zihin Engeli Tanımları, Sınıflandırma ve Yaygınlık. İçinde: Sucuoğlu B (editör). *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*, 5. Baskı. Ankara, Kök Yayıncılık, 2015: 48-86.

35. Ataman A. Özel Eğitime Muhtaç Olmanın Nedenleri. İçinde: Ataman A (editör). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, 1. Baskı. Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003: 33-50.
36. Kırcaali İG. Özel eğitimde kaynaştırma. *Eğitim ve Bilim*, 1992, 16: 45-50.
37. Batu ES, Kırcaali İG. *Kaynaştırma*. 6. Baskı. Ankara, Kök Yayıncılık, 2011: 25-48.
38. Kargın T. Baş Makale: Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2004, 5(2): 1-13.
39. Sucuoğlu B. *Etkili Kaynaştırma Uygulamaları*. 1. Baskı. Ankara, Ekinoks Yayıncılık, 2006: 6-16.
40. Collins L, White PG. Leading Inclusive Programs for All Special Education Students: A Pre-Service Training Program for Principals. Final Report. U.S. Department of Education Office of Educational Research and Improvement. Washington, 2001: 7-8.
41. Batu ES. Kaynaştırma, Destek Hizmetler ve Kaynaştırmaya Hazırlık Etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2000. 2(4): 35-45.
42. Gözün Ö, Yıkılmış A. Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Konusunda Bilgilendirilmelerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının Değişimindeki Etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2004. 5(2): 65-77.
43. Batu ES. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Programı. Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1998.

44. Bilen E. Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlarla İlgili Görüşleri ve Çözüm Önerileri. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007.
45. Vural M, Yıkılmış A. Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlanmasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Aralık 2008, 8(2):141-159.
46. Sadioğlu Ö, Batu ES, Bilgin A. Sınıf Öğretmenlerinin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, 25(2): 399- 432.
47. Milli Eğitim Bakanlığı. *Okullarımızda Neden-Niçin-Nasıl Kaynaştırma-Yönetici, Öğretmen ve Aile Kılavuzu*. 1.Baskı. Ankara, Aygül Matbaası, 2010: 1-88.
48. Sucuoğlu B, Kargın T. *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları-Yaklaşımlar, Yöntemler ve Teknikler*. 1. Baskı. İstanbul, Morpa Kültür Yayınları, 2006: 64.
49. Öncül N, Batu ES. Normal Gelişim Gösteren Çocuk Annelerinin Kaynaştırma Uygulamasına İlişkin Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2005. 6(2): 37-54.
50. Özbaba N. Okul Öncesi Eğitimcilerin ve Ailelerin Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar İle Normal Çocukların Entegrasyonuna (Kaynaştırılmasına) Karşı Tutumları. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitim Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2000.
51. Kargın T. Baş Makale: Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2007, 8(1): 1-8.

52. Özmen RG. Kaynaştırma Ortamlarında Öğretimsel Düzenlemeler. İçinde: Ataman A (editör). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, 1. Baskı. Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003: 51-83.
53. Sucuoğlu B, Ünsal P, Özokçu O. Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Önleyici Sınıf Yönetimi Becerilerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2004, 5(2): 51-64.
54. (Mülga) 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu. T.C. Resmi Gazete, sayı: 18192, 15.10.1983.
55. Milli Eğitim Bakanlığı. *XIII. Milli Eğitim Şurası- Yaygın Eğitim*. 1. Baskı. Ankara, MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı Yayınları 1990:130.
56. TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı - *Şura Raporu, I. Özürlüler Şurası: Çağdaş toplum çağdaş yaşam ve özürlüler*. Ankara: Takav Matbaacılık ve Yayıncılık, 1999:401.
57. Akçamete G, Kaner S. Cumhuriyetin 75. yılında çocuga yönelik özel eğitim çalışmaları. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara, *Cumhuriyet ve Çocuk*. 1998, No.2: 395-405.
58. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete, sayı: 23937(mükerrer), 18.01.2000.
59. MEB. "Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları" konulu 2008/60 sayılı Genelge. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_10/08101631_kaynatmayoluylaieitimuygulamasgenelgesi.pdf. 14.01.2016.
60. MEB. Milli Eğitim İstatistikleri - Örgün Eğitim. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_03/30044345_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2015_2016.pdf. 25.03.2016.

61. International Federation of Social Workers. Global Definition of Social Work. <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>. 05.04.2016.
62. Sheafor BW, Horejsi CJ. *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*. Çiftci DB (Çeviri editörü). Çeviri: Bilgen A, Kaynarkaya B, Gülmez D, Çiftci DB, Türközü SE, Çoban F, Çelik G, Özen H, Uraz O, Uraz T, Oğuz YS. *Sosyal Hizmet Uygulaması- Temel Teknikler ve İlkeler*. 1. Baskı. Ankara, Nika Yayınevi, 2014: 221-515.
63. Ashmen K, Karen K, Grafton HH. *Understanding Generalist Practice*, 5th ed. Belmont, California, 2009: 189-217.
64. Barker RL. *The Social Work Dictionary*. 4th ed. Washington, DC, NASW Press, 1999: 426.
65. Özbesler C, Duyan V. Okul ortamlarında sosyal hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 2009, 34(154): 17-25.
66. Damyanov K. Social work and inclusive education of children and pupils with special educational needs. *Trakia Journal of Sciences*, 2010 8(3): 278-282.
67. Canadian Association of Social Workers. The School Social Work. <http://www.casw-acts.ca/en/school-social-work>. 05.04.2016.
68. Uysal A. Öğretmen ve Okul Yöneticilerin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşleri. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1995.
69. Batu ES. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Programı, Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1998.

70. Öncül N. Kaynaştırma Uygulaması Yapılan İlköğretim Okuluna Devam Eden Zihin Özürlü Öğrencinin Bulunduğu Sınıfta Normal Çocuk Annelerinin Kaynaştırma Uygulamasına İlişkin Görüşleri. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2003.
71. Yigen S. Çocuğu İlköğretim Kademesinde Kaynaştırma Uygulamalarına Devam Eden Anne-Babaların Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Beklentileri. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2008.
72. Güteryüz ŞO. Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Engelli Öğrencilerin Akranları ile İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların Değerlendirilmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2009.
73. Demir MK, Açar S. Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin düşünceleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010, 30(3):749-770.
74. Nayır F, Kepenekçi YK. Kaynaştırma öğrencilerinin haklarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2013, 3(2): 69-89.
75. Akcan E. Genel Eğitim Sınıflarındaki Kaynaştırma Öğrencileri İçin Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Belirlenen Eğitim-Öğretim Etkinliklerinin Uygulanma Düzeyinin Araştırılması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2013.
76. Sola C, Diken İH. Gelişimsel gerilik riski altındaki prematüre ve düşük doğum ağırlıklı çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2008, 9(2): 21-36.

77. Buran F, Sawin K, Grayson P, Criss S. Family Needs Assessment İn Cerebral Palsy Clinic. *Journal For Specialists İn Pediatric Nursing*, 2008, 14(2): 86-93.
78. Wang P, Michaels CA. Chinese Chinese Families of Children with Severe Disabilities: Family Needs and Available Support. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*. 2009, 34: 21-32.
79. Kaytez N, Durualp E, Kadan G. Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2015, 4(1): 197-214.
80. Karasar N. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 14. Baskı. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005: 81.
81. U.S. Department of Justice. 1996 National Youth Gang Survey. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/173964.pdf>. 05.03.2015.
82. Saka O. Araştırma evreleri II – araştırmalarda deneklerin seçimi. *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 2004, 4(2): 81-85.
83. Cavkaytar A, Ardıç A, Aksoy V. Aile gereksinimlerini belirleme aracının geçerlik ve güvenilirliğinin güncellenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2014, 15(2): 1-12.
84. Onur B. *Gelişim Psikolojisi –Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. 5. Baskı. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2000: 40.
85. Işıkhan V. *Türkiye’de Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Sorunları*. 1. Baskı. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2005: 77-117.
86. Özbesler C, Taşdemir H. Zihinsel engelli öğrencilerin kaynaştırma eğitiminde karşılaştıkları sorunların sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi. *Sağlık ve Toplum*, 2008, 18(3-4): 89-98.

- 87.** Saraç T, Çolak A. Kaynaştırma uygulamaları sürecinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüş ve önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, 8(1): 13-28.
- 88.** Özbesler C. Özel eğitim merkezlerinde sosyal hizmetin rolü ve sosyal hizmet uygulamaları. İçinde: Demirel S. ve Alptekin K. (editör). *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetlerine İhtiyaç Duyan Bireyler ve Aileleri*, 1. Baskı. Ankara, Zihinsel ve Bedensel Engelli Çocukları ve Aileleri Araştırma Eğitim Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, 2005: 83-89.
- 89.** Güven Y, Balat GU. Kaynaştırma uygulamalarına ilişkin rehber öğretmenler ve rehberlik araştırma merkezi çalışanlarının görüşleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2006, 24: 95-108.
- 90.** Girli A, Yurdakul A, Sarısoy M, & Özekes M. Zihinsel Engelli ve Otistik Çocukların Anne Babalarına Yönelik Grup Danışmanlığının Depresyon, Benlik Saygısı ve Tutumları Üzerine Etkisi. 10. Ulusal Psikoloji Kongresi, 1998.
- 91.** Sucuoğlu B. Erken çocukluk özel eğitim programları. *Milli Eğitim Dergisi*, 1997, 136: 53-54.
- 92.** Baydık B. Özel eğitimde kaynaştırma ve okul öncesi kurumların kaynaştırmadaki önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 1997, 136: 27-29.
- 93.** Avcı N, Ersoy Ö. Okul öncesi dönemde entegrasyonun önemi ve uygulamalarda dikkat edilecek noktalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 1999, 144: 68-69.
- 94.** Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, sayı: 28296, 18 Mayıs 2012.

8. EKLER

Ek-1. Bilgi Formu

Değerli Anneler Babalar

Bu bilgi formu, kaynaştırma eğitimine devam eden çocuğunuzun eğitim ortamında karşılaştığı sorunları belirlemek amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bilgi formunun ilk kısmında aileniz ile ilgili bilgiler ikinci kısımda ise kaynaştırma eğitimine devam çocuğunuzun eğitimine ilişkin sorular yer almaktadır. Formda isim belirtilmeyecek olup kişisel bilgileriniz ve sorulara verdiğiniz cevaplar gizli tutulacaktır. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız. Katkılarınız ve ilginiz için teşekkür ederim.

A) Ailenin Sosyo-demografik ve Ekonomik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

1.Yaşınızı belirtiniz?

Anne (.....) Baba (.....)

2.Eğitim Durumunuz nedir?

Eğitim Durumu	Anne	Baba
Okur Yazar		
İlkokul Mezunu		
Ortaokul Mezunu		
Lise Mezunu		
Üniversite Mezunu		
Yüksek Lisans		
Doktora		

3.Mesleğiniz nedir?

Meslek	Anne	Baba
Ev hanımı		
İşçi		
Memur		
Serbest		
Emekli		

4.Ailenizin aylık ortalama toplam geliri ne kadardır? (..... TL)

5.Sahip olduğunuz çocuk sayısını belirtiniz? (.....)

6.Çocuklarınızın yaş, cinsiyet, eğitim ve engel durumu nedir?

Çocuklar	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Özel durumu
1. Çocuk				
2. Çocuk				
3. Çocuk				
4. Çocuk				
5. Çocuk				
6. Çocuk				

7.Oturduğunuz konutun türünü belirtiniz?

- () Gecekondu
() Müstakil ev
() Kapıcı Dairesi
() Apartman Dairesi
() Başka (Belirtiniz)

8.Oturduğunuz konutun mülkiyet durumunu belirtiniz?

- Kendimizin
 Kira
 Lojman
 Başka (Belirtiniz)

9.Tabi olduğunuz sağlık sigortası hangisidir?

- Sağlık sigortamız yok?
 Bağ-Kur
 SSK
 Emekli Sandığı
 Genel Sağlık Sigortası
 Diğer (Belirtiniz).....

10.Yararlandığınız başka sosyal yardım hizmeti var mı?

- Evet (Belirtiniz).....
 Hayır

11.Evinizde siz, eşiniz ve çocuklarınızdan başka yaşayan kişiler var mı?

- Evet (Belirtiniz).....
 Hayır

B) Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Çocuğunuzun Eğitimine İlişkin Sorular

12.Kaynaştırma eğitime devam eden çocuğunuz okul öncesi eğitime (kreş, anaokulu, anasınıfı vb.) devam etti mi?

- Evet (Belirtiniz).....(Yanıtınız “Evet” ise 14. soruya geçiniz.)
 Hayır

13.Çocuğunuzun okul öncesi eğitim alamamasının nedeni nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- Maddi olanaksızlıklar nedeniyle devam etmedi.
- Okul öncesi eğitime ilişkin yeterli bilgimiz olmadığı için devam etmedi.
- Okul kabul etmedi.
- Okul öncesi eğitime göndermek istemedik.
- Eğitime başladıktan sonra okula uyum sağlayamadığı için devam etmedi.
- Okula başladıktan sonra öğretmeni ilgilenmediği ve istemediği için devam etmedi.
- Diğer (Belirtiniz).....

14.Çocuğunuz okul öncesi eğitime kaç yıl devam etti?

(.....Yıl)

15.Çocuğunuzun okul öncesi eğitimi sürecinde hangi bilgilendirme ve profesyonel desteklerden yararlandınız?

	Evet	Hayır
Okul öncesi Eğitimin gerekliliği ve önemi konusunda bilgilendirildim.		
Okul öncesi eğitim hakkında doktor, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişim uzmanı, özel eğitim uzmanı vb. profesyonellerden destek aldım.		
Okul öncesi eğitim model (evde-kurumda) ve programları konusunda rehberlik aldım.		
Diğer (Belirtiniz).....		

16.Çocuğunuz okul öncesi eğitim süresince eğitim ortamına uyum ve kabul edilme ile ilgili herhangi bir sorun yaşandı mı?

- Evet
- Hayır (Yanıtınız “Hayır” ise 18. soruya geçiniz.)

17. Ne tür sorunlar yaşandı?(Belirtiniz)

.....
.....
.....

18. Kaynaştırma eğitimine devam eden çocuğunuz ve (varsa) kardeşleri arasında ilişkiler nasıldır?

- İyidir
 Zaman zaman sorunlar oluyor
 İstediğim gibi değil
 Diğer (Belirtiniz).....

19. Kaynaştırma eğitimine devam eden çocuğunuzun sizinle ilişkileri nasıldır?

- İyidir yeterince ilgilenirim
 Yeterince ilgilenmediğimi düşünüyorum
 İşlerim nedeniyle ilgilenemiyorum
 Diğer (Belirtiniz).....

20. Kaynaştırma eğitimine devam eden çocuğunuzun eşinizle ilişkileri nasıldır?

- İyidir yeterince ilgilenir
 Yeterince ilgilenmediğini düşünüyorum
 İşleri nedeniyle ilgilenemiyor
 Diğer (Belirtiniz).....

21. Çocuğunuzun kaynaştırma eğitimine ilişkin hakları konusunda sizi bilgilendiren oldu mu?

- Evet
 Hayır (Yanıtınız “Hayır” ise 24. soruya geçiniz.)

22.Çocuğunuzun kaynaştırma eğitimine ilişkin haklarına yönelik bilgiye nasıl ulaştınız? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- Yazılı kaynaklardan bilgi aldım.
 Rehberlik Araştırma Merkezindeki yetkililer bilgi verdi.
 Özel Eğitim Merkezindeki yetkililer bilgi verdi.
 Okuldaki sınıf öğretmeni bilgi verdi.
 Okulda rehberlik servisinde görevli rehber öğretmen bilgi verdi.
 Çocuğu kaynaştırma eğitimine devam eden diğer velilerden öğrendim.
 Diğer (Belirtiniz).....

23.Çocuğunuzun kaynaştırma eğitimi almasına ilişkin hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?

- Evet
 Hayır

24.Çocuğunuzun sınıfında kaç öğrenci vardır?

(.....)

25.Çocuğunuzun sınıfında kaynaştırma eğitimi alan başka öğrenci var mıdır?

- Evet
 Hayır

26.Kaynaştırma eğitimine devam eden çocuğunuz okul ortamında ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

Okulda Karşılaşılan Güçlükler / Sorunlar	Evet	Hayır
Okulda yeterince ilgi ve kabul görmedi.		
Okulda öğretmeni ve okul yönetimi tarafından istenmedi.		
Sınıftaki arkadaşlarının aileleri tarafından istenmedi.		
Öğretmeni sınıf ortamında kabul edici ve destekleyici olmadı.		
Öğretmeni bizimle yeterince iletişim kurmadı ve işbirliği yapmadı.		
Durumuna uygun bir bireysel eğitim programı hazırlanmadı.		
Sınıftaki arkadaşlarıyla iletişim kurmada güçlükler yaşadı.		
Okula devam etmede sorunlar yaşadı.		
Diğer (Belirtiniz).....		

27.Çocuğunuzun sınıfında kaynaştırma eğitimine yönelik eğitimsel ve fiziksel düzenlemelerden hangileri yapılmıştır? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- Dersi rahatlıkla takip edebileceği bir sırada oturtulmaktadır.
- Sınıfında verilen eğitimi destekleyecek yeterli donanım ve donanım (görsel ve işitsel araçlar) bulunmaktadır.
- Durumuna uygun hazırlanan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı ile sınıf içerisinde desteklenmektedir.
- Sınıf içerisinde diğer çocuklarla iletişimi ve etkileşimini arttıracak etkinlikler ve düzenlemeler yapılmaktadır.
- Diğer (Belirtiniz).....

28.Çocuğunuza uygun bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlandı mı?

- Evet
- Hayır (Yanıtınız “Hayır” ise 32. soruya geçiniz.)

29.BEP kim tarafından hazırlandı?

.....

30. BEP’in hazırlanması sırasında anne ve baba olarak bu sürece katıldınız mı?

- Evet
- Hayır

31.Çocuğunuzun kendisi için hazırlanan BEP’den yararlandığını düşünüyor musunuz?

- Evet
- Hayır

32.Sınıf öğretmeni, çocuğunuzun akademik ve psiko-sosyal gelişimi ile ilgili sizinle düzenli olarak görüşüp işbirliği yapmakta mıdır?

- Evet
- Hayır

33.Çocuğunuzun sınıf öğretmeniyle ne kadar sıklıkla görüşüyorsunuz?

- Haftada bir
 On beş günde bir
 Ayda bir
 Üç ayda bir
 Altı ayda bir
 Diğer.....

34.Sınıf öğretmenin sizinle işbirliği yapmasından memnun musunuz?

- Evet
 Hayır

35.Sınıf öğretmenin çocuğunuza karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Kabul edici ve destekleyici tutum sergiliyor
 Çocuğa karşı otoriter tutum sergiliyor
 Çocuğa karşı reddedici tutum sergiliyor
 İlgisiz davranıyor
 Diğer.....

36.Çocuğunuzun devam ettiği kaynaştırma eğitimi sürecinde sizlere en çok kimler destek oldu? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

	Evet	Hayır
Okul yönetimi		
Sınıf öğretmeni		
Okuldaki rehber öğretmen		
Okuldaki zihinsel engelliler öğretmeni		
Rehberlik Araştırma Merkezindeki yetkililer		
Özel Eğitim Merkezindeki öğretmeni		
Diğer (Belirtiniz).....		

37.Çocuğunuzun devam ettiği özel eğitim merkezindeki öğretmenini okul ziyareti yaparak okul ile işbirliği yapıyor mu?

Evet

Hayır

38.Özel eğitim öğretmeninin okul ile işbirliği yapmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yararlı olduğunu düşünüyorum

Yararlı olmadığını düşünüyorum

Kararsızım/bilmiyorum

Diğer (Belirtiniz).....

39.Özel eğitim Merkezindeki öğretmenini ile sınıf öğretmeninin sınıfta uyguladığı eğitim programını birbiriyle uyumlu mudur?

Ders programları birbiriyle uyumludur

Ders programları birbiriyle uyumlu değildir

Kararsızım/ bilmiyorum

Diğer (Belirtiniz).....

Ek-2. Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA)

Aşağıda 4 faktörden oluşan 29 madde yer almaktadır. Her bir maddedeki ifadeye “kesinlikle hayır” diyorsanız 1’i, “Emin değilim” diyorsanız 2’yi, “kesinlikle evet” diyorsanız 3’ü yuvarlak içine alınız.

Faktör (1) Maddi Gereksinimler	Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
1- Çocuğumun terapi, özel eğitim, bakım ve bu gibi masrafları için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
2-Çocuğumun gereksinimi olan oyuncakları alabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
3-Yiyecek, ev kirası, tıbbi bakım, giyim, ulaşım gibi masraflarımı karşılamak için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
4-Çocuğum için gerekli özel araçları sağlayabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
5-Eşimin ve benim iş bulabilmemiz için yardıma gereksinimimiz var.	1	2	3
6-Bazen çocuğuma bakan bakıcıya para ödeyebilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3

Faktör (2) Çevreye Açıklama Gereksinimi	Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
7- Çocuğumun durumunu eşime ve eşimin ailesine açıklayabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
8- Komşum, arkadaşım veya bir yabancı, çocuğumun durumunu soruduğu zaman nasıl cevap vermem gerektiği konusunda daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
9- Eşimin, çocuğumuzun durumunu anlayabilmesi ve kabullenebilmesi için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
10- Çocuğumun durumunu diğer çocuklara açıklayabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
11- Çocuğumun durumunu kardeşlerine açıklayabilmek için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
12- Ailemizin güç zamanlarda birbirlerini nasıl destekleyeceklerini öğrenmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
13- Problemlerimin çözümünde bana yardım edebilecek din görevlileri ile daha fazla konuşmaya gereksinim duyuyorum.	1	2	3

Faktör (3) Bilgi Gereksinimi	Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
14-Çocuğumun davranışlarını nasıl kontrol edebileceğim hakkında yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
15-Çocuğumla nasıl oynayacağım/nasıl konuşacağım hakkında yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
16-Çocuğumun durumu hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	1	2	3
17-Çocuğumun şu anda yararlanabileceği kurumlar (merkez, okul, klinik, vb.) hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	1	2	3
18-Çocuğuma bazı becerileri nasıl öğreteceğim hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	1	2	3
19-Çocuğumun nasıl büyüüp geliştiği hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	1	2	3
20-Çocuğumla benzer özellikte çocuğu olan anne babalar hakkında yazılmış kitap, makale gibi materyalleri okumaya gereksinim duyuyorum.	1	2	3
21-Çocuğumun ileride gidebileceği kurumlar hakkında bilgiye gereksinim duyuyorum.	1	2	3
22-Kendime ayırabilecek daha fazla zamana gereksinim duyuyorum.	1	2	3
23-Çocuğuma yardımcı olabilecek dış hekimi bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum	1	2	3

Faktör (4) Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi	Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
24- Gerekli olduğu zaman çocuğumun bakımını üstlenebilecek bir bakıcı bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
25- Bir toplantıya (komşu ve akraba toplantıları gibi) katılacağım zaman çocuğumun uygun bakım alabileceği bakımevi ya da yuva bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
26- Çocuğum için yuva ve anaokulu bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	1	2	3
27- Ailem dinlenme, eğlenme etkinlikleri hakkında karar vermek ve yapmak için yardıma gereksinim duymaktadır.	1	2	3
28- Ailemin içerisinde problemlerim hakkında konuşabileceğim birisine gereksinim duyuyorum.	1	2	3
29- Ailem, ev işleri, çocuk bakımı ve diğer işleri kimlerin yapacağı hakkında karar verebilmek için yardıma gereksinim duymaktadır.	1	2	3

Ek-3. Etik Kurul Kararı

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Sayın Hakan TAŞDEMİR'in "Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunların ve Aile Gereksinimlerinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi" adlı araştırması değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

İmzalar:

Prof. Dr. M. Fatih UŞAN

Koordinatör

Prof. Dr. Fatih Vehbi ÇELEBİ

Koordinatör Yardımcısı

Prof. Dr. Mehmet BARCA

Üye

Prof. Dr. Selami AKKUŞ

Üye

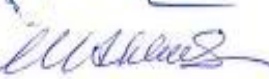
Prof. Dr. Ahmet KANKAL

Üye

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

Üye

Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN

Üye

Prof. Dr. Veli ÇELİK

Üye

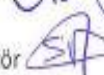
Doç. Dr. Özen ÖZENSOY GÜLER

Üye

Safure ARSLAN

Raportör

Ek-4. İzin Belgesi (1)

**Özel
Özel Eğitim Kurumları Derneği**

Sayı:400/30
Konu: Veri Toplama

12.02.2015

Sayın Hakan TAŞDEMİR

İlgi: 12.02.2015 tarihli dilekçeniz;

"Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunların ve Aile Gereksinimlerinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi" konulu yüksek lisans tezinizin verilerini aşağıda isimleri ve adresleri bulunan merkezlerden toplayabilmek için yaptığınız ilgi başvuru uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Sabahattin YILDIZ
Genel Başkan

MERKEZLER:

- 1-Özel Çankaya Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Özveren Sokak No:22/3-4-8 Çankaya/ANKARA
- 2-Özel İlk Esen Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Çatal Sokak No:5/1-2-3 Maltepe Çankaya/ANKARA
- 3-Özel Tebessüm Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Elvan Mahallesi 1917.Sokak No:3 Etimesgut/ANKARA
- 4-Özel Defne Duru Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Oğuzlar Sokak No:45 Yenimahalle/ANKARA
- 5-Özel Akademik Adım Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Demet Lale Mahallesi 406. Cadde No:73 Yenimahalle/ANKARA

Adres : Selanik Cad. No: 41/16 Kızılay / ANKARA
e-mail: ozekur.der@gmail.com
Web : www.ozelegitim.org.tr

Tel &Faks : 0312 425 30 39 (pbx)
msn: ozekur.der@hotmail.com

ÖZERKDER

TÜM ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON KURUMLARI DERNEĞİ (ÖZERKDER)

17.02.2015

Sayı :2015/01.05.01

Konu : Yüksek Lisans Tezi Uygulaması

Sayın, Hakan TAŞDEMİR

İlgi : 13.02.2015 tarihli dilekçeniz.

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programında yürüttüğünüz "Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunların ve Aile Gereksinimlerinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinin anket çalışmasını, aşağıda isimleri ve açık adresleri yazılı özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde gerçekleştirme yönündeki talebiniz uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Faruk SEVİNDİ
Yönetim Kurulu Başkanı

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri:

- 1) Özel İlk Emek Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Beypazarı Caddesi Varlık Mahallesi No:11 Yenimahalle / Ankara
- 2) Özel Sedat Taş Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Mohaç Sokak No:159 Yenimahalle/Ankara
- 3) Özel Örs Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Akşemsettin Mahallesi Martı Sokak No:5 Sincan/Ankara
- 4) Özel Gönül Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Kazım Karabekir Mahallesi İstasyon Caddesi No:94 Etimesgut/Ankara
- 5) Özel Durugün Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Fatih Zafer Mahallesi Zübeyde Hanım Caddesi No:12 Polatlı/Ankara
- 6) Özel Etik Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi
Adres: Kemalpaşa Mahallesi Soğukpınar Sokak No:31 Elmadağ/Ankara

Ek-6. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Hakan TAŞDEMİR
Doğum Tarihi	: 20.06.1973
Doğum Yeri	: Gürün/SİVAS
Medeni Hali	: Evli
Uyruğu	: T.C.
Adres	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Eskişehir Yolu Söğütözü Mahallesi 2177.Sokak No:10/A Çankaya/ANKARA
Tel	: 0 312 705 52 55
Faks	: 0 312 705 50 24
E-mail	: htasdemir2009@gmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Ankara Ticaret Lisesi
Lisans	: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi – İktisat Bölümü
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: Orta Düzey
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR	
Sosyal Hizmet Meslekte Birlik Derneği (SHMBİRDER)	